

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)

ปริญญา

ภาษาศาสตร์ประยุกต์

ภาษาศาสตร์

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ภาษาภาพพจน์และชีวิตชาวอีสานในงานวรรณกรรมของ คำพูน บุญทวี

Figurative Language in Khamphoon Boontawee Literary Works and the
Life of People in the North - Eastern

นามผู้วิจัย นางสาวอัญชลี ไชบุญ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ทัศนาลัย บุรพาชีพ, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัสวิไล จรุงญโรจน์, Ph.D.)

กรรมการ

(อาจารย์ทรงชนะ ใจชุ่มชื่น, วท.ม.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พุทธชาติ โพธิบาล, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญจนา วีระกุล, Ph.D.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สืบสันทิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ภาษาภาพพจน์และชีวิตชาวอีสานในงานวรรณกรรมของ

คำพูน บุญทวี

Figurative Language in Khamphoon Boontawee Literary Works and the Life
of People in the North-Eastern

โดย

นางสาวอัญชลี ใจบุญ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)

พ.ศ. 2556

อัญชลี ใจบุญ 2556: ภาษาภาพพจน์และชีวิตชาวอีสานในงานวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์
ภาควิชาภาษาศาสตร์ ปรธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ทัศนาลัย บุรพาชีพ,
Ph.D. 131 หน้า

การศึกษาวิชาครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา ประเภทต่างๆของภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ของชาวอีสาน

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิชา ได้รวบรวมจากวรรณกรรมของคำพูน บุญทวีจำนวน 5 เรื่อง
ดังนี้ 1) ลูกอีสาน 2) นายฮ้อยทมิฬ 3) เลือดอีสาน 4) อีสานพนจร 5) ลูกค้าน้ำโขง

จากการศึกษาวิชาครั้งนี้ พบว่ามีการใช้ภาษาภาพพจน์อยู่ในวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องของคำพูน
บุญทวี โดยสามารถจำแนกออกได้ 9 ประเภทดังนี้ 1) อุปมา 2) อุปลักษณ์ 3) นามนัย 4) สัมพจน์
5) อติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง 6) บุคลาธิษฐาน 7) สัญลักษณ์ 8) ปฏิทรรศน์ 9) การอ้างถึง
นอกจากนั้น ภาษาภาพพจน์ทั้ง 9 ประเภท ในวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง เนื้อหาได้สะท้อนให้
เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี

ลายมือชื่อผู้
ลายมือชื่ออธิการ

ลายมือชื่อประธานกรรมการ

Unchulee Jaiboon 2013: Figures of Speech in Khamphoon Boontawee Literary Works and the Life of People in the North – Eastern. Master of Arts (Applied Linguistics), Major Field: Applied Linguistics, Department of Linguistics. Thesis Advisor: Associate Professor Tasanalai Burapachee, Ph.D. 131 pages.

The purposes of this study were to examine: The characteristics of figures of speech and the life of people in the North-Eastern through the Khamphoon Boontawee literary works.

The data were collected from five literary works of Khamphoon Boontawee. They were 1) Luk E-sarn 2) Nai hoi tamin 3) Leard E-sarn 4) E-sarn panejorn 5) Luk lumnamkhong

The study revealed that there were 9 types of figures of speech found in the five literary works under study: 1) Simile 2) Metaphor 3) Metonymy 4) Synecdoche 5) Hyperbole or Overstatement 6) Personification 7) Symbol 8) Paradox 9) Allusion . Moreover, the life of people in the North-Eastern was also well reflected through the language and the story.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความสำเร็จของงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. ทศนาลัย บุรพาชีพ ประธานกรรมการผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษา รวมถึงกำลังใจต่างๆตลอดเวลาที่ผ่านมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หม่อมหลวง จรัสวิไล จรูญโรจน์ กรรมการวิชาเอก และอาจารย์พรรณสนะ ใจชุ่มชื่น กรรมการวิชาการ ผู้คอยช่วยเหลือแนะแนวทางต่างๆ งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณชาวบ้านอำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี และชาวบ้านตำบลทรายมูล จังหวัดยโสธร ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวอีสาน และไขข้อปัญหาต่างๆ ที่ผู้วิจัยมีข้อสงสัยด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อนๆ ทุกคน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ สำหรับความช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงกำลังใจในยามที่ท้อแท้

อัญชลี ใจบุญ
ตุลาคม 2555

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ความหมายของภาษาภาพพจน์	8
ประเภทต่างๆ ของภาษาภาพพจน์	9
แก่นเรื่องของงานวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสาน 5 เรื่อง	30
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	37
วิธีการเก็บข้อมูล	37
บทที่ 4 ผลการวิจัย	40
ลูกอีสาน	40
นายฮ้อยทมิฬ	46
เลือดอีสาน	52
อีสานพเนจร	57
นาฏกรรมชีวิตของมนุษย์ลุ่มลำน้าโจง	60
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	66
สรุปผลการวิจัย	66
ข้อเสนอแนะ	69
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	70
ภาคผนวก	72
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	131

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ภาษาถือเป็นเครื่องมือสื่อความหมายที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้ทุกอย่างตามที่ใจตนต้องการ ด้วยเหตุเพราะภาษาของมนุษย์มีลักษณะปลายเปิด คือมีความเป็นอนันต์ (infinite) มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของภาษาสามารถสร้างประโยคต่างๆขึ้นมาได้อย่างนับไม่ถ้วนอยู่ตลอดเวลาตนเอง (สุริยา รัตนกุล, 2544: 2)

การศึกษาความหมายในภาษาจึงถือเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่สำคัญต่อทุกคน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร เพราะการที่จะเข้าใจต่อกันก็ต้องรู้ความหมายที่ต่างฝ่ายต่างสื่อออกมา การรู้ความหมายอย่างถ่องแท้ ย่อมนำมาซึ่งการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผล

การสื่อสารในปัจจุบันถือว่ามีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอยู่มาก ในอดีตมนุษย์ใช้ภาษาเพียงเพื่อสื่อสารพูดคุยในกลุ่มหรือชุมชนของตน แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป มนุษย์ได้พัฒนารูปแบบการใช้ภาษาไปในหลายแนวทาง เป็นต้นว่า ใช้ภาษาเพื่อความบันเทิงในชีวิตประจำวัน

งานวรรณกรรมถือเป็นบันเทิงคดีอย่างหนึ่งของมนุษย์ และที่สำคัญงานวรรณกรรมทุกชิ้นต้องใช้ภาษาเป็นตัวสื่อความหมายให้ผู้เสพรับรู้เรื่องราวต่างๆที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ การสื่อสารระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านในงานวรรณกรรมมีภาษาเขียนเป็นตัวเชื่อมโยง (กระแสร้ มาลาภรณ์, 2528: 16)

วรรณกรรมกับภาษาศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยเหตุที่ว่าวรรณกรรมใช้ภาษาเป็นสื่อความหมาย และในขณะเดียวกันวิชาอรรถศาสตร์ (Semantics) ซึ่งถือเป็นวิชาแขนงหนึ่งของภาษาศาสตร์ ก็เป็นวิชาที่ศึกษาว่าด้วยเรื่องความหมายในภาษา

กล่าวคือวิชาอรรถศาสตร์ (Semantics) จะศึกษาถึงแนวคิดเรื่องวิธีการที่ภาษาสื่อความหมาย ศึกษาประเภทต่างๆของความหมาย ศึกษาว่าภาษาสื่อความหมายได้อย่างไร มีความหมายอะไรบ้างที่ภาษาสื่อออกมา (สุริยา รัตนกุล, 2544: 1)

การศึกษาคำความในวิชาอรรถศาสตร์ (Semantics) ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการศึกษาคำความแบบที่เรียกว่าความรู้บริสุทธิ เป็นความรู้เพื่อความรู้เท่านั้น และเมื่อมีความรู้แล้ว หากสามารถนำความรู้ที่มีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ กล่าวคือการปรับใช้ หรือทำให้เกิดประโยชน์ขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้คนมีความเข้าใจ มีความชำนาญในศาสตร์ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา

การนำความรู้ทางอรรถศาสตร์ (Semantics) มาศึกษาหาภาษาที่สื่อความหมายในงานวรรณกรรมจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจประการหนึ่ง โดยเฉพาะภาษาภาพพจน์ (Figurative Language) ในงานวรรณกรรม เพราะเหตุว่างานวรรณกรรมถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอันมีลักษณะกระทำให้เกิดอารมณ์ ศิลปะถือเป็นสิ่งที่เกิดในใจ และเป็นสิ่งไม่มีตัวตนในตอนเริ่มต้น คือเป็นนามธรรมในขั้นแรก เมื่อเราต้องการแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสิ่งมีรูปร่างมีตัวตน ให้กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่ารูปธรรม ก็ต้องแสดงความรู้สึกในใจนั้นให้ปรากฏออกมาภายนอกใจ คือทำความรู้สึกนั้นให้เกิดเป็นรูปภาพ เป็นเสียง เป็นสี หรือแม้แต่กระทั่งเป็นตัวหนังสือ

อารมณ์สะท้อนใจในงานศิลปกรรมใดๆก็ตาม หากสามารถเร้าอารมณ์และสามารถสร้างความสะท้อนใจให้กับมวลชนได้เป็นจำนวนมากที่สุดและยาวนานที่สุด ศิลปกรรมนั้นก็จะได้ชื่อว่า เป็นศิลปกรรมอันยิ่งใหญ่ “Great Works of Art” (เสถียร โกเศศ, 2546: 27)

งานวรรณกรรมถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของศิลปกรรมที่อยู่คู่ทุกสังคมมายาวนาน ในสังคมไทยของเราก็เช่นกัน งานวรรณกรรมได้ถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทยมายาวนาน เราใช้วรรณกรรมด้วยจุดประสงค์หลายอย่างที่แตกต่างกันออกไป สำหรับผู้อ่านอาจใช้วรรณกรรมเพื่อความบันเทิง หรือศึกษาคำความเพิ่มเติม เป็นต้น ในขณะที่ผู้แต่งอาจใช้วรรณกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดสิ่งที่อยากบอกเล่าและระบายความรู้สึก รวมถึงอาจต้องการจรรจกรักบางสิ่งบางอย่างที่พบเห็นมาไว้เป็นหลักฐานสำหรับคนรุ่นหลัง เป็นต้น

มีงานวรรณกรรมอยู่จำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจในการที่จะนำมาใช้ศึกษาหาภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ และหนึ่งในนั้นก็คือนงานวรรณกรรมที่มีภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน

การศึกษาหาความรู้ในวิชาอรรถศาสตร์ (Semantics) ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการศึกษาหาความรู้แบบที่เรียกว่าความรู้บริสุทธิ เป็นความรู้เพื่อความรู้เท่านั้น และเมื่อมีความรู้แล้ว หากสามารถนำความรู้ที่มีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ กล่าวคือการปรับใช้ หรือทำให้เกิดประโยชน์ขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้คนมีความเข้าใจ มีความชำนาญในศาสตร์ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา

การนำความรู้ทางอรรถศาสตร์ (Semantics) มาศึกษาหาภาษาที่สื่อความหมายในงานวรรณกรรมจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจประการหนึ่ง โดยเฉพาะภาษาภาพพจน์ (Figurative Language) ในงานวรรณกรรม เพราะเหตุว่างานวรรณกรรมถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอันมีลักษณะกระทำให้เกิดอารมณ์ ศิลปะถือเป็นสิ่งที่เกิดในใจ และเป็นสิ่งไม่มีตัวตนในตอนเริ่มต้น คือเป็นนามธรรมในขั้นแรก เมื่อเราต้องการแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสิ่งมีรูปร่างมีตัวตน ให้กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่ารูปธรรม ก็ต้องแสดงความรู้สึกในใจนั้นให้ปรากฏออกมาภายนอกใจ คือทำความรู้สึกนั้นให้เกิดเป็นรูปภาพ เป็นเสียง เป็นสี หรือแม้แต่กระทั่งเป็นตัวหนังสือ

อารมณ์สะท้อนใจในงานศิลปกรรมใดๆก็ตาม หากสามารถเร้าอารมณ์และสามารถสร้างความสะท้อนใจให้กับมวลชนได้เป็นจำนวนมากที่สุดและยาวนานที่สุด ศิลปกรรมนั้นก็จะได้ชื่อว่า เป็นศิลปกรรมอันยิ่งใหญ่ “Great Works of Art” (เสถียร โกเศศ, 2546: 27)

งานวรรณกรรมถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของศิลปกรรมที่อยู่คู่ทุกสังคมมายาวนาน ในสังคมไทยของเราก็เช่นกัน งานวรรณกรรมได้ถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทยมายาวนาน เราใช้วรรณกรรมด้วยจุดประสงค์หลายอย่างที่แตกต่างกันออกไป สำหรับผู้อ่านอาจใช้วรรณกรรมเพื่อความบันเทิง หรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น ในขณะที่ผู้แต่งอาจใช้วรรณกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดสิ่งที่อยากบอกเล่าและระบายความรู้สึก รวมถึงอาจต้องการจรรโลงบางสิ่งบางอย่างที่พบเห็นมาไว้เป็นหลักฐานสำหรับคนรุ่นหลัง เป็นต้น

มีงานวรรณกรรมอยู่จำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจในการที่จะนำมาใช้ศึกษาหาภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ และหนึ่งในนั้นก็คือนงานวรรณกรรมที่สื่อสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน ของคำพูน บุญทวี

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 14 และ 18 เหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 101 และ 105 ตะวันออก อาณาเขตของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือจรดประเทศลาว มีแม่น้ำโขงส่วนใหญ่เป็นพรมแดน ทิศใต้

จรดภาคกลางและประเทศเขมร มีภูเขาพนมดงรัก ทิวเขาสันกำแพงเป็นพรมแดน ทิศตะวันตกจรดภาคกลาง โดยมีทิวเขาเพชรบูรณ์ส่วนใหญ่และทิวเขาดงพญาเย็นเป็นเส้นพรมแดน

ที่ราบสูงทั้งหมดที่มีชื่อเรียกว่าที่ราบสูงโคราช (Korat Plateau) ตั้งแต่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 700 ฟุต จะค่อยๆเอียงลาดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นบริเวณที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเพียง 200 ฟุต นอกจากบริเวณทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นด้านที่ใกล้กับแม่น้ำโขง จะมีภูเขาเล็กน้อยแล้ว ดินแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่สูงต่ำต่างกันอยู่ในระหว่าง 300 – 600 ฟุตและเป็นบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง น้ำจากลำน้ำต่างๆ บนพื้นที่ราบสูงโดยเฉพาะลำน้ำชีและมูลจะไหลลงสู่แม่น้ำโขง เกี่ยวกับลักษณะภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ ของประเทศไทยในด้านพื้นที่และประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจกล่าวได้ว่าเป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดดังกล่าวดังกล่าวได้ว่าเป็นภาคที่ใหญ่ที่สุด พื้นที่ทั้งสิ้นของภาคนี้มี 170,266 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ 1 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศทั้งหมด (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2534: 62)

ลักษณะการแยกประเภทสำมะโนประชากรเป็นการยากที่จะประมาณว่า ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยคนชาติพันธุ์ต่างๆจำนวนเท่าใด แต่ก็อาจกล่าวได้ว่ายกเว้นประชากรเชื้อชาติเขมรที่อยู่ทางตอนใต้ของภาคนี้เสียแล้ว คนที่ไม่ใช่คนไทยในภาคนี้อยู่เป็นจำนวนน้อย ส่วนใหญ่แล้วคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมีจำนวน 20 ล้านคน เห็นได้ชัดว่ามีภาษา วัฒนธรรมแตกต่างจากคนไทยในภาคกลาง และถือว่าตนมีความใกล้ชิดกับคนลาวที่อยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำโขงมากกว่า

คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อีสาน” ซึ่งเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตใช้ว่า “อีสาน” แปลว่าทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อคำนี้นำไปใช้กับภูมิภาคและคนที่อยู่ในบริเวณที่ราบสูงโคราชจะโดยคนไทยกลางหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือเองก็ตาม จะหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญอยู่ในภูมิภาคดังกล่าว (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2534: 63)

การอพยพของคนหนุ่มสาวเพื่อไปหางานทำ หลังจากฤดูทำนาสองสามเดือน ส่วนมากเป็นงานที่ใช้แรงงานในการก่อสร้าง หรือในกรณีผู้หญิง ก็เป็นคนรับใช้ตามบ้านต่างๆ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวหรือปักดำก็กลับไปบ้านเสียครั้งหนึ่ง จากการศึกษาของ ไม่น์คอร เกี่ยวกับเหตุผลของการอพยพจากจำนวนผู้อพยพที่ได้สัมภาษณ์ คนอีสานที่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ จำนวน 537 คน เหตุผลที่สำคัญเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ ไม่มีเหตุผลหรือความกดดันทางการเมืองหรือการโฆษณา

ชวนเชื่อให้มีการอพยพออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมายังกรุงเทพฯ เกือบ 80% ของผู้อพยพทั้งหมดคือ 415 คน ให้เหตุผลของการมากรุงเทพฯ เพื่อหางาน อีก 15% คือ 81 คน ให้เหตุผลว่าที่บ้านอดอยากและทำนาไม่ได้ผล น้อยกว่า 10% ให้เหตุผลต่างๆ รวมทั้งการมาเยี่ยมญาติพี่น้อง มาเที่ยวและธุรกิจ ข้อจำกัดในระบบเศรษฐกิจของชนบทอีสาน ทำให้ชาวอีสานจำนวนมากต้องเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และทุกภาคในไทย ปัญหาความล้าหลังของอีสานบวกกับการได้มาหางานทำในกรุงเทพฯ ทำให้ชาวอีสานยัง ตระหนักถึงความด้อยของภูมิภาคของตนและรู้สึกถึงเอกลักษณ์ประจำภาคของตนมากขึ้น

คำพูน บุญทวี เดิมชื่อ คุณ เกิดเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2471 เกิดที่บ้านทรายมูล ต.ทรายมูล จังหวัดยโสธร (ขณะนั้นยังเป็นจังหวัด อุบลราชธานี) เป็นบุตรคนโตจากทั้งหมด 7 คน ของนายสนิท และนาง ลุน บุญทวี เขาเริ่มเขียนหนังสือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2513 เมื่อครั้งยังเป็นผู้คุม ตอนนั้นมีปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว เขาจึงมูมานะอ่านหนังสือ และเขียนเรื่องสั้น เรื่องสั้นเรื่องแรกที่เขาเขียน คือ “ รักในเหวลึก ” ส่งไปนิตยสาร ฟ้ามืองไทย ของอาจินต์ ปัญจพรรค์ และ อาจินต์ ปัญจพรรค์ แนะนำให้คำพูน อ่านหนังสือแปลเรื่อง “ บ้านเล็กในป่าใหญ่ ” (ของลอรา อิงเกิล วัลเดอร์) จึงทำให้เขาเกิดแรงบันดาลใจ เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบทอีสาน เขาจึงลงมือเขียนเรื่อง ลูกอีสาน พิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสาร ฟ้ามืองไทย ในปี พ.ศ. 2518 – 2519 และก็เป็นผลงาน ที่สร้างชื่อเสียงให้กับ คุณครู คำพูน บุญทวี คือ “ ลูกอีสาน ” ได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2519 และได้รับรางวัล ซีไรท์ เมื่อ พ.ศ. 2522 เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์ ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาระดับมัธยมปลาย ลูกอีสาน ได้รับการแปลภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส และผลงานสร้างชื่ออีกเรื่อง คือ “ นายฮ้อยทมิฬ ” ได้รับรางวัลชมเชย ประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2520

คำพูน บุญทวี ได้รับการยกย่อง เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2544 และ วันที่ 4 เมษายน พ. ศ. 2546 คำพูน บุญทวี ได้เสียชีวิตลงด้วยอาการหัวใจวายเฉียบพลัน รวมอายุได้ 74 ปี สไตล์การเขียนของคุณ ครูคำพูน บุญทวี ภาษาจะเป็นเอกลักษณ์ และพยายามสอดแทรกวัฒนธรรม ประเพณีของคนอีสานเข้าไปด้วย เป็นหนึ่งในนักเขียนที่พยายามรักษาเอกลักษณ์และพยายามเผยแพร่ วัฒนธรรมผ่านตัวหนังสือ และเป็นนักเขียนที่เขียนจนวาระสุดท้ายในชีวิต

สำหรับงานที่ผู้วิจัยมีความสนใจในการที่จะนำมาใช้ศึกษาภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตของชาวอีสานของคำพูน บุญทวี นักเขียนซีไรต์คนแรกของประเทศไทย ซึ่งมีจำนวน 5 เรื่องดังต่อไปนี้

1. ลูกอีสาน
2. นายฮ้อยทมิฬ
3. เลือดอีสาน
4. อีสานพเนจร และ
5. ลูกลำน้าโจง

วรรณกรรมข้างต้นผู้วิจัยจะนำมาศึกษาหาภาษาภาพพจน์และศึกษาวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้วยผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมบ้างไม่มากนักน้อย และเห็นว่าวิถีชีวิตถือเป็นเรื่องราวที่ทุกคนในสังคมควรมีส่วนรับรู้และแบ่งปันความเป็นไปร่วมกัน และเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจและเป็นปรกติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาษาภาพพจน์ประเภทต่างๆในวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี
2. เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน จากงานวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัย ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตของชาวอีสานในงานวรรณกรรมของคำพูน บุญทวีครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตงานวิจัยดังนี้

1. เลือกศึกษาวิจัยเฉพาะงานวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี ที่ใช้วิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นแก่นเรื่องเท่านั้น นวนิยายเรื่องลูกอีสาน ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2519 และได้รับรางวัลซีไรต์ เมื่อปีพ.ศ. 2522 เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์ และได้รับคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาระดับมัธยมปลาย ลูกอีสานได้รับการแปลภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส และอีกหนึ่งผลงานที่ได้รับรางวัลก็คือ นายฮ้อยทมิฬ ได้รับรางวัลชมเชย ประเภทนวนิยายจากคณะกรรมการ

การพัฒนาหนังสือแห่งชาติประจำปี 2520 และนอกจากหนังสือทั้งสองเรื่องที่กำลังข้างต้น ยังมีหนังสือเรื่อง เลือดอีสาน, อีสานพเนจร, ลูกค้าน้ำโขง รวมทั้งหมด 5 เรื่อง 7 เล่ม หนังสือเรื่อง เลือดอีสาน มี 2 เล่ม และ อีสานพเนจร มี 2 เล่ม หนังสือทั้ง 7 เล่ม ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ หนีมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและใช้ชีวิตชีวิตของพี่น้องชาวอีสานได้เป็นอย่างดี

2. ศึกษาวิจัยเฉพาะโวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) 9 ประเภทซึ่งพบเจอเป็นส่วนมากในงานวรรณกรรมทั้งหมด 5 เล่ม จากจำนวนโวหารภาพพจน์ ทั้งหมด 12 ประเภท ตามคำจำกัดความของยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา ดังต่อไปนี้

- 2.1 อุปมา (Simile)
- 2.2 อุปถัมภ์ (Metaphor)
- 2.3 นามนัย (Metonymy)
- 2.4 สัมพจน์ (Synecdoche)
- 2.5 อติพจน์ หรือ การใช้คำพูดเกินจริง (Hyperbole or Overstatement)
- 2.6 บุคลาธิษฐาน (Personification)
- 2.7 สัญลักษณ์ (Symbol)
- 2.8 การอ้างถึง (Allusion)
- 2.9 ปฏิทรรศน์ (Paradox)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงการใช้ภาษาภาพพจน์ (Figurative Language) ประเภทต่างๆและวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของชาวอีสานในวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี
2. ทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมและประเพณีของภาคอีสานที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานที่เห็นได้ชัดคือ ภาษาท้องถิ่น อาหารการกิน และรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทอีสานบนพื้นที่ราบสูงของประเทศไทย
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยรายอื่นที่ต้องการศึกษาภาษาภาพพจน์ในงานวรรณกรรมประเภทต่างๆ และต้องการศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยในแต่ละภูมิภาค รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบเอกสารแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตชาวอีสานในวรรณกรรม ในครั้งนี้ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ความหมายของภาษาภาพพจน์
2. ประเภทต่างๆของภาษาภาพพจน์
3. แก่นเรื่องของงานวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสาน 5 เรื่อง
4. งานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของภาษาภาพพจน์

ภาษาภาพพจน์

ภาษาภาพพจน์ (Figurative Language) หรือบางครั้งเรียกว่า โวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) ได้มีผู้ให้ความหมายของคำไว้ดังนี้

1. โวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) หมายถึง การใช้ภาษาเปรียบเทียบ ความหมายของภาษาในโวหารภาพพจน์จึงไม่ตรงตามตัวอักษร ส่วนใหญ่จะใช้ลักษณะสำคัญของภาพพจน์ในการเปรียบเทียบ อันเป็นวิธีการที่จะทำให้สิ่งที่ลงเงื่อนไขในการสื่อสารมีความชัดเจนขึ้น โดยมักนำไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่รู้จักกันคืออยู่แล้ว การใช้โวหารภาพพจน์จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกได้ลึกซึ้งกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพราะโวหารภาพพจน์ให้สุนทรียะทางอารมณ์ด้วยเป็นภาษาที่สร้างสรรค์ มีความน่าสนใจและจุดประกายความคิดและจินตนาการให้กับผู้รับสารได้เป็นอย่างดี (ยุวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 21)

2. **โวหารภาพพจน์ (Figures of Speech)** หมายถึง รูปแบบหนึ่งของสำนวนภาษา อันเกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำ หรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อทำให้เกิดภาพหรือความหมายพิเศษ (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 182)

3. **ภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech)** หมายถึง การใช้ภาษาให้เกิดภาพ หรือสำนวนภาษารูปแบบหนึ่งเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าสำนวนเปรียบเทียบ เกิดจากการเปรียบเทียบของถ้อยคำด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือให้มีความหมายพิเศษ อาจเป็นการใช้คำในความหมายที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือที่เรียกว่าความหมายโดยนัย หรืออาจเป็นการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ โดยนำสิ่งที่ไม่เหมือนกันมาเปรียบเทียบกันด้วยวิธีต่างๆ เพื่อมุ่งให้เกิดรสของถ้อยคำเป็นสำคัญ (สุรางค์ อินทรารุณ, 2545: 98-112)

4. **ภาษาภาพพจน์ (Figurative Language)** หมายถึง ภาษาที่ผิดแผกไปจากปกติ หรือผิดไปจากภาษาตามตัวอักษร ทั้งในด้านการเรียบเรียงคำหรือความหมายของคำ เพื่อให้เกิดสำนวนแปลกใหม่และมีพลัง ทำให้มองเห็นภาพ (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 181)

ประเภทต่างๆ ของภาษาภาพพจน์

อุปมา (Simile)

เป็นการเปรียบเทียบอะไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ รวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ โดยการเปรียบเทียบนี้จะต้องเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ต่างจำพวกกัน และมีคำเชื่อม หรือคำกริยาบ่งบอกให้เห็นการเปรียบเทียบนั้น การเปรียบเทียบของจำพวกเดียวกัน เช่น แม่สวยกว่าลูก หรือ กรุงเทพฯเหมือนนิวยอร์ก ไม่จัดเป็นอุปมา (ยูวพาส์ ประทีปปะเสน (ชัยศิลป์วัฒนา), 2544: 22)

My heart is like a singing bird (Rossetti, n.d. อ้างใน ยูวพาส์ (ประทีปปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 23)

ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบดวงใจของผู้พูดว่าเหมือนกับบนกรรือเพลง โดยมีความหมายที่
ต้องการจะสื่อให้เกิดภาพพจน์ก็คือ ความเบิกบานใจของผู้พูดเป็นเหมือนเช่นความสดใสร่าเริงของนก

How sharper than a serpent's tooth it is

To have a thankless child (Shakespeare, n.d. อ้างใน ขวพาส์ (ประทีปปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา,
2544: 24)

ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบการมีลูกที่อกตัญญูว่าเหมือนกับเขี้ยวของงู ภาษาภาพพจน์ที่ต้องสื่อ
ความหมายทางอารมณ์ก็คือ การทำร้ายหรือแวงกัดของลูกอกตัญญูต่อบุพการีนั่น มีพิษสงสามารถ
ทำร้ายพ่อแม่ยิ่งกว่าเขี้ยวของงูพิษ

O, my love's like a red, red rose

That's newly sprung in June.

O my love is like the melodie

That's sweetly played in tune (Burns, n.d. อ้างใน ขวพาส์ (ประทีปปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา,
2544: 25)

ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบหญิงคนรักเหมือนดอกกุหลาบแดงในสองบรรทัดแรก และเปรียบเทียบ
เธออีกครั้งว่าเหมือนดนตรีในสองบรรทัดหลัง ภาษาภาพพจน์ที่สื่อความหมายทางอารมณ์ก็คือ
ความงามของหญิงคนรักที่มีความหอม สดใส และบอบบางเหมือนกุหลาบแดง อีกทั้งยังมีความ
อ่อนหวาน ไพเราะ นุ่มนวลเหมือนเสียงของดนตรี

จากงานวรรณกรรมตะวันตกข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการใช้อุปมาอย่างชัดเจนว่า
ผู้ประพันธ์กำลังเปรียบเทียบสิ่งใดกับสิ่งใด เป็นการสื่อความหมายไม่ตรงไปตรงมา หากแต่ทำให้
ผู้อ่านซึ่งเป็นรับสารได้รับรู้ถึงความหมายทางอารมณ์ อันก่อให้เกิดภาพ จินตนาการ และความรู้สึก
ได้ลึกซึ้งกว่าการกล่าวถ้อยคำแบบธรรมดา (ขวพาส์ ประทีปปะเสน (ชัยศิลป์วัฒนา), 2544:25)

อุปลักษณ์ (Metaphor)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 261-262) คือ ภาพพจน์ที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน ๒ สิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง เช่น “เขาเป็นสิงห์ทะเลทราย” “เธอเป็นแก้วตาและดวงใจของพ่อแม่” หรือในบทกวี ของวิลเลียม เชกเปียร์ที่ว่า (Shakespeare, n.d. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 261)

That time of year thou mayst in me behold
When yellow leaves, or none, or few, do hang
Upon those boughs which shake against the cold,
Bare ruined choirs where late the sweet birds sang

สาระของบทกวีบทนี้คือ วัชรา และสื่อเปรียบก็คือ ปรากฏการณ์ของปลายฤดูใบไม้ร่วง หรือต้นฤดูหนาว ซึ่งใช้ภาพลักษณ์ชุดหนึ่งได้แก่ Yellow leaves, boughs which shake against the cold, bare ruined choirs ซึ่งให้ความหมายโดยนัยอย่างชัดเจน

อริสโตเติลสรรเสริญอุปลักษณ์ว่าเป็น “สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” สำหรับกวี และ เอชราเพนด ก็สนับสนุน อริสโตเติลด้วยคำกล่าวว่า อุปลักษณ์เป็น “เครื่องหมายแห่งอัจฉริยภาพของกวี” นั่นคือ ความสามารถสังเกตเห็นคุณสมบัติร่วมของของ 2 สิ่งที่แตกต่างกัน (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย 2545 : 261)

ยูพาสี (ประทีปเสน) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 27) ได้ให้ความหมายของอุปลักษณ์ไว้ว่า เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ต่างจำพวกกันเช่นเดียวกับอุปมา แต่แตกต่างกันที่อุปลักษณ์ไม่มีคำเชื่อม หรือคำกริยาบ่งบอกถึงการเปรียบเทียบดังกล่าว ในงานวรรณกรรมตะวันตกพบว่าผู้ประพันธ์นำอุปลักษณ์มาใช้ในหลากหลายรูปแบบแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ประพันธ์ต้องการระบุซึ่งมีความหมายตามตัวอักษร (Literal Term) หรือเพียงบอกเป็นนัยระหว่างคำที่ต้องการเปรียบเทียบ (Figurative Term) ในงานวรรณกรรมตะวันตกมีรูปแบบการใช้อุปลักษณ์เพื่อสื่อความหมายทางอารมณ์ทั้งหมด 4 รูปแบบดังนี้

1. ผู้ประพันธ์ใช้คำที่ต้องการเปรียบและคำที่เป็นภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบอย่างตรงไปตรงมา เช่น

The Lightning is a yellow Fork (Dickinson, n.d. อ้างใน ชูวพาสี (ประทีปเสนา)
ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 27)

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ชัดเจนว่าผู้ประพันธ์ใช้คำที่ต้องการเปรียบคือ “Lightning” กับคำที่เป็นภาษาภาพพจน์คือ “Fork” อย่างตรงไปตรงมา โดยเปรียบให้เห็นว่าสายฟ้าแลบกับส้อมมีความเหมือนตรงกันที่มีลักษณะเป็นง่าม

2. ผู้ประพันธ์จะให้คำที่ต้องการเปรียบไว้ ส่วนคำที่เป็นภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบ ผู้ประพันธ์จะไม่บอกอย่างตรงไปตรงมาเหมือนอย่างแบบแรก แต่จะบอกเป็นนัย เช่น

O western orb sailing the heaven (Whitman, n.d. อ้างใน ชูวพาสี (ประทีปเสนา)
ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 28)

จากข้อความข้างต้นพบว่าผู้ประพันธ์ให้คำที่ต้องการเปรียบเทียบไว้คือ “orb” หมายถึงดวงดาว ส่วนคำที่เป็นภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบนั้นคือ “ship” หมายถึงเรือ ซึ่งผู้อ่านหรือผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงความคิดนี้ได้จากคำว่า “sailing” อันเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้บอกเป็นนัยไว้ ดังนั้นผู้อ่านซึ่งเป็นผู้รับสารย่อมเข้าใจถึงภาษาที่สื่อความหมายทางอารมณ์ออกมาได้ว่า ดวงดาวที่อยู่บนฟากฟ้านั้นเหมือนเรือที่กำลังแล่นอยู่ในท้องทะเลที่กว้างใหญ่ไพศาล

3. ผู้ประพันธ์จะให้คำที่เป็นภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบไว้ ส่วนคำที่ต้องการเปรียบ ผู้ประพันธ์จะไม่บอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา แต่จะบอกเป็นนัย รูปแบบการใช้อุปลักษณ์แบบนี้มีลักษณะสลับกับรูปแบบการใช้อุปลักษณ์ข้อ 2 เช่น

Dream Deferred

What happens to a dream deferred?

Does it dry up

like a raisin in the sun?

Or fester like a sore-

And then run?

Does it stink like rotten meat?

Or crust and sugar over-

like a syrupy sweet?

Maybe it just sags

like a heavy load.

Or does it explode? (Hughes, n.d. อ้างใน ยิวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 28-29)

ผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นชาวอเมริกันผิวดำได้ให้ภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบไว้คือ “Dream deferred” หมายถึงความฝันที่ล่าช้า ส่วนคำที่ต้องการเปรียบเทียบแต่ไม่ได้กล่าวไว้ในเนื้อหาคือ ความฝันที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน หรือโอกาสที่จะได้รับความเท่าเทียมกันทางสังคม ซึ่งผู้ประพันธ์ได้แสดงไว้โดยนัยด้วยการอ้างถึงภาษากฎหมายที่ว่า Justice deferred หมายถึงความยุติธรรมที่ล่าช้า ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายทางอารมณ์ให้เห็นว่า ความฝันของคนผิวดำในสหรัฐอเมริกา ที่อยากจะมีสิทธิเท่าเทียมเหมือนคนผิวขาว เป็นความฝันที่ถูกปฏิเสธ ถูกผลักและถูกหน่วงเหนี่ยวไว้อยู่ตลอดเวลา

4. รูปแบบสุดท้ายนี้ ผู้ประพันธ์จะให้คำที่ต้องการเปรียบเทียบและภาษาภาพพจน์ที่ต้องการเปรียบเทียบ แสดงไว้โดยนัยทั้งสองคำ ลักษณะการใช้อุปลักษณ์ประเภทนี้ไม่ค่อยพบเห็นนักในงานประพันธ์ เพราะเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจสำหรับผู้อ่านหรือผู้รับสาร

I Like To See It Lap The Miles

I like to see it lap the miles,

And lick the valleys up,

And stop to feed itself at tanks;

And then, prodigious, step

Around a pile of mountains,

And, supercilious, peer

In shanties by the sides of roads;

And then a Quarry pare

To fit its ribs,

And crawl between,
 Complaining all the while
 In horrid, hooting stanza;
 Then chase itself down hill
 And neigh like Boanerges;
 Then, punctual as a star,
 Stop – docile and omnipotent-

At its own stable door (Dickinson, 1830 -1886 อ้างใน ยูวพาส์ (ประทีปะเสน)
 ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 29-30)

จากข้อความข้างต้นผู้ประพันธ์ต้องการใช้ภาษาเพื่อก่อให้เกิดความหมายสื่ออารมณ์ถึง
 การวิ่งของม้า ซึ่งเป็นคำที่ผู้ประพันธ์ต้องการเปรียบ ส่วนภาษาภาพพจน์ในที่นี้คือการวิ่งของรถไฟ
 แม้ว่าในเนื้อหาผู้อ่านจะไม่พบเห็นคำว่า “horse” หรือ “railway train” แต่ผู้อ่านก็สามารถประมวล
 รับรู้ความหมายที่ต้องการสื่อออกมาได้จากคำต่างๆที่ปรากฏในเนื้อหา เช่น “lap the miles, lick the
 valleys up, feed itself at tanks, step around a pile of mountains, chase itself down hill, neigh และ
 stop at its own stable door เป็นต้น” ในขณะที่รับสารผู้อ่านจะนึกเห็นภาพของรถไฟวิ่งที่จะเด่นชัด
 ขึ้นมาในจินตนาการ ภาพของหัวรถไฟมุ่งหน้าไปยังหุบเขา วิ่งวกเลาะรอบเทือกเขาและลง
 เขาพร้อมเปิดหวูดเสียงดัง และจอดหยุดตามที่ทางของมัน และต่อมาภาพการวิ่งของม้าก็จะเด่นชัด
 ขึ้นในตอนท้าย

นามนัย (Metonymy)

ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 33-34) ได้ให้ความหมายของนามนัยไว้ว่า
 นามนัยหมายถึงการเรียกชื่อสิ่งหนึ่ง โดยใช้ชื่อสิ่งหนึ่งที่มีความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแทน
 (Byron, n.d. อ้างใน ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 33) เช่น

And Belgium’s capital had gathered then
 her beauty and her chivalry...

ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงสภาพก่อนเกิดสงครามวอเตอร์ลู (Waterloo) โดยใช้ภาษาภาพพจน์คือคำว่า “beauty และ chivalry” หมายถึง ความงามและความกล้าหาญ เพื่อสื่อความหมายให้เห็นถึงภาพที่ชัดเจนในความรู้สึก ที่หญิงงามทั้งหลาย และเหล่าบุรุษผู้กล้าหาญได้รวมตัวกันในคำคั้นนั้น (Dyer, n.d. อ้างใน ชูวาฬ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 34)

A little rule, a little sway,
A sun beam on a winter's day,
Is all the proud and mighty have
Between the cradle and the grave

ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำว่า “cradle” หมายถึงเปล เป็นภาษาสื่อความหมายแทนการเกิด และใช้คำว่า “grave” หมายถึงหลุมฝังศพ เป็นภาษาสื่อความหมายแทนความตาย เพื่อสื่อถึงช่วงเวลาของชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 263-264) ได้ให้ความหมายของนามนัยไว้ดังนี้ นามนัยหมายถึงภาพพจน์ที่ใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งบอกลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น เวที (The stage) แทนการแสดงละคร, มงกุฎ (The crown) แทนกษัตริย์, บัลลังก์ (The bench) แทนฝ่ายตุลาการ, ดันเต แทนงานเขียนของดันเต เป็นต้น หรือตัวอย่างการใช้นามนัยในวรรณกรรมไทย เช่น

ซึ่งพระองค์จะพาสองหลาน	ออกไปสังหารชกษา
ก็ต้องความตามไวญณฐ์มา	สุดแต่พระมหารามณี- รามเกียรติ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ม.ป.ป. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 264)

ไวญณฐ์ เป็นชื่อประทับของพระนารายณ์ ในที่นี้ใช้เป็นนามนัย แทนองค์พระนารายณ์

หมายความว่ามอบเสวตฉัตร สืบวงศ์จักรพรรดิณาธา รามเกียรติ์, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ม.ป.ป. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 264)

เสวตฉัตร ใช้เป็นนามนัย แทนราชสมบัติ

ชุติมา ปัทมโชติพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของนามนัยไว้ดังนี้ นามนัยหมายถึงการเอ่ยถึงสิ่งหนึ่ง แต่ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น เช่น

เจ้าลิมนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มต่ำ เค็ดใบบอนซ่อนน้ำที่ไรฝ้าย
พี่เคี้ยวหมากเจ้าอยากพี่ยังคาย แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนุนนอน

จากบทกวีข้างต้นผู้ประพันธ์ได้ใช้ “หมาก” ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือความต้องการความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ฝ่ายหญิงต้องการ ซึ่งฝ่ายชายก็ยอมที่จะหามาให้ได้ทุกอย่างตามที่ต้องการ

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของนามนัยไว้ดังนี้ นามนัยหมายถึงโวหารภาพพจน์ที่ใช้คำหรือสิ่งซึ่งบ่งคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด หรือใช้ภาพพจน์ของสิ่งหนึ่งที่ถูกเรียกด้วยชื่อของอีกสิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงหรือชวนให้คิดถึง ยกตัวอย่างเช่น

เด็กคนนี้มีกิริยามารยาทดี เป็นคนมืออ่อนเวลาพบเจอผู้ใหญ่

จากข้อความข้างต้นใช้คำว่า “มืออ่อน” แทนกิริยาการไหว้

ปากกาคมกว่าดาบ

จากข้อความข้างต้นเป็นการใช้ภาษาภาพพจน์ชวนให้คิดไปถึงนักเขียนและนักรบ และเมื่อถอดความแล้วทำให้ทราบถึงความหมายที่ต้องการสื่อคือ “นักเขียนมีอำนาจมากกว่านักรบ”

สัมพจน์ (Synecdoche)

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 34-36) ได้ให้ความหมายของสัมพจน์ไว้ดังนี้ สัมพจน์หมายความว่าความถึงลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การเอาส่วนหนึ่งมากล่าวแทนทั้งหมด เช่น เรียก สามล้อ แทน รถตุ๊กตุ๊ก
2. การเอาส่วนทั้งหมดมาเรียกแทนบางส่วน เช่น ใช้คำว่า กฎหมาย แทน ตำรวจ
3. การใช้ชื่อชนิดแทนสิ่งที่เป็นประเภทหรือพรรณย่อย เช่น เรียก ธรรมชาติ แทน ต้นไม้
4. ใช้ชื่อประเภทย่อยแทนตระกูล เช่น ใช้คำว่า ข้าว แทน อาหาร
5. การใช้ชื่อภาชนะใส่ของแทนชื่อสิ่งของที่บรรจุในภาชนะนั้น เช่น กระเป๋าสตางค์ แทน ธนบัตร
6. การใช้ชื่อวัสดุที่ใช้ผลิตแทนสิ่งของนั้นๆ เช่น ยาง แทน ยางยืด หรือ ยางรัดของ

ลักษณะของสัมพจน์จะมีความแตกต่างกับนามนัย ในลักษณะของความเกี่ยวพันกันในเชิงปริมาณ และคำที่ใช้แทนจะมีความหมายมูลฐานต่อกันและกัน

ชุดิมา ปัทมโชติพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของสัมพจน์ไว้ดังนี้ สัมพจน์หมายถึงภาพพจน์ที่ใช้ส่วนย่อยที่สำคัญแทนส่วนใหญ่ทั้งหมด เช่น

1. ใช้คำว่า ล้อแทนรถทั้งคัน เป็นต้นว่า ลีบล้อ สามล้อ สองล้อ
2. ใช้คำว่า เท้า (ดิน) แทนสัตว์ทั้งตัว เป็นต้นว่า สัตินยังรู้พลาด
3. ใช้คำว่า เล่นโบ แทนเรือทั้งลำที่เล่นไป
4. ท้าวท้าวทิศทั่วเทศ ให้ทุกเขตทุกด้าว น้าวมกุฎมานบ น้อมพิภพมานอบ คำว่า “มกุฎ” เป็นส่วนย่อยของเรื่องราวกฤรภัณฑ์ กล่าวในที่นี้แทนองค์พระราชทั้งพระองค์ เป็นต้น

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของสัมพจน์ไว้ดังนี้ สัมพจน์หมายถึงโวหารภาพพจน์ที่ใช้ส่วนย่อยให้หมายถึงส่วนเต็ม หรือใช้ส่วนเต็มให้หมายถึงส่วนย่อย หรือโวหารภาพพจน์ชนิดหนึ่งที่สิ่งหนึ่งถูกเรียกด้วยชื่อที่สัมพันธ์กันในเชิงส่วนย่อยหรือส่วนเต็มดังต่อไปนี้

1. นำส่วนทั้งหมดแทนส่วนเดียว ยกตัวอย่างเช่น

ลินสองแฉก

ใช้แทนสัตว์ประเภท งู เขี้ย ตะกวด แต่เมื่อเป็นคำคำมักหมายถึงตัวเหี้ย

เข้าสังคม

ใช้แทนการมีชีวิตหรือใช้ชีวิตอยู่ในสังคมชั้นสูง

2. นำส่วนเดียวแทนส่วนทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น

มือดีมาลไป

ใช้คำว่า “มือ” แทน “คน” ซึ่งเมื่อถอดความจะให้ภาพพจน์ว่า มีคนเอาอกเอาใจของไป และเป็นคนที่น่าจะมีชีวิตชีวาในการลักขโมยเสียด้วย

ปากำลังจะหมด

ใช้คำว่า “ปาก” แทนทั้งพืชและสัตว์ป่าทั้งหมด โดยสื่อให้เห็นภาพพจน์ถึงอันตรายที่กำลังจะเกิดขึ้นกับธรรมชาติว่า ป่าไม้และสัตว์ป่าทั้งหมดกำลังจะสูญพันธุ์ไป

3. การเรียกคนโดยใช้ฉายาส่วนเดียวแทนบุคคลนั้น ยกตัวอย่างเช่น

เธอกินอะไรหน้มน ถึงได้งามแสนงาม

จากข้อความดังกล่าวใช้คำว่า “หน้มน” แทนหญิงสาวคนหนึ่งที่กำลังถูกตั้งคำถามว่าทำไมหล่อจนถึงได้สวยงามหนา

แม่เอวบางเดินเข้ามาในห้องแล้ว

จากข้อความดังกล่าวใช้คำว่า “เอวบาง” แทนหญิงสาวคนหนึ่งที่กำลังเดินเข้ามาในห้อง

4. ใช้วัตถุดิบแทนของสิ่งหนึ่งทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น

“ระวังเถอะ ปากดีแบบนั้นสักวันอาจได้กินลูกตะกั่ว”

จากคำพูดข้างต้นเป็นการใช้วัตถุดิบคือ “ลูกตะกั่ว” ซึ่งเป็นวัตถุดิบ แทน “ปิ่น” ทั้งกระบอก และยังอาจรวมถึงอาวุธทั่ว ๆ ไปด้วย

5. ใช้ของสิ่งเดียวแทนของทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น

“ถ้าเธออยากให้รัฐเสร็จเร็ว ก็เสียน้ำร้อนน้ำชาให้เขาสักหน่อย ก็แค่นั้นเอง”

จากคำพูดข้างต้นมีการใช้โวหารภาพพจน์คือ ใช้คำว่า “น้ำร้อนน้ำชา” แทนเงินพิเศษที่ต้องจ่ายเพิ่ม หากต้องการให้รัฐเสร็จเร็ว

อติพจน์ (hyperbole)

ยิวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 36-37) ได้ให้ความหมายของอติพจน์ไว้ดังนี้ อติพจน์หมายถึง การใช้คำพูดที่เกินเลยความเป็นจริง ผู้ประพันธ์อาจใช้คำพูดที่เกินจริงนี้เพื่อเน้นความสำคัญ หรือเพิ่มน้ำหนักกับสิ่งที่เขียน เพื่อแสดงให้เห็นความจริงจังในสิ่งที่กล่าวในงานประพันธ์ อันจะก่อให้เกิดความหมายสื่ออารมณ์ได้ดีกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา (Shakespeare, n.d. อ้างใน ยิวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 36) เช่น

All the perfumes of Arabia will not sweeten this little hand!

ผู้ประพันธ์ได้ใช้ถ้อยความที่เกินจริงเพื่อเป็นความหมายสื่อให้เห็นถึงอารมณ์หวาดกลัวของเลดี้ แม็คเบธ โดยกล่าวว่าน้ำหอมแห่งอาระเบียทั้งหมดนั้น ก็ไม่สามารถทำให้มือของเธอที่เปื้อนเลือดหอมสะอาดขึ้นมาได้ดังเดิม

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 214-215) ได้ให้ความหมายของอดิพจน์ไว้ดังนี้ อดิพจน์หมายถึงภาพพจน์ซึ่งมีข้อความที่กล่าวให้เกินจริงสำหรับเน้นความ เช่น คำพูดอันฟังเฟื่องของ Hostpur ในบทละครเรื่อง Henry IV (Shakespeare, n.d. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 214) เช่น

By heaven methinks it were an easy leap
To pluck bright honour from the pale-fac'd moon,
Or dive into the bottom of the deep,
Where fathom line could never touch the ground,
And pluck up drowned honour by the locks.

อดิพจน์ใช้กันมากในบทละครสมัยทิวเดอร์ และสมัยจacobean รวมทั้งในนาฏกรรมวีรบุรุษ และในบันเทิงคดีประเภทขบขันก็มีการใช้ออดิพจน์นี้อยู่มาก เช่นกัน นอกจากนี้ในสังคมตะวันตกยังพบเห็นการใช้ออดิพจน์ในชีวิตประจำวันอีกด้วย เช่น

I haven't seen you for ages.
As old as the hills.
Terrible weather. เป็นต้น

สำหรับในงานวรรณกรรมไทยก็พบเห็นการใช้ออดิพจน์อยู่มาก เช่นในนิราศนรินทร์ บทที่นายนิราศธิเบศร์รำพันถึงความรักความอาลัยของตนไว้ (นิราศนรินทร์, ม.ป.ป. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 215)

ตราขุนคิริขันธ์	ขาดสลาย แลแม่
รักบ่หายตราบหาย	หกฟ้า
สุริยจันทระจาย	จากโลก ไปฤา
ไฟแล่นล้างสีหัล้า	ห่อนล้างอาลัย

ในชีวิตประจำวันของคนไทย เราก็ใช้ออดิพจน์ในการสนทนาอยู่เหมือนกัน เช่น

รักคุณเท่าฟ้า

รอมที่ตั้งโกฏิปีแล้ว

ลำบากเลือดตาแทบกระเด็น เป็นต้น

ชุดิมา ปิซโซติพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของอติพจน์ไว้ดังนี้ อติพจน์หมายถึงการกล่าวเกินความจริง เช่น

คุณนิวลละอองอ่อน

มะลิซ้อนคุณคำไปหมดสิ้น

พิศทางไหนไม่มีราคน

นางนี้เป็นปิ่นโลกา

จากบทกวีดังกล่าว เราจะเห็นว่าผู้ประพันธ์ได้ใช้คำที่สื่อความหมายเกินความจริง เพื่อต้องการให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ คือ มะลิซ้อนมีสีดำ ซึ่งความจริงดอกมะลิเป็นดอกไม้กลิ่นหอมและมีสีขาว แต่เพียงเท่านั้น เป็นต้น

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของอติพจน์ไว้ดังนี้ อติพจน์หมายถึงโวหารภาพพจน์ซึ่งมีข้อความที่กล่าวให้เกิดภาพพจน์ที่เกินจริงสำหรับเน้นข้อความ อีกนัยหนึ่งคือการกล่าวเปรียบเทียบกับใช้ถ้อยคำเกินจริง เป็นการเน้นให้เกิดความรู้สึก ในภาษาไทยนิยมใช้กันมากโดยเฉพาะในงานวรรณคดีและวรรณกรรมทั่วไป จนเกิดเป็นสำนวนทั้งเก่าและใหม่ที่ใช้กันจนเกิดความคุ้นเคย ยกตัวอย่างเช่น คอยตั้งโกฏิปี คุยกันด้วยเรื่องร้อยแปด ซาดิน้ำตอนบ่าๆ เทียวร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ นั่งจนรากงอก รักเท่าฟ้า ยิ่งกันหุดดับไหม้ หิวไส้จะขาด เป็นต้น

สำหรับในงานวรรณกรรมไทย พบเห็นการใช้อติพจน์ (Hyperbole) เพื่อสื่อสะท้อนให้เกิดภาพพจน์ต่อผู้รับสารอยู่ทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน พระอภัยมณี (ม.ป.ป. อ้างใน ศุภรางค์ อินทรารุณ, 2545: 89-112)

จากเนื้อความของบทกวีดังกล่าว สื่อให้เห็นภาพพจน์ของความรักที่ไม่มีจางหายไป โดยนำข้อความที่กล่าวเกินจริงว่าต่อให้หมดสิ้นดินฟ้า หรือมหาสมุทรไปจากโลก อย่างไรเสียความรักที่มีให้กันนั้นก็จะไม่มีทางหมดสิ้นตามไปด้วย เป็นต้น

บุคลาธิษฐาน (Personification)

ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 38-43) ได้ให้ความหมายบุคลาธิษฐานได้ดังนี้ บุคลาธิษฐานหมายถึง ภาษาภาพพจน์ที่ใช้พรรณนา หรือกล่าวถึงอะไรก็ตามที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ ความคิด หรือ นามธรรมราวกับว่าสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นมนุษย์ มีลักษณะนิสัย รูปร่างองค์ประกอบของมนุษย์ มีอากัปกริยาและพฤติกรรมเยี่ยงมนุษย์ การใช้ภาษาภาพพจน์ลักษณะนี้จะช่วยให้สารที่ต้องการสื่อความหมายทางอารมณ์ง่ายต่อความเข้าใจ และแจ่มแจ้งขึ้นด้วย (Stephen, n.d. อ้างใน ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 39) เช่น

The Wind

The wind stood up and gave a shout.
He whistled on his fingers and
Kicked the withered leaves about
And thumped the branches with his hand
And said he'd kill and kill and kill,
And so he will and so he will.

ความจริงลมเป็นธรรมชาติที่เราไม่อาจมองเห็น แต่ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ถ่ายทอดให้ผู้อ่านมองเห็นลมเป็นคนพาลเกรที่ทำการเหมือนมนุษย์ เช่น ยืน stood up, ตะโกน gave a shout, พลุปาก whistled,เตะ kicked, หัก thumped, กรรโชก said, และฆ่า kill จากภาษาภาพพจน์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความหมายที่สื่ออารมณ์ก่อเกิดเป็นภาพที่ชัดเจนว่า ผู้ประพันธ์กำลังกล่าวถึงลมพายุที่มีกำลังแรง

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 324) ได้ให้ความหมายของบุคลาธิษฐานไว้ดังนี้ บุคลาธิษฐานหมายถึงการสมมุติสิ่งไม่มีชีวิต ความคิด นามธรรม หรือสัตว์ ให้มีสติปัญญา อารมณ์ หรือกริยาอาการเยี่ยงมนุษย์ บุคลาธิษฐานนิยมใช้กันเป็นประจำในงานวรรณกรรม เช่น ในบทร้อยกรองของวอลเตอร์ สวาท

Death

Death stands above me whispering low

I know not what into my ear:

Of his strange language all I know

Is, there is not a word of fear.

ตัวอย่างบทกลาธิษฐานที่ใช้ในงานวรรณกรรมไทย เช่น บทร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และ อังคาร กัลยาณพงศ์ ดังนี้

ลมหนาว

ลมหนาวเริ่มล่องมาจากฟ้าแล้ว

พรมจูบแผ่วเจ้าพระยาโรยฟ้าผัน

คลื่นคลี่เกลียวแก้วม้วนกับนวลจันทร์

กระซิบสั่นซ่านกระเซ็นเป็นลำนำ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (ม.ป.ป. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตย-ราชบัณฑิตสถาน, 2545: 324)

อยุธยา

เสียงซากอิฐปูนสะอื้น

ยะเยือกพื้นเมืองไทยไหว

ทุกพงทราญฐลีไป

ปานจะเพ้อเจ้าเจรา

อังคาร กัลยาณพงศ์ (ม.ป.ป. อ้างใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 324)

ชุดิมา ปิซโซดิพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายบทกลาธิษฐานไว้ดังนี้ บทกลาธิษฐานหมายถึงการให้สิ่งไม่มีชีวิตแสดงพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ เช่น

เพชรน้ำค้างหล่นบนพรมหญ้า

เย็นหยาดฟ้ามาฝันหลวงวันใหม่

เคล้าเคลียหยอกดอกหญ้าอย่างอาลัย

เมื่อแฉกดาวใบไม้ไหวตะวัน

จากบทกวีข้างต้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้ถ้อยคำให้น้ำค้างซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แสดงอาการปกริยาเหมือนมนุษย์ โดยใช้คำว่า น้ำค้างเคล้าเคลียหยอกดอกหญ้าด้วยท่าทางอาลัยอาวรณ์ เป็นต้น

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของบุคลาธิษฐานไว้ดังนี้
 บุคลาธิษฐานหมายถึงการสมมุติให้สิ่งไม่มีชีวิต ความคิดนามธรรม หรือสัตว์ มีสติปัญญา อารมณ์
 หรือกิริยาอาการเยี่ยงมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น

นื่องายพระจันทร์ดูท่านกำลังมอง

ถึงจะมองก็ไม่เห็นเป็นอะไร ท่านก็คงเป็นใจเพราะอยากให้เราสมปอง

จันทร์ไม่มองนื่องายอะไร อายแก่ใจเห็นดาวยังจ้อง เพลงจูบเย้ยจันทร์

จากเนื้อเพลงดังกล่าว จะพบเห็นการใช้โวหารภาพพจน์กับสิ่งไม่มีชีวิตคือพระจันทร์และ
 ดวงดาว โดยให้ทั้งพระจันทร์และดวงดาวแสดงออกปฏิกิริยาเหมือนอย่างมนุษย์ กล่าวคือทั้ง
 พระจันทร์และดวงดาวต่างกำลังจ้องมองคู่หูหญิงชายที่กำลังพลอดรักกันบนพื้นโลก เป็นต้น

สัญลักษณ์ (Symbol)

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 44-50) ได้ให้ความหมายสัญลักษณ์ไว้ดังนี้
 สัญลักษณ์หมายถึง คำหรือวลีที่มีความหมายในตัวเอง และในเวลาเดียวกันก็มีความหมายถึงสิ่งอื่นๆ
 อีกหลายสิ่งนอกเหนือไปจากนั้น สัญลักษณ์ถือเป็นโวหารภาพพจน์รูปแบบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ประพันธ์
 สามารถถ่ายทอดความหมายสื่ออารมณ์ได้หลายมิติ โดยทั่วไปแล้วสัญลักษณ์มีอยู่ 2 ประเภท ดังนี้

1. สัญลักษณ์แบบคตินิยม หมายถึง สัญลักษณ์ที่มีความหมายเป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปในหมู่
 คนที่มีภาษาและวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน ความหมายดังกล่าวมักมีที่มาจากเกี่ยวข้องกับความเชื่อ
 ความเข้าใจ ประเพณีนิยมและการยอมรับของคนส่วนใหญ่ เช่น แม่น้ำ ปงบอกถึงกระแสการดำเนินชีวิต
 ในขณะทีทะเลและมหาสมุทร หมายถึงความไม่มีที่สิ้นสุดและความมากเหลือประมาณ บางครั้ง
 สัญลักษณ์ประเภทนี้ ก็อาจบ่งบอกถึงความหมายซึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับกันจนเป็นความหมายสากล
 เช่น ดอกกุหลาบ หมายถึงความถึงผู้หญิง ความรัก ความงาม ความบอบบาง หรือความไม่จีรังยั่งยืน
 เป็นต้น การนอนหลับ หมายถึง ความตาย เป็นต้น คุก หมายถึง การถูกจำกัด การถูกบีบรัด และการ
 ขาดอิสรภาพ เป็นต้น ไม้กางเขน หมายถึงความโหดร้าย ความทุกข์ทรมาน ความตาย การพินาศสิ้นชีพ
 และชัยชนะ เป็นต้น

2. สัญลักษณ์เฉพาะตัว หมายถึง สัญลักษณ์ที่ผู้ประพันธ์สร้างความหมายขึ้นมาเอง ที่มาของความหมายอาจเกิดจากประสบการณ์ในชีวิต ความผูกพันกับประสบการณ์บางสิ่งบางอย่าง หรืออาจเกี่ยวข้องกับงานเขียนอื่นๆของผู้ประพันธ์ เป็นต้น การที่จะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ประเภทนี้ ผู้อ่านอาจต้องศึกษาชีวประวัติของผู้ประพันธ์ หรือทำความเข้าใจความคุ้นเคยกับงานเขียนของผู้ประพันธ์นั้นๆมาพอสมควร จึงจะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์เฉพาะตัวนั้นได้ (Blake, n.d. อ้างใน ชูวาทย์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 49) เช่น

The Sick Rose

O rose, thou art sick.
The invisible worm
That flies in the night
In the howling storm
Has found out thy bed
Of crimson joy,
And his dark secret love
Does thy life destroy.

จากข้อความข้างต้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้สัญลักษณ์คือ ดอกกุหลาบ “rose” เพื่อเป็นความหมายที่สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงผู้หญิงกับพรหมจารีย์ และให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนว่าความสัมพันธ์ที่เกิดจากค้นหาและไม่ใช่ความรักแท้ ทำให้ความรักและความสัมพันธ์ที่ควรจะนำมาซึ่งความสุข กลับกลายเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตของผู้หญิง

ชุดิมา ปชโชติพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ดังนี้ สัญลักษณ์หมายถึง สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ใช้แทนหรือเป็นตัวแทนสิ่งอื่นที่มีสมบัติบางประการร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น

“สีแดง” อาจเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของ “เลือด” หรือคำว่า “หยุด” ในเครื่องหมายของการจราจร

“นกพิราบ” อาจเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของ “อิสรเสรีภาพ” เป็นต้น

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ดังนี้ สัญลักษณ์หมายถึงโหราภาพพจน์ภาพพจน์ชนิดหนึ่งที่มีความคล้อยคลาจากนามนัยและสัมพจน์ ซึ่งเมื่อใช้กันจนเป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั่วไปก็กลายเป็นสัญลักษณ์ สัญลักษณ์อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ หากแต่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือสิ่งแทนของอีกสิ่งหนึ่ง โดยอีกสิ่งหนึ่งนี้อาจเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือความคิดที่เป็นนามธรรมก็ได้ สัญลักษณ์ที่ใช้กันทั่วไปมีมากมาย และพบเห็นได้ทั้งในชีวิตประจำวันและงานวรรณกรรม และบางสัญลักษณ์บางครั้งก็มีความหมายเป็นกลางรับรู้กันทั่วโลก หากแต่บางครั้งก็รับรู้กันเฉพาะในสังคมใดสังคมหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น

ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนผู้หญิง, เยาวชนคนหนุ่มสาว, ความรัก, และความสุข

ดอกบัว เป็นสัญลักษณ์แทนพุทธศาสนา รวมถึงหญิงสาวที่มีความประพฤติดี

ดอกกุหลาบแดง เป็นสัญลักษณ์แทนความรัก

ดอกกุหลาบเหลือง เป็นสัญลักษณ์แทนผู้คิดเชื่อเอดส์

ธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา

ไม้กางเขน เป็นสัญลักษณ์แทนคริสต์ศาสนา

สีกา เป็นสัญลักษณ์แทนความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสา

บัลลังก์ เป็นสัญลักษณ์แทนพระราชาและความเป็นใหญ่ในอาณาจักร

นกพิราบ เป็นสัญลักษณ์แทนสันติภาพ และความมีอิสระเสรี

เพชร เป็นสัญลักษณ์แทนความมีคุณค่า และความแข็งแกร่ง

สิงโต เป็นสัญลักษณ์แทนความมีอำนาจและความยิ่งใหญ่ เป็นต้น

การอ้างอิง (Allusion)

ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 50 - 57) ได้ให้ความหมายของการอ้างอิงไว้ ดังนี้ การอ้างอิงคือการกล่าวพาดพิงหรืออ้างอิงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่และข้อความที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ศาสนา ในประวัติศาสตร์ ในตำนาน ในเทพนิยายปกรณัม หรือในงานวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป การใช้กลวิธีนี้จะช่วยให้ผู้ประพันธ์สามารถเน้นความคิดและสื่ออารมณ์ความรู้สึกได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องบรรยายออกมาทั้งหมดให้ยืดยาว ผู้ประพันธ์สามารถประหยัดถ้อยคำ แต่ในขณะเดียวกันก็กินความและกินใจผู้รับสาร (Pope, n.d. อ้างใน ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 51) เช่น

Nature and Nature's laws lay hid in the night
God said, "Let Newton be!" and all was light.

จาก Epitaph on Newton ผู้ประพันธ์ได้กล่าวพาดพิงถึงข้อความในพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิมอย่างชัดเจน โดยไม่ต้องใช้ถ้อยคำมาก ก็สามารถแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของ “นิวตัน” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเท่ากับสิ่งต่างๆที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาตอนสร้างโลก เป็นต้น

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 13 – 14) ได้ให้ความหมายของการอ้างอิงไว้ดังนี้ การอ้างอิงคือการกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เขียน เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่นๆ การอ้างอิงเป็นการแสดงความรอบรู้ของผู้เขียน และยังขยายถ้อยคำของงานวรรณกรรมนั้นให้ชัดเจนขึ้น หรือให้เกิดความหลากหลาย และให้น่าประทับใจยิ่งขึ้น (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 13) เช่น

เสียดแรงชื่ออุษานารี ไยไม่มีเทวมาอุ้มสม
ปล่อยให้นั่งฟุ้งฟกอกตรม ร้อนระบมอนาจะขาดใจ ท้าวแสนปม

จากวรรณคดีเรื่องท้าวแสนปม มีการอ้างอิงนางอุษาซึ่งเป็นตัวละครใน อนิรุทธคำฉันท์ ตอนเทพอุ้มพระอนิรุทธมาสมนางอุษา นางอุษาในเรื่องท้าวแสนปม ซึ่งมีชื่อเหมือนกัน เป็นต้น

ปฏิกิริยา (Paradox)

ยูวาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2544: 60-66) ได้ให้ความหมายปฏิกิริยาไว้ดังนี้ ปฏิกิริยาหมายถึง วิธีการกล่าวถึงข้อความที่มีความขัดกัน และด้วยเพราะความตรงกันข้ามดังนี้ อาจจะดูเหมือนว่าไม่น่าเป็นไปได้แต่ก็เป็นไปแล้ว ภาษาภาพพจน์แบบนี้เป็นกลวิธีหนึ่งของ ผู้ประพันธ์ที่ต้องการให้ความหมายดังกล่าวเพื่อสื่อให้เห็นถึงอารมณ์ที่ต้องการนำเสนออย่างแท้จริง (Housman, n.d. อ้างใน ยูวาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2544: 62) เช่น

The Savors come not home tonight;

Themselves they could not save;

จากเนื้อความดังกล่าวผู้ประพันธ์กล่าวถึงทหารที่เสียชีวิตเพื่อปกป้องจักรภพอังกฤษโดยใช้ คำว่า “Saviors” ซึ่งแปลว่าผู้ปกป้องรักษาแทน “ทหาร” ซึ่งขัดแย้งกับความจริงที่เกิดขึ้น เพราะทหาร ดังกล่าวไม่อาจรักษาชีวิตของตนเองให้รอดกลับมาได้ เป็นต้น

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 314) ได้ให้ความหมายของปฏิกิริยาไว้ดังนี้ ปฏิกิริยาหมายถึงคำกล่าวที่มองอย่างผิวเผินแล้วจะขัดกันเอง หรือไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเป็นคำกล่าวที่มีความหมายลึกซึ้งและเป็นไปได้ เช่น บทร้อยกรองของวิลเลียม เวดส์เวิร์ท

The Child is the father of the man.

Light is the darkest thing in physics.

นอกจากนี้คำกล่าวที่เป็นปฏิกิริยาไม่จำเป็นต้องเป็นการเล่นคำเสมอไป ในบทร้อยกรอง ซอนเนตบทหนึ่งของจอห์น มิลตัน ซึ่งเป็นกวีตาบอด เขาได้เล่าว่าคืนหนึ่งเขาฝันถึงภรรยาที่เสียชีวิตไปแล้ว บทร้อยกรองนั้นลงท้ายด้วยปฏิกิริยาดังนี้

But oh, as to embrace me she inclined,

I waked, she fled, and day brought back my night

ตัวอย่างการใช้ปฏิทรรศน์ในภาษาไทย เช่น

ศัตรูคือยาชูกำลัง

ยิ่งรีบก็ยิ่งช้า

รักเขาให้มัน รักสั้นให้ต่อ

น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย เป็นต้น

นักวิจารณ์แนวใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเคลนต์ บรุคส์ มีความเห็นว่าปฏิทรรศน์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกวีนิพนธ์ ซึ่งไม่เหมือนกับวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นจะต้องใช้ภาษาตรงไปตรงมาและไม่ขัดแย้งกัน ภาษาที่ขัดแย้งกันที่เรียกว่าปฏิทรรศน์นั้นเป็นภาษากวีนิพนธ์

ชุดิมา ปิซโซติพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของปฏิทรรศน์ไว้ดังนี้ ปฏิทรรศน์หมายถึงคำกล่าวที่ดูเหมือนว่าขัดแย้งขัดกันเอง หรือสิ่งที่ขัดแย้งกันเองในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งจนไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกแล้ว คำกล่าวหรือสถานการณ์นั้นกลับเป็นไปได้ และเป็นความจริงอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น

ในนิทานเรื่องหนึ่งมีสถานการณ์ดังนี้ คนเดินทางคนหนึ่งได้ขอเข้าพักอาศัยในบ้านของชายผู้หนึ่งในคืนที่หนาวจัด เจ้าของบ้านถามนักเดินทางที่ใช้ปากเป่ามืออันหนาวเย็นของเขาว่าทำไมนักเดินทางตอบว่าทำให้อุ่นขึ้น ครั้นเวลาเช้าขณะรับประทานอาหารเช้า คนเดินทางก็อ้าปากเป่าอาหารของเขาอีก เมื่อถูกถามคำเดิมเขาตอบว่าทำให้เย็นลง เจ้าของจึงไล่คนเดินทางออกจากบ้านไป เพราะเขาไม่อาจจะคบหากับคนที่เป่าให้ร้อน-เย็น ได้จากที่เดียวกันจากปากเขา

จากนิทานเรื่องนี้ เราจะพบเห็นการใช้ปฏิทรรศน์ในรูปแบบของสถานการณ์ คืออาจเป็นไปได้ทั้ง 2 ประการแม้ดูเผินๆแล้วจะเป็นไปไม่ได้ แต่ความจริงเท่านั้นย่อมเป็นไปได้ เป็นต้น

ศุภรางค์ อินทรารุณ (2545: 89-112) ได้ให้ความหมายของปฏิทรรศน์ไว้ดังนี้ ปฏิทรรศน์หมายถึงภาษาภาพพจน์ที่มองอย่างผิวเผินแล้วจะขัดกันเองหรือไม่น่าเป็นไปได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเป็นคำกล่าวที่มีความหมายลึกซึ้งและเป็นไปได้ ปฏิทรรศน์มักอยู่ในรูปของประโยคหรือข้อความที่แสดงความขัดแย้งกัน ยกตัวอย่างเช่น

น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย

รักยาวให้สั้น รักสั้นให้ต่อ

ไฟแห่งความหวาดกลัวกำลังแลบเลียอย่างรวดเร็วจนจันรู้สึกเย็นวาบไปทั่วร่าง

สงครามครั้งนี้นำมาซึ่งสันติภาพ เป็นต้น

แก่นเรื่องของงานวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสาน 5 เรื่อง

ลูกอีสาน

ลูกอีสาน เป็นการนำเอาเรื่องราวจากประสบการณ์ ที่ผู้เขียนพบเห็น ถ่ายทอดในรูปนิยาย โดยได้เขียนเป็นตอนๆประมาณ 36 ตอน เพื่อพิมพ์ลงในนิตยสารฟ้าเมืองไทย ช่วงปีพ.ศ. 2518-2519 ลูกอีสานใช้วิธีการเล่าเรื่องราวโดยผ่านเด็กชายคุณ ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นชนบท ของอีสาน แถบ ที่จัดได้ว่าเป็นถิ่นที่แห้งแล้งแห่งหนึ่งของไทย

ผู้เขียนได้เล่าถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อของชาวอีสาน รวมไปถึง การบรรยายสภาพความเป็นไปตามธรรมชาติของผู้คน และสภาพแวดล้อม เช่น การเกี่ยวพาราสีกัน ของ ทิดจุ่นและพี่คำกอง จนท้ายที่สุดก็ได้แต่งงานกัน การออกไปจับจิ้งหรีดของคุณ การเดินทางไปหา ปลาที่ลำน้ำชี เพื่อนำปลามาทำอาหาร และเก็บถนอมเอาไว้กินนานๆด้วยการทำปลาร้า เป็นต้น

นอกจากนั้นผู้ประพันธ์ ยังแทรกความสนุกสนานเพลิดเพลิน จากการทำบุญตาม ประเพณีไว้หลายตอนด้วยเช่นกัน ได้แก่ การจ้างหมอลำหนู ซึ่งเป็นหมอลำประจำหมู่บ้าน คำคู่กับ หมอลำฝ่ายหญิง ที่ว่าจ้างมาจากหมู่บ้านอื่น ทั้งกลอนลำและการแสดงออกของหมอลำทั้งสอง สร้างความสนุกสนาน ครึกครื้น แก่ผู้ชมที่มาเที่ยวงานอย่างมาก

ลูกอีสาน เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวจากประสบการณ์ด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมา และแสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานว่า ต้องเผชิญกับความยากลำบากอย่างไร การเรียนรู้ ที่จะอดทนเพื่อเอาชนะกับความยากแค้นตามธรรมชาติ ด้วยความมานะบากบั่น ความเอื้ออารีที่มีให้กัน ในหมู่คณะ ความเคารพในระบบอาวุโส สิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในแต่ละตอนของลูกอีสาน รวมทั้ง การแทรกอารมณ์ขันลงไปด้วย

นายฮ้อยทมิฬ

นายฮ้อยทมิฬเป็นเรื่องราวของพ่อค้าควายที่ชื่อ นายฮ้อยเคน ซึ่งคุมกองคาราวานควายลงมาสู่ภาคกลางพร้อมบริวารกว่า 40 ชีวิต เหตุการณ์เดินทางครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อกว่า 60 ปีที่แล้วและดูเหมือนเป็นกองคาราวานควายที่วุ่นวายที่สุดท้าย ก่อนที่ถนนหนทางความรุ่งเรืองจะไหลบ่าเข้าไปครอบคลุมพื้นที่ภาคอีสาน ภายในกองคาราวานของฮ้อยเคนนั้นคนรุ่นใหม่หรือลูกหลานจะได้ทราบและพบเห็นขนบธรรมเนียมชีวิต ความเป็นอยู่ที่แท้จริง ของชนชาวอีสานตลอดทั้งเรื่องราว

นายฮ้อยทมิฬ เป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพของคนในท้องถิ่นภาคอีสานได้ดีอีกเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะนายฮ้อยคำว้าวควาย นับเป็นตำนานอีกบทหนึ่งที่ได้เต็มไปด้วย การสะสมองค์ความรู้ และภูมิปัญญา เกี่ยวกับวัวควาย และการค้าขายในอดีตของพื้นที่ราบสูงของประเทศไทย ท่ามกลางกระแส การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

นายฮ้อยทมิฬ เป็นเรื่องราวชายชาตินักเลงที่เป็นหัวหน้าขบวนค้อนวัวควายฝูงใหญ่ไปขายยังต่างถิ่น ต้องพบเจออุปสรรคต่างๆ ระหว่างทางมากมาย อันที่จริงคำว่า 'นายฮ้อย' เป็นภาษาท้องถิ่นภาคอีสานที่เรียกกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการค้าขาย และมักเรียกตามชื่อประเภทสินค้า ดังนั้นกลุ่มคนที่ค้าขายวัวควาย จะถูกเรียกขานว่านายฮ้อยวัวควาย และอาจเพราะนายฮ้อยวัวควายมีบทบาทสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนอีสานใกล้ชิดมากกว่ากลุ่มพ่อค้าสินค้าประเภทอื่นๆ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของชาวอีสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชาวบ้านมีการเลี้ยงวัวควาย เป็นอาชีพที่ควบคู่กันมากับการทำนา ทำไร่ วัวควายจึงเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญต่อชุมชน ทั้งในสถานะปัจจัยการผลิต คือแรงงาน ไถนาผลิตปุ๋ยคอก เป็นพาหนะอำนวยความสะดวกในการเดินทาง คมนาคมขนส่ง เป็นสิ่งแสดงถึงสถานะทางสังคม เป็นมูลมังหรือทรัพย์สินสำหรับลูกหลานเวลาแต่งงานมีเหย้ามีเรือนแยกครอบครัวเป็นของตนเองและเป็นสินค้าที่สามารถขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

นายฮ้อยเข้ามามีบทบาทมากในการซื้อขายนี้เอง เพราะสภาพสังคมแต่เดิมการขายวัวควายในท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างก็เลี้ยงวัวควาย เหมือนๆ กัน ตลาดวัวควาย ในขณะนั้นอยู่ในถิ่นภาคกลาง ซึ่งต้องใช้เวลาในการเดินทางยาวนานรอนแรมหลายเดือน ดังนั้นการจะนำวัวควายไปขาย จึงต้องอาศัยการรวมตัวเดินทางกันเป็นหมู่คณะเพื่อความปลอดภัย และจากการเดินทางในลักษณะนี้เองได้บ่มเพาะประสบการณ์ให้กับกลุ่มชาวบ้านที่นำวัวควายไปค้าขาย กลายเป็นตำนานนายฮ้อยในเวลาต่อมา

เลือดอีสาน

นวนิยายเรื่องเลือดอีสาน เป็นเรื่องราวต่อเนื่องจากเรื่องลูกอีสาน โดยผู้ประพันธ์ได้เดิมจินตนาการจากวัยเด็กสู่วัยหนุ่มของบักคูณ ให้โลดแล่นบนวิถีชีวิตท้องทุ่งแห่งบ้านทรายมูล โดยเป็นเรื่องราวของตัวละครชุดเดิมตั้งแต่ พ่อสุด แม่ลุน ยี่ลุ่น บุญหลาย รวมทั้งจันดี ทิดจุ่น คำกอง ทิดฮาด ลูกกา เจ็กอู้ ที่มาสร้างสีสันเรื่องราวให้เข้มข้นและน่าติดตามมากยิ่งขึ้น

นวนิยายเปิดเรื่องบนแผ่นดินแห้งแล้งของบ้านทรายมูล ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องโยกย้ายไปทำมาหากินในที่อื่น ในขณะที่ครอบครัวของ บักคูณ และเพื่อนบ้านบางส่วนยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านทรายมูลแผ่นดินเกิดเหมือนเดิม

เนื้อหาของหนังสือได้เล่าถึงวิถีชีวิตของบักคูณ ตั้งแต่การเข้าเรียนในโรงเรียนวัดประจำหมู่บ้าน มีหลวงตาและคุณครูเป็นผู้ร่ำสอน การเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการลงช่วงของหนุ่มสาวแห่งบ้านทุ่ง การทำมาหากินและวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การจักตอน สานลาย การรักษาตาแดงด้วยวิธีการเป่ามนต์ ซึ่งเป็นการรักษาโรคตาแดงให้หายขาดได้อย่างมหัศจรรย์ ประเพณีการแต่งงานของหนุ่มสาว และงานบุญมหาชาติประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของหมู่บ้าน เรื่องราวเหล่านี้เหมือนผู้ประพันธ์ได้บันทึกชีวิตประวัติของตนเองในรูปแบบสารนิยายอย่างแยกไม่ออกว่าส่วนไหนคือเรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง

ในวัยเด็กพ่อของคูณได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูสอนในโรงเรียนวัดประจำหมู่บ้าน โดยได้รับเงินเดือนๆละ 4 บาท จึงถือได้ว่าครอบครัวของบักคูณมีอันจะกินในหมู่บ้าน ส่งผลให้เขามีโอกาสเข้ามาเรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำอำเภอโสธรจนถึงชั้น ม. 6 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาในระดับสูงสุดของอำเภอ

หลังเรียนจบชั้น ม. 6 สังคมอีสานในยุคนั้นอยู่ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 ผู้นำประเทศในยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์ ได้นำประเทศเข้าสู่ความเป็นสากลและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมอีสานในยุคนั้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านมหรสพของชาวบ้านที่ถือได้ว่าเป็นการสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติด้วยการรำวงสามัคคี หรือวัฒนธรรมรำโทนนั่นเอง

ในขณะที่รอกอยงานเสมียนประจำอำเภอบักคูณ ในวัยหนุ่มก็ได้ตระเวนไปกับคณะรำวงศรีทรายมูล แสดงในหมู่บ้านใกล้เคียงโดยมีรายได้คืนละ 10 บาท โดยกล่าวถึงบทเพลงรำวงที่ได้รับ

ความนิยมในอดีต เช่น เพลงไก่อ๊, เลือดสุพรรณ, เลือดไทยไหลริน, แดนอีสาน สะท้อนให้เห็นถึงกระแสวัฒนธรรมใหม่สู่สังคมอีสาน ในขณะที่เดียวกันการแสดงพื้นบ้านอย่างลำพื้น ท้าวกำกาคำ, ขูลู นางอ้ว, จำปาสีตัน, ท้าวสุริยวงศ์ ยังคงได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้เนื้อหายังบอกเล่าถึงงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของชาวอำเภอยโสธร นั่นคือฉลองรัฐธรรมนูญ โดยเดินทางไปกับขบวนเกวียนของญาติพี่น้อง โดยพักค้างคืนที่วัดมหาธาตุในตัวอำเภอยโสธร วัดเก่าแก่ที่เคยเป็นเรือนเก่าของเจ้าเมืองยโสธร เล่าถึงวิถีชีวิตของชาวยโสธรในอดีต สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการสัญจรไปมาในอดีตยังคงใช้เรือเป็นหลัก โดยเฉพาะที่ทำอุปคุต วัดสิงห์ทำริมฝั่งแม่น้ำชีจะมองเห็นเรือลอมบรรทุกสินค้า และเรือยนต์บรรทุกทราย ข้าวเปลือก ไปขายที่จังหวัดอุบลราชธานี สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการสัญจรไปมาในอดีตยังคงใช้เรือเป็นหลัก นอกจากนี้ใช้เกวียนซึ่งเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง

เนื้อหาของนวนิยายยังแทรกสีสันในด้านความรักของบักคูณ ที่ช่างอาภัพเสียเหลือเกิน มีความรักครั้งแรกกับพะยอมคนบ้านเดียวกัน แต่สุดท้ายสาวพะยอมก็จากบักคูณ ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ทิ้งให้ออกหักอย่างเดียวดายที่บ้านทุ่ง ในขณะที่บักคูณหลังจากรอคอยงานเสมียนประจำอำเภอไม่ไหว จึงตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ โดยเดินทางด้วยรถประจำทางจากยโสธรมาลงที่โคราช พักค้างคืนที่นครราชสีมา 1 คืน จากนั้นจึงนั่งรถไฟมาลงที่สถานีหัวลำโพง จากนั้นจึงมาพักอยู่กับพระจำปาลูกบ้านเดียวกันที่วัดประยูรวงศาวาส

งานแรกที่บักคูณทำที่กรุงเทพฯ คือการขุดลอกผักตบจากสระน้ำในวังวรเดช ได้ค่าจ้างวันละ 8 บาท ต่อมาจึงได้เป็นคนเลี้ยงม้าแข่ง ริดน้ำนมควายกับแขกอินเดีย จนกระทั่งอาชีพล่าสุดคือ ถีบสามล้อเก็บเงินได้ถึง 900 บาท จึงตัดสินใจกลับบ้านเกิดพร้อมกับความหวังที่จะปลูกเรือนหลังใหม่ให้กับพ่อแม่

คูณกลับบ้านสู่บ้านเกิดโดยนั่งรถประจำทางถึงอำเภอยโสธรในตอนบ่าย จากนั้นจึงเดินทางด้วยเท้าเปล่าจนถึงบ้านทรายมูลแผ่นดินเกิดในเวลา 5 โมงเย็น ได้พบกับน้องสาวคือยี่สุน และบุญหลาย ซึ่งเริ่มโตเป็นสาว รวมทั้งครอบครัวและเพื่อนบ้านที่มาต้อนรับด้วยความยินดี

เนื้อหาของนวนิยายจบลงอย่างมีความสุขบนแผ่นดินอีสานบ้านเกิด สร้างรอยยิ้มสำหรับผู้่านที่เอาใจช่วยคูณมาตั้งแต่ตอนต้นเรื่อง คูณได้สร้างเรือนหลังใหม่ริมทุ่งให้กับพ่อแม่จนเสร็จสมบูรณ์ จากนั้นได้เล่าถึงธรรมเนียมการขึ้นบ้านใหม่ของชาวอีสานในอดีตทุกขั้นตอน และ ในคืน

นั่นคุณได้นอนบนเรือนหลังใหม่อย่างมีความสุข คิดถึงอดีตและคืนวันเก่าๆในวัยเยาว์ที่ผ่านมา แม้ว่าในวันนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต แต่หนทางข้างหน้าจะเป็นเช่นไรร่อนก็มีอาจรู้ได้

อีสานพนजर

เป็นนวนิยายที่มีเนื้อหาต่อเนื่องจากเรื่องเลียดอีสาน โดยผู้ประพันธ์ได้เสริมต่อจินตนาการ และเล่าขานตำนานความเป็นมาของวิถีชีวิตว่าด้วยเรื่องของบั๊กคุณในวัยหนุ่มมีครอบครัวและใช้ชีวิตในโลกแห่งการเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่แห่งอีสาน ซึ่งทำให้มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจนว่า นวนิยายทั้งสามเรื่องคือ ลูกอีสาน เลียดอีสาน และอีสานพนजर เป็นนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของผู้ประพันธ์ คือคำพูน บุญทวี ได้อย่างสมบูรณ์

ในบทนำของหนังสือคำพูน บุญทวีได้บอกกล่าวว่า อีสานพนजरถือเป็นสารคดีชีวิตของผู้ประพันธ์เอง เป็นเรื่องราวชีวิตของการพนजरหางานทำไปเรื่อยๆในยุคที่เทคโนโลยียังไม่เจริญก้าวหน้าเหมือนทุกวันนี้แน่นอน

ลูกลำน้าโจง

เป็นนวนิยายที่บอกเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโจง โดยได้สอดแทรกวัฒนธรรมและประเพณีของคนอีสาน โดยเฉพาะประเพณีการล่าปลาบึก โดยผู้ประพันธ์ได้สร้างตัวละครเอกคือเพชร พรานหนุ่มนักล่าปลาแห่งลุ่มน้ำโจง หรือกล่าวในอีกมุมหนึ่งเรื่องราวของนวนิยายเป็นเสมือนบันทึกประเพณีการล่าปลาบึกของพรานปลาแม่น้ำโจงที่อาศัยอยู่ภาคอีสาน

เนื้อหาของนวนิยายบอกเล่าถึงพิธีการล่าปลาบึกอันซับซ้อน เพราะคนโบราณแถบนี้เชื่อกันว่าปลาบึกเป็นปลาเจ้าหรือปลาผี เพราะเป็นสัตว์น้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในลำน้าโจง และเป็นปลาคขนาดใหญ่ที่ไม่กินสัตว์ด้วยกันเป็นอาหาร แต่กลับกินตระไคร้ น้ำ เรื่องราวยังบอกเล่าถึงพิธีการสำคัญก่อนการล่าปลาบึก คือต้องจัดทำพิธีกรรมให้ลูกใจและขอจากแม่น้าางทอหูก ซึ่งเป็นเจ้าแม่มา้ย

เพชรเป็นตัวละครเอกที่ผู้ประพันธ์ได้ใส่ภาพโดยใช้ภาษาเขียน ทำให้มองเห็นตัวตนของเขาได้อย่างชัดเจน ความเป็นหนุ่มฉกรรจ์ที่ลุ่มหลงการล่าปลาบึก ลุ่มหลงในการประลองพลกำลัง และเชื่อมั่นในตัวเอง ด้วยเวทมนต์คาถาที่ตัวเองร่ำเรียนมา แม้นิยายจะจบลงอย่างเศร้าๆ แต่เนื้อหาตลอดทั้งเรื่องล้วนเต็มไปด้วยความตื่นเต้นใคร่รู้ และสอดแทรกเรื่องราวความรักแบบชีวิตชาวบ้านแถบอีสานให้ได้ศึกษาอีกด้วย

อัตชีวประวัติผู้ประพันธ์งาน คือคำพูน บุญทวี

คำพูน บุญทวี เดิมชื่อ คุณ เกิดเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2471 ที่บ้านทรายมูล ต.ทรายมูล จังหวัดยโสธร (ขณะนั้นยังเป็นจังหวัดอุบลราชธานี) เป็นบุตรคนโตจากทั้งหมด 7 คน ของนายสนิท และนางลุน บุญทวี

เขาเริ่มเขียนหนังสือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2513 เมื่อครั้งยังเป็นผู้คุม ตอนนั้นมีปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว เขาจึงมูมานะอ่านหนังสือ และเขียนเรื่องสั้น เรื่องสั้นเรื่องแรกที่เขาเขียนคือ “รักในเหวลึก” ส่งไปนิตยสารฟ้าเมืองไทย ของอาจินต์ ปัญจพรรค์ และ อาจินต์ ปัญจพรรค์ แนะนำให้คำพูนอ่านหนังสือแปลเรื่อง “บ้านเล็กในป่าใหญ่” (ของลอรา อิงเกิล วัลเดอร์) จึงทำให้เขาเกิดแรงบันดาลใจ เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบทอีสาน เขาจึงลงมือเขียนเรื่อง ลูกอีสาน พิมพ์เป็นตอนๆในนิตยสารฟ้าเมืองไทย ในปี พ.ศ. 2518 – 2519 และก็เป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับคำพูน บุญทวี

“ลูกอีสาน” ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2519 และได้รับรางวัลซีไรต์เมื่อ พ.ศ. 2522 เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์ ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในระดับมัธยมศึกษา ลูกอีสานได้รับการแปลภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส และผลงานสร้างชื่ออีกเรื่อง คือ “นายฮ้อยทมิฬ” ได้รับรางวัลชมเชยประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2520

คำพูน บุญทวี ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2544 และวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2546 คำพูน บุญทวี ได้เสียชีวิตลงด้วยอาการหัวใจวายเฉียบพลัน รวมอายุได้ 74 ปี สไตส์การเขียนของคำพูน บุญทวี ภาษาจะเป็นเอกลักษณ์ และพยายามสอดแทรกวัฒนธรรม ประเพณีของคนอีสานเข้าไปด้วย เป็นหนึ่งในนักเขียนที่พยายามรักษาเอกลักษณ์และพยายามเผยแพร่วัฒนธรรมผ่านตัวหนังสือ และเป็นนักเขียนที่เขียนจนวาระสุดท้ายในชีวิต

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากความสนใจของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาหาภาษาภาพพจน์ในงานวรรณกรรมที่สื่อสะท้อนให้ภาพของวิถีชีวิตของคนอีสาน ผู้วิจัยพบว่าได้มีงานของผู้วิจัยรายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ และผู้วิจัยจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยด้วยดังนี้

กษมา สุวรรณรักษ์ (2541: 109-111) ได้ทำการศึกษาถ้อยคำสำนวนและโวหารเปรียบเทียบกับแสดงภาพพจน์จากนวนิยาย ที่นำเสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทยจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ จดหมายจากเมืองไทย อยู่กับก๋ง กตัญญูพิศวาส ไฟต้องลม และตลอดลายมังกร ผลการศึกษาพบว่าการใช้โวหารเปรียบเทียบกับแสดงภาพพจน์ในนวนิยายที่นำเสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทยทั้ง 5 เรื่อง โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมของชาวจีนในเมืองไทยในแง่มุมต่างๆ ผ่านการใช้ภาษาของนวนิยายดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์ (2546) ได้ทำการศึกษาและวิจัยความงามและสุนทรียะของวิถีชีวิตในอีสาน โดยผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาความเป็นอยู่ วัฒนธรรมและประเพณีซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอีสานที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยได้เก็บตัวอย่างจากประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ในแนวลึกด้วยคำถามที่ไม่มีโครงสร้าง จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบและวิธีการอุปมาน รวมทั้งการวิเคราะห์บทวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการศึกษาภาคสนาม เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่วางไว้ การวิจัยศึกษาพบว่า ความงามและประสบการณ์สุนทรียะทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมยังคงอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวอีสาน ความงามและประสบการณ์สุนทรียะของชาวอีสานยังคงมีการสืบทอดและพัฒนาต่อกันมาในการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ความงามและประสบการณ์สุนทรียะยังคงดำเนินอยู่ในหัวใจของชาวอีสาน และเต็มเปี่ยมไปด้วยความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความงามเหล่านั้นต่อไปตราบนานชั่วลูกชั่วหลาน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการและแนวทางในการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจงานวิจัย และเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.1 งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณกรรมประเภทนวนิยายของคำพูน บุญทวี

1.2 งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภาษาภาพพจน์ประเภทต่างๆ ที่อาจนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้

1.3 งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของคนอีสานในชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

2. ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อันประกอบไปด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

2.1 ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง ดังนี้

2.1.1 ลูกอีสาน

2.1.2 นายฮ้อยทมิฬ

2.1.3 เลือดอีสาน

2.1.4 อีสานพนजर

2.1.5 ลูกลำน้ำโขง

2.2 ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาภาพพจน์ 13 ประเภท ดังต่อไปนี้

2.2.1 อุปมา (Simile)

2.2.2 อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.2.3 นามนัย (Metonymy)

2.2.4 สัมพจน์ (Synecdoche)

2.2.5 อติพจน์ หรือ การใช้คำพูดเกินจริง (Hyperbole or Overstatement)

2.2.6 บุคลาธิษฐาน (Personification)

2.2.7 สัญลักษณ์ (Symbol)

2.2.8 ปฏิทรรศน์ (Paradox)

2.2.9 การอ้างถึง (Allusion)

2.3 ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี ของคนอีสานในชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

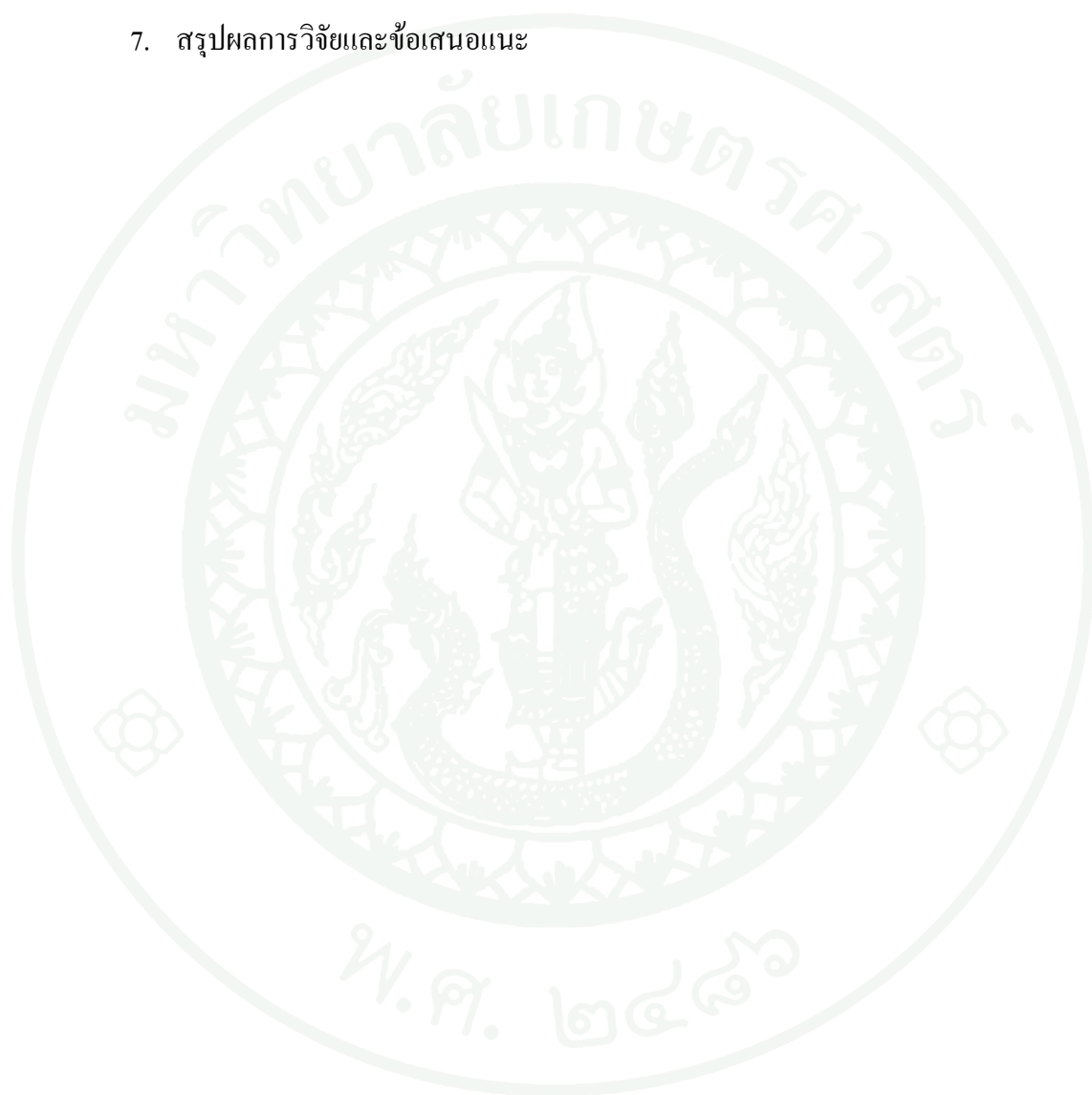
3. เก็บรวบรวมข้อมูลภาษาภาพพจน์ (Figurative Language) ในวรรณกรรมประเภทนวนิยายของคำพูน บุญทวีทั้ง 5 เรื่อง ที่มีนำเสนอวิถีชีวิตของคนอีสาน ดังนี้

3.1 วิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดในครั้งนี้ถือเป็นข้อมูลใหม่ (New Data) ที่ไม่เคยมีการเก็บรวบรวมมาก่อน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยครั้งนี้ มีการวัดข้อมูลเป็นตัวเลข รวมทั้งจะนำรายละเอียดและข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษา ทำเป็นข้อมูลสถิติ (Statistical Data) ทั้งแบบร้อยละแบบข้อความ โดยอธิบายเรียงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดขอบเขตไว้

4. ศึกษารายละเอียดจากข้อมูลที่ได้ และค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ ทั้งงานวิจัย หนังสือ และเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการอธิบายข้อมูลสถิติ (Statistical Data) แบบข้อความ

5. จัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นต่างๆที่ตั้งไว้ โดยเรียงลำดับเนื้อหาตามที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตงานวิจัย
6. เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดพร้อมตรวจทานและแก้ไขอีกครั้ง
7. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องของคำพูน บุญทวี พบว่ามีการใช้ภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech) และวิถีชีวิตของท้องถิ่น, ผู้คนและวัฒนธรรมอีสาน โดยสามารถจัดแสดงเรียงลำดับจากโวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) ที่พบในงานวรรณกรรมดังกล่าวได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)	มีการใช้ร้อยละ	17.67
2. อุปลักษณ์ (Metaphor)	มีการใช้ร้อยละ	7.70
3. นามนัย (Metonymy)	มีการใช้ร้อยละ	15.02
4. สัมพจน์ (Synecdoche)	มีการใช้ร้อยละ	9.90
5. อติพจน์ (Hyperbole or Overstatement)	มีการใช้ร้อยละ	13.10
6. บุคลาธิษฐาน (Personification)	มีการใช้ร้อยละ	24.90
7. สัญลักษณ์ (Symbol)	มีการใช้ร้อยละ	0.40
8. การอ้างถึง (Allusion)	มีการใช้ร้อยละ	0.20
9. ปฏิทรรศน์ (Paradox)	มีการใช้ร้อยละ	10

ในภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech) แต่ละประเภทที่ปรากฏในงานวรรณกรรมดังกล่าวสามารถแยกจำแนกอธิบายเป็นรายเรื่องได้ดังนี้

ลูกอีสาน

1. บุคลาธิษฐาน	มีการใช้ร้อยละ	28.68
2. นามนัย	มีการใช้ร้อยละ	27.86
3. อุปมา	มีการใช้ร้อยละ	22.13

จากค่าร้อยละสูงสุด 3 ลำดับแรก สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตชาวอีสานได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)

1.1 “กัฟั่นป้าดำเหมือนถ่านไฟไปหมดนี่” คุณจีที่หน้าหญิงฉวน”

จากเนื้อความ 1.1 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบของหญิงสูงวัยว่าดำมาก และเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นจึงนำไปเปรียบว่าเป็นความดำที่เหมือนกับถ่านไฟ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงอีสานถิ่นนี้มีฟันดำ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนอีสานกับคนต่างชาติต่างภาษาที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในแผ่นดินไทย โดยใช้คุณและหญิงฉวนเป็นตัวสื่อสะท้อนให้เห็นถึงภาพพจน์ดังกล่าว

1.2 แล้วหลวงพ่อก็นหันมาทางคุณ “ดูหน้าซื่อๆเหมือนม้าของหมอลำ ชื่ออะไรนะ บักห่าน้อย”

จากเนื้อความ 1.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบพฤติกรรมของคุณว่าเหมือนพฤติกรรมของม้าในเรื่องความเป็นคนซื่อๆ และในเนื้อความดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านอีสานว่ามีความผูกพันอยู่กับวัดเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการพูดจาได้ตอบระหว่างกันของหลวงพ่อกนและคุณ

1.3 พอจวนจะถึงเรือน จันดีก็ยื่นหัวร่อกักๆ แล้วเล่าว่ามันเห็นนมลูกสาวฉวน เหมือนกับลูกมะพร้าวๆ

จากเนื้อความ 1.3 ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนภาษาภาพพจน์อีกครั้งโดยเปรียบเทียบของสาวฉวนว่าเหมือนลูกมะพร้าวๆน้อย แสดงให้เห็นถึงสรีระของหญิงสาววัยครุ่นอย่างชัดเจน เนื้อความในส่วนนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการนำเสนอภาพพจน์ของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี ว่าได้ใช้ภาษาและการอุปมาอย่างน่ารัก ไม่หยาบคาย

1.4 ดวงตะวันเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยิบ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกค้ำหญ้ายู่ดุดูด นานๆจึงจะพูดกันขึ้นเสียงพึมพำ เหนือที่ไหลลงมาตามป่าและแผ่นหลังของพ่อเหมือนขี้ดินหม้อ ลอยน้ำไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ

จากเนื้อความ 1.4 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปมาเปรียบเทียบว่าเหงื่อที่ไหลของพ่อเหมือนขี้ดินหม้อลอยน้ำ อันสื่อสะท้อนให้ภาพวิถีการดำเนินชีวิตกลางแจ้งของคนท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี ที่ต้องตรากตรำทำงานกลางแสงแดดที่ร้อนแรง

1.5 “จ้งได้ กูติเป็นครูได้บ่”

“ได้อีหลี แต่ร้องเพลงไม่เก่ง” จันดีบอก

“ไม่เก่งจ้งได้” พ่อถาม

“เสียงร้องของเจ้าคือเสียงอึ่งร้องอยู่ในไห” มันว่าแล้วลูกทะเล้งขึ้นวิ่งลงเรือน

หายไป

จากเนื้อความ 1.5 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบว่าเสียงร้องของพ่อว่าเหมือนเสียงร้องของกบ โดยผู้ประพันธ์ได้ใช้สำนวนแบบคนถิ่นอีสานด้วยคำว่า “คือ” ซึ่งมีความหมายว่าเหมือน ในภาษากลาง เรื่องราวตรงนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนอีสานระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ว่ามีสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก โดยใช้ภาษาการสนทนาเป็นตัวละครที่อ่านภาพพจน์ดังกล่าว

1.6 นางสาวใส่เสื้อกะແລ່ງ มีสายห้อยที่บ่าทั้งสองข้างเล็กๆ เห็นเต้านมน้อยๆ ดันเสื้อออกมางามเหลือเกิน ที่หูก็มีดอกไม้สีต่างๆ ทัดไว้ ทำให้มองดูแต่ละนางเหมือนรูปนางฟ้าในหนังสือของพ่อไม่มีผิด

จากเนื้อความ 1.6 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบหญิงสาวชาวบ้านในถิ่นอีสานว่าแต่งเนื้อแต่งตัวสวยเหมือนนางฟ้า อันสะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมในช่วงงานบุญของคนอีสานว่าเต็มไปด้วยสีสันและความสวยงาม

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1 เด็กคนหนึ่งพูดขึ้นว่า “คนเมืองอุบลกับคนเมืองร้อยเอ็ดชกกันเอาไหม” จันดีก็จับมือคนเดินหนีไวๆ จันดีบอกว่าหมาสองตัวสู้หมาหลายตัวไม่ได้ แต่ถ้าสองต่อสองเท่ากันขยันสักนิด

จากเนื้อความ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบว่าเด็กกลุ่มหนึ่งและคนกับจันดีเป็นหมา ที่หากสู้กันฝ่ายที่มีจำนวนน้อยกว่าย่อมเสียเปรียบ โดยผู้ประพันธ์ได้

สอดแทรกให้จันดีเป็นคนพูดเนื้อความนี้ออกมาอย่างแนบเนียน นอกจากนี้เรื่องราวยังสะท้อนให้เห็นถึงมิตรภาพระหว่างจันดีกับคุณได้อ่างชัดเจนที่จะคอยช่วยเหลือกันมาตลอด

3. นามนัย (Metonymy)

3.1 ตะวันอ่อนแรงลงมากแล้ว คณะพลาที่พากันเดินคุ่มขึ้นจากหนอง แม่เดินไวกว่มาก่อนพอ ไร่เข้าหอมแก้มบุญหลายก่อน จึงวางช้องกับสวิงลงพอหอมแก้มยี่สุ่นก่อนแล้วหอมแก้มบุญหลาย

จากเนื้อความ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบนามนัย โดยใช้“ตะวัน” เป็นสื่อให้นักไปถึงช่วงเวลาที่เย็นมากแล้วได้อย่างดี และเห็นภาพพจน์ชัดเจนของวิถีชีวิตอันอบอุ่นของครอบครัวคนอีสาน ความผูกพันแบบธรรมชาติของพ่อแม่และลูกๆ ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญว่าเป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งและไร้ภาพมารยาใดๆ

3.2 เมียลูกกาพูดมาว่า “บักจี้ครอกเอ๊ย เขียนหนังสือยังไม่ถึง ฮ นกฮูกก็หัดจะเล่นสาวแล้วหรือ” จันดีจึงไม่พูดอีก

จากเนื้อความ 2.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้การเขียนหนังสือและตัวหนังสือสื่อให้นักไปถึงวิชาความรู้และการศึกษา อันก่อให้เกิดภาพพจน์ว่าจันดียังเป็นเด็ก ไม่ควรคิดถึงเรื่องชู้สาว

4. สัมพจน์ (Synecdoche)

4.1 ลุงนั้นพูดอีกว่ามีของกินอะไรบ้างลองว่าใหม่ดูซิ จันดีก็บอกว่ามีหลายอย่าง เช่น ส้มปลาน้อย กบเจียดย่าง ปลาอย่าง อึ่งอย่าง และปลาเค็ม ถ้าลุงอยากกินก็อย่ามัวนั่งเหลาดอกอยู่เลย

จากเนื้อความ 4.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยใช้ชื่ออาหารบางส่วนแทนอาหารทั้งหมดที่มีอยู่ อันก่อให้เกิดภาพพจน์ที่ชัดเจนของอาหารท้องถิ่นอีสานว่าอุดมสมบูรณ์อย่างมาก โดยเฉพาะในถิ่นชนบทอีสาน

4.2 จันดีมายืนพูดข้างหลังยายแก้วว่าไม่ให้พรมันบ้างหรือ ยายมองไปทางมันจึงพูดว่า “บักหาน้อยนี้คือสิดื้อหลาย แต่ใหญ่มาสิมีเงินหมื่น” มันก็ตีปีกขึ้นผับๆ

จากเนื้อความ 4.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบสัมผัสพจน์โดยใช้บางส่วน แทนของสิ่งนั้นทั้งหมด ในที่นี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้เงินอันเป็นส่วนหนึ่งของความร่ำรวยมั่งมี เป็นตัวแทนของความร่ำรวยและมั่งมี โดยให้ภาพการทำงานขงหญิงสูงวัยที่วาดภาพของจันดีใน อนาคตว่าคงเป็นคนร่ำรวยมีเงินทอง

5. อติพจน์ (Hyperbole)

5.1 “ออกมาขึ้นข้างหน้าก่อน เบิ่งหน้ามึงคือสับอาบนํ้ามา 3 ปี มีแต่ตัว ก. ไก่ ถึง ส. นกฮูกเต็มหน้ามึงไปหมด” เมื่อลูกชายติดลึงออกมาขึ้นข้างหน้า หลวงพ่อก็เรียกเด็กชายห้าคน เด็กหญิงสองคนออกมาขึ้นใกล้ๆกัน

จากเนื้อความ 5.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอติพจน์คือการใช้คำพูดที่ กล่าวเกินจริง โดยเปรียบเด็กว่าไม่ได้อาบนํ้ามา 3 ปี ซึ่งฟังดูแล้วเหมือนจะเกินความเป็นจริง สำหรับคนปกติทั่วไป ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์ต้องการสื่อให้เห็นภาพความสกปรกมอมแมมแบบ ธรรมชาติของเด็กในท้องถิ่นอีสานที่ใช้ชีวิตอยู่ตามท้องนา

5.2 ฝ่ายติดจุ่นกึ่งนั่งหัวเราะอยู่แหะๆพูดว่าพาคูณกับจันดีไปหัดเล่นสาวเฉยๆ จะมา ชวนเล็กกัน ไม่ยอมเด็ดขาด จะขออยู่กับเอี้ยคํากองไปจนเมืองอุบลร้างโน่นแหละ ส่วนบักจันดี หัวเราะจนเมื่อย

จากเนื้อความ 5.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบการใช้ถ้อยคำที่กล่าวเกิน จริงอีกครั้งว่า ติดจุ่นจะขออยู่กับคํากองจนเมืองอุบลกลายเป็นเมืองร้างซึ่งไม่มีทางเป็นไปได้ ภาษา ภาพพจน์ส่วนสะท้อนให้เห็นถึงคำพูดของติดจุ่นว่ารักพี่สาวคำคงมากเพียงใดได้เป็นอย่างดี โดยใช้ภาษาง่ายๆชื่อๆ

6. บุคลาธิษฐาน (Personification)

6.1 เพราะจิ้งหรีดมันชอบอยู่ใกล้ๆนา คือตกยามดึกๆ มันจะพากันขึ้นจากรูออกไปหา กินน้ำค้างในกอหญ้า แล้วมันจะร้องเพลงแข่งกัน

จากเนื้อความ 6.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์กับจึงหรือให้แสดงอากัปกริยาเหมือนคนคือร้องเพลง ซึ่งสื่อสะท้อนให้เห็นภาพของสัตว์ป่านานาพันธุ์ในท้องถิ่นอีสาน และยังสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติการดำรงชีวิตอยู่สัตว์ต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

6.2 ป่าข้างหน้านี้คุณยังไม่เคยมา ต้นไม้ใบโกร๋นยืนตระหง่านตัดกับโค้งฟ้าเบื้องหน้า ทำให้คุณใจหายลงอีก เมื่อเกวียนเล่มหน้าเข้าเขตชายป่า

จากเนื้อความ 6.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคคลิยฐาน โดยให้ต้นไม้แสดงอากัปกริยาเหมือนคนคือยืนตระหง่าน การใช้ภาษาภาพพจน์ของผู้ประพันธ์ของเนื้อความส่วนนี้ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพภูมิศาสตร์ในหน้าแล้งของท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดีว่าแห้งแล้งเพียงใด เพราะแม้แต่ต้นไม้สูงใหญ่ก็ยังไร้ใบ

6.3 ขณะนี้แสงแดดยังแผดความร้อนอยู่เปรี้ยวๆ แต่ดินในนาไม่ร้อนเท่าใดนัก เพราะก่อนที่เกวียนจะมาถึง 10 วัน ฝนตกลงมาถึงสองท่า ต้นประดู่ใบหนาต้นหนึ่งยืนเด่นบนคันนา พอชี้ให้ดูว่ามีใบอ่อนมาก

จากเนื้อความ 6.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์กับต้นไม้อีกครั้งโดยให้แสดงอากัปกริยาเหมือนคนคือยืนเด่นอยู่บนคันนา การใช้ภาษาภาพพจน์ส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงต้นฤดูฝนถึงท้องถิ่นอีสานที่กำลังจะกลับมาอีกครั้ง โดยใช้ใบอ่อนของต้นประดู่เป็นสื่อให้เห็นถึงความชุ่มเย็นที่กำลังจะหวนกลับมาในต้นฤดูฝนนี้ได้เป็นอย่างดี

7. ปฏิทรรศน์ (Paradox)

7.1 เมื่อพ่อบอกว่ายังมีจันดีลูกป้าบวศรีลุงเข้มอีกคนที่จะไปเรียนด้วยกันกับคุณ ก็ทำให้คุณใจดีขึ้นบ้าง ส่วนเลื้อไส้ไปโรงเรียนนั้นจะซื้อให้ก่อนกางเกง เป็นอันว่าพรุ่งนี้เข้าคุณจะได้นั่งกางเกงตัวเก่ากับเลื้อใหม่ไปพบหลวงพ่

จากเนื้อความ 7.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบปฏิทรรศน์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพการแต่งตัวของเด็กชนบทในท้องถิ่นอีสานในวันต้องไปโรงเรียน แสดงให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์ในเรื่องของวัตถุบางอย่างคือเลื้อใหม่แต่กางเกงเก่าอันแสดงถึงความยากจน

นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงการศึกษาของคนอีสานที่ยังคงเกี่ยวข้องกับวัดและพระอยู่ หรืออาจจะสะท้อนให้เห็นว่าไม่ว่าวิถีใดๆของชีวิตของคนชนบท จะผูกพันใกล้ชิดกับวัดมากกว่าสังคมเมือง

7.2 ที่เรียกว่า ขนมตคหมา เพราะต้องเอาใบตคหมาที่มีกลิ่นเหม็นจุนมาตำคั้นเอาน้ำ ปนลงในแป้งที่จะทำขนม แต่เมื่อนึ่งขนมจนสุกแล้ว กลิ่นเหม็นจุนนั้นก็กลายเป็นกลิ่นหอมชวนกิน

จากเนื้อความ 7.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แสดงความขัดแย้งให้เห็นถึงกรรมวิธีการผลิตขนมอีสานประเภทหนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพได้ง่าย และสำหรับภาษาภาพพจน์ส่วนนี้ยังก่อให้เกิดกลิ่นอันหอมของขนม ซึ่งผู้อ่านสามารถรับรู้ได้โดยเทคนิคการประพันธ์อันเหมาะสมของผู้ประพันธ์

นายอ้อยทมิฬ

1. บุคลาธิษฐาน	มีการใช้ร้อยละ 21.16
2. อติพจน์	มีการใช้ร้อยละ 19.19
3. สัมพจน์	มีการใช้ร้อยละ 14.10

จากค่าร้อยละสูงสุด 3 ลำดับแรก สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตชาวอีสานได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)

1.1 ลุงห้าเข้ามาถามนี่คือว่านอะไร นายอ้อยบอกว่าชื่อว่าน “อึ้ง” ขึ้นอยู่ในป่าทั่วไปขุดขึ้นมาใหม่ ๆ มันมีลักษณะหัวป้อมๆเหมือนอึ้ง และว่านนี้ใช้ทาถอนพิษก็ได้

จากเนื้อความ 1.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปมาเปรียบพืชพันธุ์ในถิ่นอีสานประเภทหนึ่งว่ามีลักษณะเหมือนอึ้งเองจึงถูกเรียกว่า “ว่านอึ้ง” ผู้ประพันธ์ได้ใช้สำนวนภาษาเปรียบเทียบง่าย ๆ แต่กลับทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน

1.2 ในวินาทีนั้น นายฮ้อยเคนชักลูกศรจุ่มยาพิษที่เรียกว่า “ยางนอง” วางบนร่องรางหน้าไม้แล้วยกขึ้นเล็งไปตรงช่องปากได้เปล่งอย่างแน่นหนาพอมีเสียงดังเฟ่ง ลูกศรก็วิ่งเข้าปากที่ลูกกระเดือกของมัน

ไอ้เปล่งร้องโอย เต้นขึ้นเหวี่ยงๆเหมือนกับหมึกวายุเหยียบไฟไม่มีผิด

จากเนื้อความ 1.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้การเปรียบเทียบให้เห็นภาพของไอ้เปล่งที่โดนลูกศรปักลูกกระเดือกด้วยความเจ็บปวดได้อย่างชัดเจนว่าเหมือนหมึกวายุเหยียบไฟที่เดินเจ็บปวดด้วยความรู้สึกแบบเดียวกันนี้

1.3 ไอ้สีโทก็ลืมหูลืมตาเท่านั้นซิ เพราะแก้มของควายมันไม่เหมือนแก้มอ๊บบัวเขียวนี้ะจริงไม่จริง แล้วมีเสียงหัวเราะขึ้นครืนครืน

จากเนื้อความ 1.3 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบแก้มของหญิงสาวกับแก้มของควาย จะสังเกตเห็นว่าในเนื้อความที่สื่อภาพพจน์โดยส่วนใหญ่ผู้ประพันธ์มักใช้คำเปรียบเทียบกับสิ่งที่พบเห็นในท้องถิ่นอีสานได้ง่ายๆนั่นเอง

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1 “ตกค่านี่พวกเขาจะเข้าเขตจังหวัดโคราชแล้วนะ ต้องพากันพุดถึงโคราชหรือเมืองบางกอกไว้บ้าง ไม่อย่างนั้น เขาจะพากันถูกลูกคนลาวอีสานนั้นโง่งเงาเต๋านา เข้าใจป่ะ”

จากเนื้อความ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบคนลาวอีสานว่าเป็นเต๋านาที่โง่งเงา โดยการใช้การเปรียบเทียบจากมุมมองของคนต่างถิ่นอื่นทำให้เกิดภาษาภาพพจน์ที่ชัดเจนของคนอีสานในความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งเป็นภาพพจน์ส่วนหนึ่งที่ทำให้คนถิ่นอีสานรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ

2.2 “ไอ้บักนายฮ้อยเคนคนนี้กูได้ยินชื่อมันมานาน มันใจทมิฬหินชาตินัก ทำไมมากับมันละ อ๊บบัวขาวเอ๊ย..บัวเขียว”

จากเนื้อความ 2.2 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบหัวใจของนายฮ้อยว่าร้ายเป็นเหมือนหิน อันสื่อให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนโดยใช้ถ้อยคำเพียงสั้นๆ ทำให้เห็นภาพตัวตนและจิตใจของนายฮ้อยว่า บทร้ายก็ร้ายเหลือเกิน

2.3 ไว้อีกวันหนึ่งความรักของโสมมันต้องกลายเป็น้ำผึ้งหวานบนภูเขาภูพานแน่ๆ จะเข้าหานายฮ้อยมันต้องดูจังหวะและเวลา

จากเนื้อความ 2.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ว่าความรักของ แสงโสมเป็นน้ำผึ้งหวานบนภูเขา ทั้งนี้ทำให้เราเห็นได้ว่าเป็นอีกครั้งที่ผู้ประพันธ์ได้พยายาม เปรียบเทียบสิ่งต่างๆกับธรรมชาติแวดล้อมในท้องถิ่นอีสาน อันง่ายต่อการสื่อภาพพจน์

3. นามนัย (Metonymy)

3.1 “พูดมาให้ชาวๆดูซิว่าแม่ของโสมหายไปทำไม”

จากเนื้อความ 3.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยใช้สิ่งหนึ่งชวนให้คิดไปถึง อีกสิ่งหนึ่งนั่นคือใช้ “สีขาว” ชวนให้ผู้อ่านคิดไปถึง “ความชัดเจน” กล่าวคือผู้พูดต้องการให้อีกฝ่าย พูดสิ่งต่างๆให้ชัดเจนไม่คลุมเครือ

3.2 “ถึงใส่ก็ไม่หาย ขี้มันก็เหลวเป็นฟองแต่เมื่อคืน ซ้ำยังโอซูลุกๆ จึงคิดว่าอย่าให้มัน ทรมาณทรกรรมไปกับเรามากกว่า”

“ให้มันไปเกิดบนสวรรค์แล้วรี” ทิดจันทาถามดังๆ

จากเนื้อความ 3.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบนามนัยอีกครั้งโดยใช้คำว่า “สวรรค์” ชวนให้นึกไปถึง “การเสียชีวิต” หรือ “การตาย” ของม้า แทนการพูดด้วยถ้อยคำตรงๆ

4. สัมพจน์ (Synecdoche)

4.1 ปากก็บ่นพึมพำขึ้นว่า ป่าแถวนี้จะหานกหนูให้อิงไปทำลาบทำป่นกินก็ไม่มี เอา ผักหวานไปต้มปลาร้าชดกลั้วคอดีกว่า จะกินกับแจ่วปลาแดกจนเห็นหน้ากันเป็นปลาแดกไปหมด

จากเนื้อความ 4.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีแบบสัมพจน์โดยใช้ “ปาก” แทนตัวคนพูด เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำๆ และทำให้ภาษาไม่ดูน่าเบื่อกับถ้อยคำเดิมๆ นอกจากนี้ภาพพจน์ที่ตามมาก็สะท้อนให้เห็นถึงภาพพจน์ของสภาพอาหารการกินในท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี

4.2 เพราะขบวนเกวียนที่ว่าจะหุงหาของกินไว้คอยทำ มันไม่มีแม่เต่าเงาและไม่มีแม่เต่าวันไฟที่ทุกคนนี้ก็จะพวยพุ่งขึ้นทางเหนือห้วยริมป่า

จากเนื้อความ 4.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบสัมพจน์อีกครั้ง โดยให้ “คว้นไฟ” แทนคณะขบวนเกวียนทั้งหมด การใช้ภาษาภาพพจน์กับเนื้อความส่วนนี้ก่อให้เกิดภาพพจน์ได้เป็นอย่างดี ทำให้สื่อเห็นถึงภาพของคนท้องถิ่นอีสานในการเดินทางเป็นคาราวานเกวียนเพื่อนำวัวควายไปขาย อันเป็นภาพสะท้อนอย่างหนึ่งของคนอีสานในชนบท ที่อาจจะไม่ค่อยได้พบเห็นแล้วนักในปัจจุบันนี้

5. อติพจน์ (Hyperbole or Overstatement)

5.1 ผู้ชวนโทนว่าเท่านั้นลมแรงก็พัดมาหวิวๆ จากนั้นไม่นานนักฝนทำใหญ่ก็ตกลงมาปานฟ้ารั่ว แล้วเสียงควายถูกขึ้นจากที่นอนสลับกับเสียงขอร้องเทวดาให้ฝนหยุดตั้งขึ้นอิงคะนิง

จากเนื้อความ 5.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบการกล่าวเกินความจริง โดยต้องการสื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนทางธรรมชาติเกี่ยวกับคืนฟ้าอากาศของท้องถิ่นอีสาน โดยกล่าวถึงปริมาณฝนที่ตกลงมามากเหมือนฟ้ารั่ว ซึ่งเป็นภาษาภาพพจน์ที่เกินความจริง เพราะฟ้าคงไม่มีวันรั่วได้

5.2 บัดนี้ลมหนาวหมดฤดูแล้ว มีแต่แสงตะวันอันร้อนรุ่มสาดส่องลงมาอยู่เปรี้ยวๆ บางทีก็มีก้อนเมฆกลุ่มใหญ่ลอยมาบดบังก็ทำให้คล้ายร้อนลงบ้าง แต่เมื่อมันลอยหนีก็ทำให้เขาเหล่านั้นพากันบ่นอยู่พึมพำว่า ถ้ามีปีกบินจะขึ้นไปทูปดวงตะวันให้แตกแหลกเป็นผงแน่ๆ

จากเนื้อความ 5.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบการกล่าวเกินจริง เพื่อต้องการสื่อให้เห็นถึงสภาพความแห้งแล้งของท้องถิ่นอีสานอันเป็นดินแดนที่ราบสูงของประเทศ โดยกล่าวถึงความร้อนของฤดูกาลที่ทำให้ตัวละครอยากขึ้นไปทูปดวงตะวันทิ้ง ซึ่งเป็นคำพูดเกิน

จริง และไม่สามารถเป็นไปได้ ภาษาภาพพจน์ในเนื้อความส่วนนี้ถือเป็นการใช้ภาษาที่โดดเด่นมาก ที่สุดจุดหนึ่งในนวนิยายเรื่องนี้

6. บุคลาธิษฐาน (Personification)

6.1 กว่าจะถึงหนองน้ำแห่งหนึ่ง ก็เป็นเวลาเลยเที่ยงไปมากแล้ว แทนที่ฝูงควายจะได้ลงไปเล่นน้ำให้สนุกก็กลับผิดหวัง เพราะนายอ้อยเคนสั่งว่า ในหนองน้ำแห่งนี้มีปลิงมากเหลือหลาย

จากเนื้อความ 6.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยให้สัตว์แสดงอาการปฏิกิริยาเหมือนคน โดยกล่าวถึงควายว่ารู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ลงเล่นน้ำ ซึ่งปกติแล้วระบบภาษาใช้คำว่า ผิดหวังกับคนเป็นส่วนใหญ่ เนื้อความส่วนนี้ยังสะท้อนให้เห็นภาพพจน์ของชีวิตความเป็นอยู่ของควายในท้องถิ่นชนบทอีสานได้ชัดเจนอีกด้วย

6.2 ท้องฟ้าเริ่มสว่างขึ้นพอเห็นเงาแสงๆ ทั่วทุกคู่ถูกรั้งจุมกไปเข้าแอ่งอย่างเชื่องช้าราวกับว่า มันพากันอวลยติดจ้อยยิ่งนัก ยิ่งว่าที่ชื่อ “ไอ้หนอก”

จากเนื้อความ 6.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานกับควายอีกครั้ง โดยให้แสดงอาการปฏิกิริยาอวลยอรรณเหมือนคน ภาษาภาพพจน์ส่วนนี้ยังสะท้อนถึงสภาพจิตใจสัตว์ได้เป็นอย่างดีว่าก็ไม่ต่างอะไรกับคนเรามากนัก คล้ายๆว่าสัตว์เหล่านี้ต่างก็มีหัวใจจิตใจ ทุกข์สุขได้เหมือนกับคนเราทั่วไป

6.3 ถึงฝนจะขาดเม็ดเพียงจะมีดคำใหม่ๆ ความเย็นเยือกยังคงอยู่ จะหาดาวบนฟ้าไม่มีเลยสักดวง กบเขียดและอึ่งอ่างเริ่มร้องระงมทุงราวกับว่ามันพอใจที่ได้ดูเหตุการณ์ที่ผ่านมาเหลือหลาย

จากเนื้อความ 6.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานกับสัตว์อย่าง กบ เขียด และอึ่งอ่างว่ากำลังร้องระงมด้วยความพอใจ ซึ่งอาการเหล่านี้นิยมใช้กับมนุษย์มากกว่าสัตว์ ภาษาภาพพจน์ที่ใช้ยังสื่อให้เห็นภาพของบรรยากาศท้องถิ่นชนบทอีสานหลังฝนตกในยามกลางคืนได้เป็นอย่างดี ถึงเสียงร้องในความมืดมิดของสัตว์เหล่านี้บนพื้นดินที่เพิ่งถูกน้ำฝนชะโลมลงมา

7. ปฏิทรรศน์ (Paradox)

7.1 ยอดผักในป่าแถวนี้กินกับปลาร้าได้ดีไม่มีเมาไม่มีพิษ ส่วนเวรยามนั้นจะนั่งหรือยืนก็ได้แต่อย่าหลับเด็ดขาด ต้องพากันใช้หูใช้สายตาให้เหมือนหมาไล่เนื้อกันแล้วนะ

จากเนื้อความ 7.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แสดงความขัดแย้งกันเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นกว่าการใช้ภาษาตรงไปตรงมา ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำว่ายอดผักเหล่านี้กินได้ไม่มีเมา ซึ่งเป็นคำที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เพราะเมาต้องใช้กับเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เท่านั้น ซึ่งการใช้ภาษาภาพพจน์แบบนี้เพราะผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้อ่านเห็นภาพของผักของท้องถื่นอีสานว่ามีความบริสุทธิ์อย่างมากในการบริโภค

7.2 ทันใดนั้นมีเสียงตะโกนขึ้นว่า ให้ทุกคนเตรียมพร้อมไว้ให้ดีเพราะบัดนี้มีคนกลุ่มหนึ่งเดินลัดทุ่งตรงมาโน่นแล้ว เสียงสวบและแข่งคำพลันเจียบหายไปกับสายฝนที่ซัดลงมาอยู่ซำๆ

จากเนื้อความ 7.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แสดงความขัดแย้งระหว่างเหตุการณ์สองอย่างคือเสียงแข่งคำของคนเบาลง แต่เสียงสายฝนที่ซัดลงมายังดังอยู่ กล่าวคือใช้คำว่าเบาและดังแสดงความขัดแย้งของเหตุการณ์สองอย่างเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์คิดตามได้ง่ายขึ้น

7.3 “นี่ลูกเคนเอ๊ย ถ้าลูกจะเป็นนายฮ้อยอย่างพ่อต้องอยู่อย่างกินง่าย ต้องอดทนและแข็งแรงปานหินผา ไม่มีคำว่าหนาวหรือร้อนเหมือนกับควายเถิกใหญ่ ต้องเรียนเจนจบในวิชาไสยศาสตร์ และอยู่ยงคงกะพัน

จากเนื้อความ 7.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แสดงความขัดแย้งคือคำว่า “หนาวหรือร้อน” เพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ของการที่จะเกิดเป็นนายฮ้อย นอกจากนี้ในเนื้อความยังได้สะท้อนถึงความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ของคนท้องถิ่นอีสาน โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นนายฮ้อยของพวกเขาจะต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ มากมายกว่าคนอื่น ๆ

7.4 เสียงเกราะ เสียงต๋องดังสลับกันขึ้นอยู่อิงอล เมื่อเสียงต่างๆเจียบลงเสียงนับเงินดังขึ้นตามหลัง ผู้ที่เหนื่อยมากที่สุดคือนายฮ้อยกับทิดเถิก เพราะนอกจากจะสั่งว่าให้ขายหรือไม่ขายแล้วยังต้องวิ่งไปตรวจดูเงินที่จ่ายว่ามันปลอมหรือเปล่า

จากเนื้อความ 7.4 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ปฏิตุรศน์แสดงความขัดแย้งกัน
ในสถานการณ์หนึ่งคือคำว่า “เจียบกับดั่ง” ให้เกิดภาพพจน์ในเหตุการณ์ซื้อขายควายอันวิถีชีวิตอย่าง
หนึ่งของคนถิ่นอีสาน ภาพพจน์ส่วนนี้สะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมการซื้อขายควายของพวกเขาได้
เป็นอย่างดี

เลือกอีสาน

1. บุคลาธิษฐาน	มีการใช้ร้อยละ 24.33
2. ปฏิตุรศน์	มีการใช้ร้อยละ 19.04
3. นามนัย	มีการใช้ร้อยละ 14.28

จากค่าร้อยละสูงสุด 3 ลำดับแรก สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิต
ชาวอีสานได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)

1.1 ขามกลับมาเห็นดวงตะวันกำลังลอยขึ้นมาใหม่ๆ ทำให้ขุนชอบมองยิ่งนัก บางเข้า
เส้นขอบฟ้าใกล้ดวงตะวันคดโค้งเหมือนลำน้ำชีนี้ คั่นเดือนหงายบางแห่งเห็นก้อนเมฆเป็นกลุ่มก้อน
เหมือนรูปภูเขาในหนังสือ ทำให้ขุนอยากเห็นภูเขาจริงๆ และแม่น้ำโขงอันกว้างใหญ่ที่พ่อเล่าให้ฟัง

จากเนื้อความ 1.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปมาเพื่อให้ผู้อ่านเกิด
ภาพพจน์ของบรรยากาศทิวทัศน์ในถิ่นอีสานอย่างชัดเจนสวยงาม คือเปรียบเส้นขอบฟ้าของดวง
อาทิตย์เหมือนความคดโค้งของแม่น้ำชี ซึ่งถือเป็นแม่น้ำสายหลักสายหนึ่งของภาคอีสาน นอกจากนี้
ผู้ประพันธ์ยังเปรียบเปรยก้อนเมฆว่าเหมือนภูเขา

1.2 ขบวนแห่เจ้าบ่าวเริ่มเคลื่อนออกไปแล้ว โดยเจ้าบ่าวถือผ้าเช็ดหน้าด้วยมือซ้ายเดิน
ไปอย่างสงบเสถียร และมีคนการุ่มสิดำให้เดินเคียงกันไปช้าๆ ถัดจากเจ้าบ่าวก็เป็นผู้หญิงอุ้มพานที่
มีกระทงดอกไม้เหมือนยอดเจดีย์ ถึงขุนจะพอนไม่เก่งก็พยายามซัดแขนให้เข้าจังหวะกลองยาว

จากเนื้อความ 1.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์อุปมาเปรียบเทียบกระทง
ดอกไม้ในขบวนขันหมากเจ้าบ่าวว่าเหมือนยอดเจดีย์ ซึ่งสื่อให้เห็นภาพของกระทงดอกไม้

ชัดเจนขึ้น เนื้อความดังกล่าวยังสื่อสะท้อนให้เห็นภาพวัฒนธรรมของคนอีสานในพิธีแต่งงานได้อย่างดีอีกด้วย

1.3 ข่อยเดินปาดเหงื่อตามไบน้ามาที่หลัง ผมเฝ้าที่ยุ่งเหยิงอยู่แล้วก็มีขี้หยากไข่เกาะเต็มไปหมด ยามข่อยหัวเราะไม่หมดปาก ดูเหมือนรูปเจ้าเงาะไม่มีผิด

จากเนื้อความ 1.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปมาว่าเด็กชายข่อยเหมือนเจ้าเงาะตัวดำ แสดงภาพพจน์ให้ผู้อ่านเห็นภาพของเด็กๆ ในท้องถิ่นชนบทอีสานว่าสกปรกมอมแมมแบบธรรมชาติอย่างไร

1.4 ครั้นไปถึงเรือนป่าคำทอง เห็นป่าคำทองนุ่งแต่ผ้าชั้นเดียวยืนโก้งโค้งเก็บฟืนอยู่ใต้ถุน จันดีจับมือคุณให้หยุดพูดเสียงสั้นๆ ว่า “เขาอย่าปากอย่าเฝ้าเบ่งนมเอื้อยคำทองยานลงคือบักบวบแห้ง”

จากเนื้อความ 1.4 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์เพื่อบรรยายสตรีระหึงวักกลางคนได้อย่างชัดเจนว่านมของเอื้อยคำทองยานเหมือนบักบวบแห้ง เป็นอีกครั้งที่ผู้ประพันธ์นิยมใช้คำเปรียบเหมือนกับสิ่งที่พบเห็นได้ง่ายในท้องถิ่นอีสานของตัวเองไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือพืชพรรณต่างๆ ซึ่งก็ได้สร้างภาพให้ผู้อ่านเห็นภาพต่างๆ นั้นได้เป็นอย่างดี

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1 วันหนึ่ง เป็นวันที่หนาวมากกว่าทุกวันในฤดูนี้ อากาศเริ่มสงบเงียบและเชือกเย็นขึ้นอีก ยิ่งถึงโรงเรียนเล็กก็ยิ่งหนาวขึ้นอีก จนรู้สึกตัวตนเป็นท่อนไม้ไปหมด

จากเนื้อความ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้โวหารภาพพจน์แบบอุปลักษณ์เปรียบตัวตนของคนเป็นท่อนไม้เพราะอากาศที่หนาวเย็น อันสื่อให้เห็นถึงสภาพอากาศอันหนาวเย็นของถิ่นอีสานในฤดูหนาวว่ามีสภาพหนาวเย็นมากได้อย่างชัดเจนเช่นกัน

3. นามนัย (Metonymy)

3.1 ทั้งหลวงพ่อกเนและครูทองหัวเราะขึ้นพร้อมกัน หลวงพ่อพูดว่าจันดีนี่ใหญ่ขึ้นมา มันจะเอาตัวรอดไหมยังสงสัย เพราะมันสงสัยแต่ทางนักร้อง ครูทองก็หัวเราะอยู่หึๆ

จากเนื้อความ 3.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยใช้คำว่า “นักร้อง” สื่อให้ผู้อ่านคิดไปถึงสิ่งไม่ดีต่างๆทั้งหลาย เนื้อความส่วนนี้ยังสื่อสะท้อนถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของหลวงพ่อ ครูที่มีความห่วงใยในตัวลูกศิษย์อย่างจริงใจ

3.2 ส่วนทิดจำปานั้นให้ไปหาซื้อหมูน้อยหรือไก่มาไว้สัก 10 ตัว ค็นนี้จะกินฉลองลูกสาวให้ฟ้าแจ้งเลยแหละ คุณจิงชวนจันดีกลับไปเรือนก่อนลงเข้

จากเนื้อความ 3.2 ผู้ประพันธ์ใช้ภาษาภาพพจน์โดยใช้คำว่า “ฟ้าแจ้ง” ให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์นึกไปถึงเวลาเช้าของวันใหม่ได้อย่างชัดเจน เนื้อหาภาพพจน์ส่วนนี้ยังสื่อสะท้อนให้เห็นภาพการสังสรรค์ของชาวบ้านเวลามีงานรื่นเริงได้ดี ไม่ว่าจะเป็นการซื้อเปิดไก่เพื่อเตรียมมาเลี้ยงกัน เป็นต้น

4. สัมพจน์ (Synecdoche)

4.1 “แม่นแล้ว เลือดอีสานต้องสู้อีพ่อหลวงเคนว่า” (หน้า 62)

จากเนื้อความที่ 4.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำว่า “เลือด” เพื่อสื่อความหมายแทนคนอีสาน เป็นการใชภาษาภาพพจน์โดยใช้ของบางส่วนแทนทั้งหมด กล่าวคือเลือดถือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความเป็นมนุษย์

4.2 จันดีถามป้าคนเก่าว่า ทำไมพอใหญ่กาจึงให้เอาเข็มกับด้ายใส่ในกระดังก่อนวางเด็กลง แกก็บอกว่าเพื่อเด็กหญิงคนนี้ใหญ่ขึ้นมา จะเย็บปักถักร้อยและทอชิ้นทอผ้าเก่งนั้นแหละ (หน้า 157)

จากเนื้อความ 4.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบสัมพจน์อีกครั้ง โดยใช้ “เข็มและด้าย” เป็นแทนการเย็บปักถักร้อย คือใช้ของบางส่วนแทนของทั้งหมด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านทราบถึงวัฒนธรรมความเชื่อของชาวอีสานในเรื่องการเกิดของเด็ก ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ

5. อติพจน์ (Hyperbole)

5.1 เสียงแคนด้อยเล่นแต่ของพวกผู้บ่าวลอยมากับสายลมเรื่อย ๆ จันดีพูดว่าฟังดูซิคุณเสียงแคนยามกลางคืนหน้าหนาว ฟังแล้วชวนให้หัวใจจะหลุดจริงๆ (หน้า 38)

จากเนื้อความที่ 5.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบการกล่าวถ้อยคำเกินความจริง คือเสียงแคนที่ได้ยินทำให้จันดีฟังแล้วชวนหัวใจจะหลุด ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เนื้อความและภาษาภาพพจน์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเกิดมโนความคิดว่า เสียงแคนซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านของคนอีสาน มีความไพเราะมากเพียงใด

6. บุคลาธิษฐาน (Personification)

6.1 เพราะบัดนี้รวงข้าวสีทองถูกเก็บเกี่ยวไว้ในยุ้งกันหมด ตามท้องทุ่งจะเหลือแต่ตอข้าวยืนอาบแสงแดดอุ่นอยู่เป็นมันระยับ (หน้า 6)

6.2 ไม่นานนักหมู่บ้านนี้ก็ตกอยู่ในความมืดสลัวอยู่รำไร แล้วเสียงโนปั่นฝ้ายและเสียงแคนของพวกหนุ่มก็เจื้อยแจ้วไปกับลมหนาวที่พัดมาเบาๆ (หน้า 6-7)

จากเนื้อความที่ 6.1 และ 6.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ให้เกิดภาพของสัตว์พืช หรือสิ่งของทำกริยาอาการได้เหมือนคน ซึ่งทำให้เกิดภาพในใจได้ง่าย จากเนื้อความทั้งสอง ผู้ประพันธ์ได้บรรยายภาพของตอข้าวว่ายืนอาบแดดอยู่ รวมถึงเสียงโนปั่นฝ้ายและเสียงแคนเจื้อยแจ้วไปกับสายลมหนาว ซึ่งอาการเหล่านี้จริงๆ แล้วเป็นกริยาท่าทางของมนุษย์ นอกจากนี้การบรรยายยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของทุ่งนา การดำรงชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี

6.3 “เป็นหยังมันจั่งตกลงมา” ยี่สุนถามต่อ “มันกอดกันกับผู้สาวแล้วหล่นลงมานะ” พอว่า ถึงก่ากอดปล้ำกันเหมือนพอว่านี้ คุณก็เคยเห็นมาแล้ว บางทีมันหล่นลงมาทั้งคู่ แล้วมันก็พากันวิ่งขึ้นไปอีก (หน้า 64)

6.4 นักแข่งแซว นกนี้มี 2 อย่างคือชนิดหนึ่งมีปลายหางเป็นบ่วงวงกลม อีกชนิดหนึ่งหางเป็นแฉกอย่างตัวที่เห็นเมื่อก็ ยี่สิบพูดว่าถ้าจับไปเลี้ยงในกรงคงจะได้ฟังมันร้องเพลงทุกวัน พ่อก็บอกว่านกแซวนี้จับมันยาก มันหุวไวตาไวและบินเร็วมาก บางทีได้มันมาก็ต้องยิงเอาในระยะไกลๆ (หน้า 65)

6.5 เมฆบดบังแสงตะวันแล้วจริงๆ ลูก ขึ้นเกวียนกันเถอะ เพราะอาจจะมึนเงี้ยวออกเทียว (หน้า 72)

จากเนื้อความที่ 6.3 ถึง 6.5 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคคลาธิฐานอีกครั้งหนึ่งกับสัตว์สามชนิดคือ กิ้งก่า นกแซวและงู โดยให้สัตว์เหล่านี้ทำกริยาอาการเหมือนมนุษย์ เช่นกิ้งก่าปล้ำกัน นกแซวร้องเพลง และงูออกเทียว เพื่อให้เกิดภาพในความคิดได้ง่าย ภาษาภาพพจน์ที่ใช้ ยังทำให้ผู้อ่านเข้าถึงสภาพธรรมชาติของสัตว์ป่า รวมถึงชนิดพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่อีสานมากขึ้น และยังได้เห็นถึงภูมิความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้วิถีชีวิตของสัตว์เหล่านี้โดยความผูกพันและคุ้นเคย

7. สัญลักษณ์ (Symbol)

7.1 ลูกชายหมอลำหนูกับลูกชายเจ้าอุเดินจับมือกันมาอีก แต่งตัวด้วยเสื้อผ้างามๆ ทั้งนั้น กางเกงขาสั้นสีเขียว เป็นผ้าตราเรือบิน ที่คุ้นเคยเห็น (หน้า 182)

จากเนื้อความที่ 7.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ในเชิงสัญลักษณ์เฉพาะกลุ่มคือใช้ชื่อของสินค้า “ผ้าตราเรือบิน” เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคนที่มีฐานะในทางสังคม โดยได้แสดงให้เห็นภาพของลูกเจ้าอุที่สวมใส่ชุดนักเรียนตราเรือบิน

8. ปฏิทรรศน์ (Paradox)

8.1 ถึงหลวงพ่อก็นจะแก่ แต่ก็ยังกระฉับกระเฉง บางวันท่านให้พระภิกษุหรือจวน้อย – สามเณร ไปสอนแทนก็เคยมี (หน้า 7)

8.2 ถึงคุณจะเป็นเด็กก็พอรู้ว่าสิ่งใดผิดและถูก เพราะคุณเชื่อฟังคำสอนของพ่อและหลวงพ่อก็น่าเชื่อถือมา ไม่ว่าจะเป็นงานหนักเบา พ่อสอนให้คุณหมด แม้กระทั่งการจับปลา (หน้า 9)

จากเนื้อความที่ 8.1 และ 8.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบปฏิทรรศน์ โดยใช้ข้อความบางส่วนด้วยคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน เช่น ชราแต่ยังกระฉับกระเฉง ผิดถูก และ หนักเบา และจากเนื้อความดังกล่าวยังทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงระบบการศึกษาสมัยก่อนของคนอีสานที่ยังอิงอยู่กับวัด ทั้งหลวงพ่อกับพระก็ยังทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์คอยสั่งสอนให้ความรู้แก่เด็ก ๆ อีกด้วย อันสะท้อนให้เห็นว่า วัดเป็นสถานที่อันสำคัญและมีบทบาทต่อชีวิตของผู้คนในอีสานและในอดีตอย่างมาก

อีสานพนजर

1. อุปมา	มีการใช้ร้อยละ 28.57
2. บุคลาธิษฐาน	มีการใช้ร้อยละ 18.25
3. อติพจน์	มีการใช้ร้อยละ 15.25

จากค่าร้อยละสูงสุด 3 ลำดับแรก สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตชาวอีสานได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)

1.1 มีเสียงพิณเจื้อยแจ้มอีกในทำนองเดียวกันกับพิณของหนุ่มนั้น ทำให้คุณวาทวิในหัวใจยิ่งนัก บางครั้งเสียงพิณช่างเหมือนเสียงพูดเบาๆ ของนกเขาแว่วๆ ในหูว่า แชนบ้อ้ายคุณ...แล้วคุณก็หลับไปอย่างมีความสุข (หน้า 11)

จากเนื้อความที่ 1.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์เปรียบเทียบเสียงพิณว่าเหมือนเสียงพูดเบาๆ ของนกเขา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผ่อนคลายของเสียงดนตรีประเภทนี้ ที่ทำให้คุณฟังแล้วหลับไปอย่างมีความสุข

1.2 “ประเทศไทยในสมัยแปดสิบเก้า มีเหตุแสนเศร้าเมื่อวันที่เก้ามิถุนายน มหิดลองค์เจ้าได้สิ้นพระชนม์... สายลมวนพัดเมฆฝนหล่นลงมา ดังหยาดน้ำตาของเหล่าประชาชนที่รักดี...” (หน้า 59)

จากเนื้อความ 1.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ในเชิงเปรียบเทียบเหมือนอีกครั้งหนึ่ง โดยเปรียบเทียบว่าฝนที่หล่นลงมาเหมือนหยาดน้ำตาแห่งความเศร้าโศกของคนไทยทั้งแผ่นดิน และแม้จะเป็นคนไทยที่อยู่แห่งหนใด แม้แต่ที่ราบสูงห่างไกลจากความเจริญอย่างอีสาน ล้วนก็เป็นคนไทยที่รักในสถาบัน

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1 เอาไม้แขวนเสื้อแต่ละข้างก็ไม่ระมัดระวังเสียเลย รวากับว่ารูกุนเป็นกระบอกไม้ไผ่ (หน้า 115)

จากเนื้อความที่ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบว่าหูกุนเป็นกระบอกไม้ไผ่ ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่าผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ในเชิงเปรียบกับสภาพชีวิต สิ่งของ พืชพันธุ์ที่พบเห็นในชนบทของภาคอีสาน เช่น ไม้ไผ่ เป็นต้น

2.2 กุนพูดเท่านั้นจึงเดินอ้อมไปทางหลังพินิจดูลายมือตัวเองในกระดานดำ ทำให้ใจหายวับลงอีก เพราะตัวหนังสือมันคลเป็นงูเลื้อยเสียแล้ว (หน้า 184)

จากเนื้อความ 2.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ในเชิงอุปลักษณ์อีกครั้ง โดยเปรียบเทียบตัวหนังสือซึ่งเป็นลายมือของกุนเป็นเหมือนงูเลื้อย เนื้อหาของข้อความยังสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาเล่าเรียนในถิ่นชนบทอีสานในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้กระดานดำเขียนหนังสือ

3. นามนัย (Metonymy)

3.1 ทั้งคู่หัวเราะคิกๆจับมือกันเดินหนีไป ลักครู่เขาก็หันกลับมาอีกพูดกันว่า “ไปก่อนนะพ่อลูกท่านปลัดอำเภอข้าวเหนียว” (หน้า 61)

จากเนื้อความที่ 3.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบนามนัยโดยการพูดถึงสิ่งหนึ่ง แต่กลับทำให้ผู้อ่านคิดไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง เช่น คำว่า “ข้าวเหนียว” ในเนื้อความข้างต้น ทำให้ผู้อ่านนึกไปถึงคนที่เชื้อสายเป็นอีสาน หมายถึงท่านปลัดอำเภอเป็นคนเชื้อสายอีสาน ไม่ใช่คนถึงเรื่องอาหารตามรูปคำ

3.2 ทำไมใจฉันกะไม่เห็นใจคนลูกเมืองอุบลฯ เหมือนกันสักนิด จีรธไฟมาสาย
เดียวกันกินข้าวเหนียวจำปาดะคือกันแท้ๆ ยังไม่เมตตาปราณีเราเสียเลย (หน้า 111)

จากเนื้อความที่ 3.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบนามนัยอีกครั้ง โดยใช้
อาหารอีสานคือข้าวเหนียวและปลาแดก ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์นึกไปถึงคนที่มีเชื้อสายอีสานอีกครั้ง

4. สัมพจน์ (Synecdoche)

4.1 พี่ลอยถามว่าทำไมไม่ชอบขอมืมเงินท่านศึกษาธิการจังหวัดก่อนเล่า คุณก็บอกว่า
เกรงใจท่านเหลือเกินได้อาศัยกินข้าวสุกอยู่ทุกวัน และได้มาสอบเป็นครูก็นับว่าท่านมีพระคุณต่อคุณ
มากล้น (หน้า 134)

จากเนื้อความที่ 4.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบสัมพจน์ โดยใช้ของ
บางส่วนแทนสิ่งของทั้งหมด กล่าวคือใช้คำว่า “ข้าวสุก” แทนอาหารการกินทั้งหมดที่คุณเคยได้กิน
มา เนื้อความนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของคุณซึ่งเป็นตัวแทนของคนอีสานในเรื่องความ
กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และความเกรงอกเกรงใจในยามที่ไปพักอาศัยอยู่เรือนของผู้อื่น

5. อติพจน์ (Hyperbole)

5.1 คุณคิดไปเดินไปถึงหน้าคุกเอาขามไหนไม่รู้ พี่ลอยช่างตัดผมก็เดินหัวร่อฮาๆตรง
มา พูดว่าไอ้น้องชายเอ๋ย อุตสาห์ข้ามภูเขาเลากา ทะเลเจ็ดหมื่นโยชน์ยังเอาผ้าขาวม้าเกียนเอวบอก
ยี่หื้อคนลาวอยู่นะ (หน้า 134)

จากเนื้อความที่ 5.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบคำกล่าวเกินความจริง
กล่าวคือพูดถึงคุณว่าเดินทางข้ามภูเขาและทะเลมาเจ็ดหมื่นโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ภาษา
ภาพพจน์ดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความมุทะลุนะของคุณซึ่งเป็นคนอีสานที่มีความอดทนมาก

5.2 กระดุกขามโลกมาถึงนี้แล้วจะลาออกง่าย ๆ มันไม่ใช่ลูกบักข้าวเหนียวดอก
เอาอิติปิโสถอยหลังไปท่องเดินไปโรงเรียนซิ (หน้า 163)

จากเนื้อความที่ 5.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ด้วยคำกล่าวเกินจริงอีกครั้ง และเป็นการตอกย้ำความมุมานะของคุณในการจะทำการสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จ และยังเป็นการตอกย้ำซ้ำลงไปถึงจิตวิญญาณของคนอีสานในความเป็นคนมุมานะ เพียรพยายามต่อการทำงานของตนได้เป็นอย่างดี

6. บุคลาธิษฐาน (Personification)

6.1 ถ้าอากาศดีๆ อย่างนี้แล้วพี่คุณจะหนีไปกรุงเทพฯ ทำไม ถ้าจะกลับไปอีกต้องให้ ต้นไม้เหล่านี้ มีขอมมีใบอีกสักหน่อก่อน ไม้อย่างนั้นแล้วต้นไม้มันจะคิดถึงพี่คุณจนเหี่ยวเฉาตายไป (หน้า 2)

6.2 ต้นข่อยและต้นประดู่ที่ยืนนิ่งอยู่ มุมคันทนามีรอยลานกิ่งก้านลงมาแทบจะเหลือแต่ ต้นโคเค่ (หน้า 2)

6.3 ต้นพะยอมต้นนั้น ยังยืนตระหง่านอยู่ที่เก่า (หน้า 3)

จากเนื้อความที่ 6.1 ถึง 6.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานต่อต้นไม้ ให้มีอากัปกิริยาเหมือนมนุษย์ เพื่อต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพสภาพของพืชพันธุ์ ต้นไม้และธรรมชาติได้ชัดเจนขึ้น

นาฏกรรมชีวิตของมนุษย์ลุ่มน้ำโขง

1. บุคลาธิษฐาน	มีการใช้ร้อยละ 31.90
2. อุปมา	มีการใช้ร้อยละ 20.85
3. นามนัย	มีการใช้ร้อยละ 19.01

จากค่าร้อยละสูงสุด 3 ลำดับแรก สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาภาพพจน์และวิถีชีวิตชาวอีสานได้ดังนี้

1. อุปมา (Simile)

1.1 ลำน้ำ 2 สาย ที่ไหลเรื่อยขนานกันลงมาทางใต้ เหมือนงูเลื้อย นั้นคุณเห็นแล้วใช่ไหม (หน้า 11)

จากเนื้อความที่ 1.1 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบว่าลำน้ำมีลักษณะเหมือนงูที่กำลังเลื้อย ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

1.2 เด็กชายข้าตัวคำถามว่า ในป่าแถวนี้มีกิ่งก่าไหมล่ะ แดตอบว่า มีแต่ไม่มากนักดอก ระวังอย่ากิ่งก่ามีปีกบินได้มาทำกินโดยเด็ดขาด ไม่เช่นนั้นจะพียักคอเหมือนกิ่งก่าอยู่ทั้งวันทั้งคืน

จากเนื้อความที่ 1.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์ด้วยการเปรียบเทียบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเนื้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตของคนอีสานในชนบทได้เป็นอย่างดี ในเรื่องการอาหารการกินซึ่งกินได้แม้แต่แมลงและสัตว์เลื้อยคลานต่างๆ

1.3 กระแสน้ำไหลเซาะ โขดหินลงสู่วังน้ำวน เกิดประกายระยิบเหมือนมีไครโปรย กากเงินลงใส่กระนั้นแหละ เสียงสาดซ่าจ๊อๆ เบาๆ สลัดลมหนาวอ่อนๆ โขยมาฟุ้งแล้วเหมือน ดนตรีทิพย์จากสวรรค์ชั้นฟ้าไม่มีผิด บางทีฝูงปลาตัวใหญ่กระโดดโลดแล่นทวนกระแสน้ำ เสียงจ๋วมจ๋ามแล้วเจียบหาย ราวกับมันจะพากันนอนหงายดูดวงจันทร์สุกปลั่ง พลางรำพึงขึ้นเบาๆว่า งามแท้ดวงจันทร์วันเพ็ญ เจ้าจอยู่บนฟ้าอย่างนี้ไปนานเกิด (หน้า 184)

จากเนื้อความที่ 1.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบอุปมาอีกครั้ง และผสมผสานกับภาษาภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน ทำให้เกิดภาพจากการอ่านได้อย่างชัดเจนและสวยงาม ถึงลักษณะของสายน้ำ สัตว์น้ำและธรรมชาติ

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

2.1 แต่นายเพ็ชรไม่ตอบสักคำ เพราะลมแรงหมุนกระโหลกลงมาจนเรือทุกลำหมุนเป็นลูกข่าง ซ้ำมีหน้าฝนห่าใหญ่ก็เทลงมาปานฟ้าแตก (หน้า 272)

จากเนื้อความที่ 2.1 ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบลักษณะของเรือว่ากำลังหมุนโดยถูกแรงลมกระโหลกอย่างแรง โดยเปรียบเทียบเป็นลูกข่าง ทำให้เกิดภาพชัดเจนขึ้นในเหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการบรรยาย ซึ่งเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนอีสานคือการล่าปลาบึก โดยให้นายเพ็ชรที่กำลังออกล่าปลาบึก เป็นเสมือนตัวแทนของภาพดังกล่าว

3. นามนัย (Metonymy)

- 3.1 ตื่นขึ้นมาตะวันสีแดงดวงใหญ่ ก็ลอยอยู่เหนือยอดไม้ริม โขงผิ่งเมืองลาวเสียแล้ว (หน้า 21)
- 3.2 ภาพอันระทึกใจในชีวิตของผู้คนสองฝั่ง ปดฉากลงเมื่อตะวันลอยขึ้นสูง 4 วาเศษ (หน้า 48)
- 3.3 กว่ำปลาอยู่ในฝันแหะจึ้นไปนอนนิ่งอยู่บนหาด ดวงตะวันจวนอยู่ตรงหัวรำไร มีเสียงเซ็งแซ่ดังจึ้นว่ามันตายแล้ว หรือทำเป็นตายละหนอ (หน้า 49)
- 3.4 ตะวันเลยหัวไปเกือบสองวา อาจารย์จึงพาลูกศิษย์นั่งเรือพายกลับ โดยมีเนื้อปลา ห่อด้วยใบตองถึง 4 ห่อ (หน้า 54)
- 3.5 ดวงตะวันบ้ายคล้อยลงทางฝั่งโขงทิศตะวันตกไปเมื่อครู่ แต่แสงของตะวันยังลอดแมกไม้สาตส่องกระทบผิวน้ำดูงามนัก (หน้า 55)
- 3.6 แล้วขอลากลับไปขณะดวงตะวันทั้งแสงสีแสดแกมเหลือง ไว้ที่ขอบฟ้าเบื้องตะวันตกอยู่รำไร (หน้า 68)
- 3.7 อาจารย์จึงทบทวนแผนการให้ฟังอีกครั้งหนึ่งว่า ยามตะวันตรงหัววันนี้เป็นฤกษ์งามยามดีทำพิธีบนเจ้าที่และเจ้าของวังปลาบึก (หน้า 85)

จากเนื้อความที่ 3.1 ถึง 3.6 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยใช้สิ่งของสิ่งหนึ่ง ทำให้นึกไปถึงสิ่งของอีกสิ่งหนึ่ง ในที่นี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำว่า “ตะวัน” อยู่ตลอดทั้งเรื่อง ทำให้ผู้อ่านนึกไปถึงช่วงเวลาต่างๆ ในหนึ่งวัน โดยดูตำแหน่งการเคลื่อนตัวของตะวันเป็นเกณฑ์

4. สัมพวนัย (Synecdoche)

- 4.1 “สักบาทเดียวกะพอก่อน นอนนั่นซ้อยสิจัดการเอง ตอนนี้อย่าให้เข้าไปหาปลา เลี้ยงลูกเมียก่อนเถิด” (หน้า 236)

4.2 นายเพชรหัวเราะหะหนึ่งแล้วพูดว่า อย่าเรียกเขาว่าท้าวเลยเพราะเป็นคนธรรมดาสามัญ แล้วยังหาปูปลาขายเลี้ยงลูกเมียอยู่ในลำน้ำโขงสายนี้เท่านั้น (หน้า 252)

จากเนื้อความที่ 4.1 และ 4.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบสัมผัสพจน์ โดยใช้สิ่งของบางส่วนแทนของทั้งหมด กล่าวคือผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงการดำรงหาเลี้ยงชีพของคนในชนบทอีสานคือการจับสัตว์น้ำจืดมาขาย โดยนำคำว่า “ปูปลา” มาแทนสัตว์น้ำทั้งหมดนั่นเอง

5. อติพจน์ (Hyperbole)

5.1 หมอคำแยกกระดิ่งออกมาที่หัวเรือ ชูขึ้นพูดกับเด็กว่า มึงสูดไออากาศบริสุทธิ์ และแสงตะวันเข้าปุงชะ โตใหญ่ขึ้นมาจะได้มีอิทธิฤทธิ์คือดวงตะวัน (หน้า 229)

จากเนื้อความที่ 5.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำกล่าวเกินจริงเพื่อสื่อให้เห็นภาพของการทำคลอดและความเชื่อแบบโบราณในการทำคลอดสมัยก่อนในชนบทอีสาน โดยมีเนื้อความว่าให้เด็กแรกเกิดสูดอากาศและแสงตะวันเข้าปุงชะให้โต ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้ แต่สิ่งนี้ได้สะท้อนความเชื่อบางอย่างของคนอีสานในพิธีกรรมของเด็กแรกเกิด

5.2 บ้างก็ตะโกนถามว่าผูกตาข่ายผืนที่ถูกปลาบึกไว้ก่อน ค่อยมากู้เมื่อฝนหยุดดีไหม แต่นายเพชรไม่ตอบสักคำ เพราะลมแรงหมุนกระโษกลงมาจนเรือทุกลำหมุนเป็นลูกข่าง ข้ามีหน้าฝนทำใหญ่ก็เทลงมาปานฟ้าแตก (หน้า 272)

จากเนื้อความที่ 5.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบคำกล่าวเกินความจริงอีกครั้ง ผสมกับภาษาภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ เพื่อสื่อให้เห็นถึงสถานการณ์ขณะล่าปลาบึกของเพชรที่กำลังเผชิญกับพายุฝนได้อย่างชัดเจน และด้วยคำพูดที่กล่าวเกินความจริงว่า ฝนตกลงมาเหมือนฟ้าข้างบนแตก ยิ่งทำให้มองเห็นภาพของสายฝนที่เทกระหน่ำลงมาอย่างน่ากลัว ผสมกับภาพของเรือที่ถูกแรงลมจนหมุนวนเหมือนลูกข่างอยู่กลางแม่น้ำ ยิ่งเพิ่มความน่ากลัวมากขึ้น

6. บุคลาธิษฐาน (Personification)

6.1 ทีนี้พอเจ้าลำน้ำโขงทะยานลงมาทางตอนใต้ของอำเภอเชียงของช่วงหนึ่ง ก็ไหลเรื่อยไปทางขวามือ ซึ่งเป็นดินแดนของประเทศลาวทั้งสิ้น กว่ามันจะไหลไปถึงเมืองหลวงพระบาง คงเหน็ดเหนื่อยพอ (หน้า 12)

6.2 อีกไม่นานคุณจะได้เห็นสาหร่ายน้ำไป “จูบ” กับสาหร่ายน้ำมูลช่วงหนึ่ง ที่ตรงนี้เรียกกันว่า “โจงเจียม” อยู่ในพื้นที่อำเภอโจงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีนั่นเอง (หน้า 14)

จากเนื้อความที่ 6.1 และ 6.2 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์โดยให้สิ่งไม่มีชีวิตแสดงอาการและกิริยาเหมือนมนุษย์เพื่อให้เห็นทัศนียภาพดังกล่าวชัดเจนขึ้นในความรู้สึกของผู้อ่าน โดยกล่าวถึงเส้นทางของแม่น้ำโจงว่ามีระยะทางยาวไกลมาก โดยใช้คำว่า “เหน็ดเหนื่อย” เป็นตัวสื่อให้เห็นถึงความยาวของแม่น้ำสาหร่ายนี้ รวมไปถึงการบรรจบของแม่น้ำสาหร่ายหนึ่ง มาบรรจบกับแม่น้ำอีกสาหร่ายหนึ่ง โดยใช้คำว่า “จูบ” ซึ่งเป็นกิริยาของมนุษย์มาใช้กับแม่น้ำ เพื่อให้เกิดจินตนาการได้ง่ายกว่าการบรรยายธรรมดา

6.3 พรานหนุ่มหารู้ไม่ว่าที่ปลาบึกไม่กลับเข้าวังของมันนั้น เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งเวลาบาดเจ็บด้วยน้ำมือของคน มันหวังจะให้คนกำลังติดตามเข้าใจว่ามันอยู่แหล่งอื่น ลูกหลานเพื่อนฝูงของมันในวังจะได้ปลอดภัยนั่นเอง (หน้า 29)

จากเนื้อความที่ 6.3 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ภาษาภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานอีกครั้ง โดยให้ปลาบึกทำกิริยาอาการคล้ายมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจธรรมชาติของปลาบึกได้ง่ายขึ้น

6.4 ไซ้ พระจันทร์ดวงนี้มีแต่ให้ความร่มรื่นขึ้นอารมณ์แก่มวลมนุษย์ ทั้งสัตว์โลกมานานปีติตก ดวงจันทร์ไม่เคยเลือกที่รักมักที่ชังว่าผู้ใดเป็นไพร่หรือเศรษฐี ไม่ว่ากระท่อมสับปะรังเคของคนจน หรือเพิงพักของขอทาน จันทรเจ้าสาดส่องเข้าไปทั่ว แม้กระทั่งถ้ำของโจรร้ายอยู่ท่ามกลางขุนเขา ซึ่งมันกำลังวางแผนไปปล้นฆ่าเหยื่อรายต่อไป จันทรเจ้ายังอุตส่าห์ส่องแสงนวลเข้าไปให้ และแม้กระทั่งหนุ่มสาวคู่หนึ่งกำลังโลมไถกันอยู่ใต้ประทุนเรือลำหนึ่งอย่างดีมด้า พระจันทร์ก็ยังสาดแสงเข้าไปให้อยู่รำไร รวากับว่าพระจันทร์ดวงนี้ หวังจะให้รักของหนุ่มสาวคู่นี้ ชุ่มฉ่ำเป็นทัณฑ์พลูณกระนั้นแหละ (หน้า 184)

จากเนื้อความที่ 6.4 เป็นบทบรรยายที่ความโดดเด่นอีกช่วงหนึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีหลากหลายในการบรรยายภาพของพระจันทร์ที่กำลังทอดแสงนวลในยามกลางคืน โดยใช้ทั้งคำที่มีความขัดแย้ง เช่น ที่รักมักที่ชัง ไพร่หรือเศรษฐี หรือแม้แต่การให้พระจันทร์แสดงกิริยาเหมือนมนุษย์ เช่น จันทรเจ้าไม่เคยเลือกที่รักมักที่ชัง หรือ จันทรเจ้ายังอุตส่าห์สาดแสงเข้าไป เป็นต้น กลวิธีดังกล่าวทำให้เห็นภาพของยามกลางคืนในถิ่นชนบท ว่าสงบงามมากเพียงใด

7. ปฏิทรรศน์ (Paradox)

7.1 แต่หาดทรายตรงข้ามวังปลาบึก 2 ฟากฝั่งเคยเจียบเหงาวิเวกวังเวง กลับมีผู้คน
เต็มไปหมด ลำน้ำโขงช่วงตอนเหนือและใต้ของวัง เริ่มมีเรือเบียดเสียดกันอยู่แทบมองไม่เห็นสายน้ำ
(หน้า 262)

จากเนื้อความที่ 7.1 ผู้ประพันธ์ได้ใช้ข้อความที่มีความขัดแย้งกัน เพื่อให้เห็นภาพ
ที่ชัดเจนของสองฟากฝั่งของวังปลาบึกว่าขณะนี้วุ่นวายเพียงใด โดยย้อนกลับสู่ภาพก่อนหน้าที่มีแต่
ความเงียบวังเวง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องของคำพูน บุญทวี พบว่ามีการใช้ภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech) และเนื้อเรื่องยังได้แสดงวิถีชีวิตของท้องถิ่น, ผู้คนและวัฒนธรรมอีสานดังนี้

1. จากการศึกษาภาษาภาพพจน์ประเภทต่างๆตามคำจำกัดความของ ดร.ยุวพาส์ (ประทีป เสนา) ชัยศิลป์วัฒนา พบว่ามีการรวบรวมประเภทต่างๆของภาษาภาพพจน์ไว้ทั้งหมด 12 ประเภท ดังนี้

- 1.1 อุปมา (Simile)
- 1.2 อุปลักษณ์ (Metaphor)
- 1.3 นามนัย (Metonymy)
- 1.4 สัมพจน์ (Synecdoche)
- 1.5 อติพจน์ หรือ การใช้คำพูดเกินจริง (Hyperbole or Overstatement)
- 1.6 การใช้คำพูดที่น้อยไปกว่าความจริง (Understatement)
- 1.7 บุคลาธิษฐาน (Personification)
- 1.8 สัญลักษณ์ (Symbol)
- 1.9 ปฏิทรรศน์ (Paradox)
- 1.10 การอ้างถึง (Allusion)
- 1.11 อุปมานิทรรศน์ (Allegory)
- 1.12 การแฝงนัย (Irony)

และได้เพิ่มเติมการศึกษาภาษาภาพพจน์จากพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย ของราชบัณฑิตยสถานอีกหนึ่งประเภทคือ คำถามชวนคิดหรือปฏิจำจนา (Rhetorical Question)

2. เมื่อนำโวหารภาพพจน์ทั้งหมดมาใช้วิเคราะห์งานวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องของคำพูน บุญทวี เพื่อหาการใช้ภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech) และวิถีชีวิตของท้องถิ่น, ผู้คนและวัฒนธรรมอีสาน ตามคำจำกัดความของ ดร.ยุวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา และจากพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย ของราชบัณฑิตยสถาน โดยพบภาษาภาพพจน์แค่ 9 ประเภท โดยเรียงลำดับจากคำร้อยละที่พบเห็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้

2.1 บุคลาธิษฐาน (Personification)	มีการใช้ร้อยละ	24.90
2.2 อุปมา (Simile)	มีการใช้ร้อยละ	17.67
2.3 นามนัย (Metonymy)	มีการใช้ร้อยละ	15.02
2.4 อติพจน์ (Hyperbole or Overstatement)	มีการใช้ร้อยละ	13.10
2.5 ปฏิทรรศน์ (Paradox)	มีการใช้ร้อยละ	10
2.6 สัมพจน์ (Synecdoche)	มีการใช้ร้อยละ	9.90
2.7 อุปลักษณ์ (Metaphor)	มีการใช้ร้อยละ	7.70
2.8 สัญลักษณ์ (Symbol)	มีการใช้ร้อยละ	0.40
2.9 การอ้างถึง (Allusion)	มีการใช้ร้อยละ	0.20

3. จากภาษาภาพพจน์ทั้ง 9 ประเภท พบว่าในภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech) แต่ละประเภทที่ปรากฏในงานวรรณกรรมดังกล่าวทุกประเภทได้มีส่วนช่วยให้มองเห็นถึงสภาพสังคม วิถีชีวิต ผู้คนและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสานได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น

3.1 ชีวิตชาวบ้านอีสานในสมัยก่อนจะมีความผูกพันอยู่กับวัดเป็นอย่างมาก เช่น บักคุณ ตั้งแต่การเข้าโรงเรียนวัดมีหลวงตาเป็นครูผู้พร่ำสอนและพ่อของคุณก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูสอนในโรงเรียนวัดประจำหมู่บ้านและงานบุญมหาชาติประจำปีก็จัดที่วัด

3.2 การดำเนินชีวิตกลางแจ้งของคนท้องถิ่นอีสานในยุคนั้น ที่ต้องตรากตรำทำงานกลางแสงแดดที่ร้อนแรง

3.3 หญิงสาวชาวบ้านในถิ่นอีสานเมื่อมีงานบุญหญิงสาวแต่งเนื้อแต่งตัวสวยเหมือนนางฟ้า อันสะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมในช่วงงานบุญของคนอีสาน การแต่งตัวจะสวยงามเต็มไปด้วยสีสัน สวยงาม

3.5 ภาพของคนท้องถิ่นอีสานในการเดินทางเป็นการวางเวียนเพื่อนำวัวควายไปขาย อันเป็นภาพสะท้อนอย่างหนึ่งของคนอีสานในชนบท ที่อาจจะไม่ค่อยได้พบเห็นแล้วนักในปัจจุบันนี้

3.6 วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นอีสาน เกี่ยวกับการเกี่ยวพาราฮี, การออกไปจับจิ้งหรีด การเดินทางไปหาปลาที่ลำน้ำชี เพื่อนำปลามาทำอาหาร และเก็บถนอมเอาไว้กินนานๆด้วยการทำปลาว่า เป็นต้น

3.7 ในส่วนของประเพณีต่างก็มีเขียนไว้หลายตอนเช่นกัน อาทิเช่น การจ้างหมอลำหนูล ซึ่งเป็นหมอลำประจำหมู่บ้าน ถ้าคู่กับหมอลำฝ่ายหญิง ที่ว่าจ้างมาจากหมู่บ้านอื่น ทั้งกลอนลำและการแสดงออกของหมอลำทั้งสอง สร้างความสนุกสนาน ครึกครื้น แก่ผู้ชมที่มาเที่ยวงานอย่างมาก

3.8 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการเรียนรู้ ที่จะอดทนเพื่อเอาชนะกับความยากแค้นตามธรรมชาติ ด้วยความมานะบากบั่น ความเอื้ออารีที่มีให้กัน ในหมู่คณะ ความเคารพในระบบอาวุโส สิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี

3.9 วัฒนธรรมเกี่ยวกับ การค้าขายของคนท้องถิ่นอีสานเกี่ยวกับการค้าขาย นายฮ้อย ค้าวัวควาย นับเป็นตำนานอีกบทหนึ่งที่ได้เต็มไปด้วย การสะสมองค์ความรู้ และภูมิปัญญา เกี่ยวกับวัวควาย และการค้าขายในอดีตของพื้นที่ราบสูงของประเทศไทย ท่ามกลางกระแส การเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบัน เพราะนายฮ้อยวัวควายมีบทบาทสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนอีสานใกล้ชิดมากกว่ากลุ่มพ่อค้าสินค้าประเภทอื่นๆ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของชาวอีสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชาวบ้านมีการเลี้ยงวัวควาย เป็นอาชีพที่ควบคู่กันมากับการทำนา ทำไร่ วัวควายจึงเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญต่อชุมชน ทั้งในสถานะปัจจัยการผลิต คือแรงงานไถนาผลิตปุ๋ยคอก เป็นพาหนะอำนวยความสะดวกในการเดินทางคมนาคมขนส่ง เป็นสิ่งแสดงถึงสถานะทางสังคม เป็นมูลมังหรือทรัพย์สินสำหรับลูกหลานเวลาแต่งงานมีเหย้ามีเรือนแยกครอบครัวเป็นของตนเองและเป็นสินค้าที่สามารถขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

3.10 พิธีการล่าปลาน้ำจืดอันซับซ้อน เพราะคนโบราณแถบนี้เชื่อกันว่าปลาน้ำจืดเป็นปลาเจ้าหรือปลาผี เพราะเป็นสัตว์น้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในลำน้ำโขง และเป็นปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่ไม่กินสัตว์ด้วยกันเป็นอาหาร แต่กลับกินตะไคร่น้ำ เรื่องราวยังบอกเล่าถึงพิธีการสำคัญก่อนการล่าปลาน้ำจืด

คือต้องจัดทำพิธีกรรมให้ถูกใจและขอจากแม่นางทอหูก ซึ่งเป็นเจ้าแม่ม้าย นี่ก็เป็นอีกหนึ่งความเชื่อของคนท้องถิ่นอีสาน

และจากการเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องพบว่า โดยผู้เขียนคือคำพูน บุญทวีได้ถ่ายทอดวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมของชาวอีสานในแง่มุมต่างๆผ่านการใช้ภาษาของนวนิยายดังกล่าวได้อย่างชัดเจน เหมือนเช่นงานวิจัยของ กษมา สุวรรณรักษ์ และสุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า

1. ผู้วิจัยรายอื่นๆควรที่จะศึกษางานวรรณกรรมของนักประพันธ์อื่นๆที่ไม่จำกัดเฉพาะงานวรรณกรรมของคำพูน บุญทวี เพื่อจะได้ศึกษาถึงการใช้ภาษาภาพพจน์ในงานวรรณกรรมอื่นๆ และภาพสังคมอีสานที่หลากหลายขึ้น
2. ผู้วิจัยรายอื่นๆ ควรศึกษางานวรรณกรรมอื่นๆ รวมถึงยุคสมัยอื่นๆ อันอาจจะได้เห็นการใช้ภาษาภาพพจน์ในงานวรรณกรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย กว่ายุคสมัยปัจจุบัน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กระแสร มัลลิกะมาส. 2528. **มนุษย์กับวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

O.S Printing House Co.,Ltd.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2517. **วรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

คำพูน บุญทวี. 2521. **เลือดอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

_____. 2533. **นาฏกรรมชีวิตของมนุษย์แห่งลุ่มน้ำโขง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล.

_____. 2539. **อีสานพจนานุกรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบยเขียน.

_____. 2539. **นายฮ้อยทมิฬ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบยเขียน.

_____. 2550. **ลูกอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 50. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบยเขียน.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. 2534. **อีสาน 1 ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. 2534. **อีสาน 2 อีสานปัญหา หมอยากลางบ้าน โหราจารย์พื้นเมือง**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ดุษฎี ชุมสาย, มล. ม.ป.ป. **วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช.

ธวัชชัย ปทุมหล่อทอง. 2546. **เกร็ดน่ารู้ประเทศไทย ภาคอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์น้ำฝน.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, มล. 2539. **แว่นวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. 2544. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ภาพพจน์ โวหาร และ กลการประพันธ์**.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมพิวเตอร์ การพิมพ์.

_____. 2545. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.

เสถียร โกเศศ. 2546. **การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2533. **ภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

นวนิยายเรื่อง “ลูกอีสาน” ประพันธ์โดย คำพูน บุญทวี

อุปมา (Simile)

1. เมื่อธิบายว่า คือทำนาได้ทุกปี ปลาในน้ำก็มีตัวโตๆ เวลามันโดดน้ำเหมือนกับจระเข้พาดหาง (หน้า 5)
2. “ก็ฟันป่าดำเหมือนถ่านไฟไปหมดนี่” คุณจีที่หน้าหญิงงวน (หน้า 19)
3. คุณจำได้เป็นเสียงเอื่อยคำทองจึงวิ่งไปทางเสียงนั้น พอมีเสียงจุกจิกจึงก้มหัวย่องเหยาะ ลัดเลาะไปเหมือนแมวจะจับหนู (หน้า 32)
4. ในพลันนั้น หัวใจของคุณก็เต้นปาดตกลอง เอื่อยคำทองยื่นกุ่มหน้าอกอันเปล่าเปลือยด้วยมือซ้าย มีขาจับไม้เส้แกว่งไปมาอยู่วิ๊ๆ (หน้า 32)
5. พอสิ้นเสียงชาคนั้น มันก็โดดเข้าหาเอื่อยคำทองไกวปานไถ้มอมคาบหางงูเห่า (หน้า 32)
6. คุณพอจะรู้ความหมายคำพูดของผู้บ่าวนั้นว่า ความรักมาตุ้มอกก็เปรียบเหมือนส้มครอบ แข่งไล่เส้นยาสูบ ยิ่งรักมากๆ ขึ้นก็เหมือนแข่งยาสูบครอบหัวไว้จนมีดมนไปหมด (หน้า 33)
7. “ดูหน้าตาซื้อๆ เหมือนม้าของหมอคำ” ชื่ออะไรนะ บักห่าน้อย” (หน้า 50)
8. เมื่อคุณกินข้าวอิ่มจึงลงเรือนไปหาพ่อที่กำลังสานหญ้าคาอยู่ ถามพ่อว่า ทำไมหลวงพ่อบอกว่าคุณมีหน้าตาเหมือนม้าของหมอคำ (หน้า 68)
9. พอจวนจะถึงเรือน จันตึกก็ยื่นหัวร่อกักๆ แล้วเล่าว่ามันเห็น นมลูกสาวงวนเหมือนกับลูกมะพร้าวเล็กๆ (หน้า 70)
10. คุณดมกลิ่นครั้งอีกครั้งหนึ่ง ก็รู้ว่ามันกลิ่นคาวๆ เหมือนกลิ่นไข่ไก่สด แต่ไม่แรงนัก แล้วถามลูกกาอีกว่า (หน้า 73)

11. “มาไวๆ ปานจีเอิบิน บ่ได้ข้าวหลามมาฝากักทำคุณ” น้ำพลอยว่าเบาๆ หลังจากถามอาการป่วยของย่า (หน้า 79)

12. ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยิบ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกค้ำหญ้ายู่ดุดนนานๆ จึงจะพูดขึ้นเสียงพึมพำ เรื่องที่ไหลลงอาบตามบ่าและแผ่นหลังของพ่อเหมือนขี้ดินหม้อลอยน้ำไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ ถึงพ่อจะนุ่งผ้าเตี่ยวผืนเดียวก็ดูเหมือนพ่อนั่งอยู่ท่ามกลางคืนเดือนหงาย (หน้า 103)

13. อ้ายขุนก็พูดว่า ผู้สาวบ้านเราดูๆ เหมือนกับกิ่งก่าเผาไฟ ไปเสียหมด (หน้า 112)

14. ปู่่าตาทวดจึงได้สั่งสอนลูกหลานไว้ว่า ต้องตื่นพร้อมกาและนอนเหมือนหมา คุณถามพ่อว่า ตื่นพร้อมกานั่นรู้แล้ว แต่นอนเหมือนมหายังไม่รู้ พ่อก็บอกว่า คือ ต้องหัดเป็นคนหูไวตาไว ถ้ามีเสียงผิดหูดังขึ้นยามนอนหลับก็จะตื่นทันที (หน้า 118)

15. คุณฟังก็รู้ว่าเป็นกลอนยาวล่องโจง ของสิ่งหนึ่งซึ่งจอกต่อออกมาจากหีบเสียงนั้น ทำให้คุณสงสัยมาก มันงอๆ โง่งๆ ขึ้นมาเหมือนกับหัวงูเห่ายามแผ่แม่เบี้ย บางทีก็ดูเหมือนดอกหมาบ้าหรือดอกลำโพงไม่มีผิด (หน้า 122)

16. “จิงได้ กูสิเป็นครูได้บ่” “ได้อีหลี แต่ร้องเพลงไม่เก่ง” จันตึบอ “ไม่เก่งจิงได้” พ่อถาม “เสียงร้องของเจ้าคือเสียงอึ่งร้องอยู่ในไหน” มันว่าแล้วลูกทะเล่สิ่งวิ่งลงเรือนหายไป (หน้า 124)

17. “อ้าวผัวเมียใหม่ๆ ถ้าห้ามกินบั้งเพราะมันมีแรงหลาย ปานบ้องไฟแสนเมืองร้อยเอ็ด” (หน้า 131)

18. คุณมองไปเห็นเหนือคิ้วอ้ายกาจบุดขึ้นมาเสียแล้ว แต่อ้ายกาจก็โดดเข้าไปป่านหมาไอ้มอมคาบหางงูสิง (หน้า 183)

19. ช่องลอยแต่ละลูกที่ลอยตามหลังไปนั้นมองดูคล้ายกับเปิด คุณชอบดูช่องของพ่อกว่า ยามพ่อวัยเถี่ยวซ้ายขวา พร้อมกับเอาดินตักน้ำตุมๆ ช่องลอยของพ่อก็เถี่ยวไปตามซ้ายขวาอย่างน่าดู (หน้า 187)

20. “พวกสูคือสิเก่งหลายๆ “เด็กหญิงอีกคนหนึ่งว่า คนนี้ดำดำกว่าเพื่อนและมีสายตา
วาววาวเหมือนตาแมวของยี่สุน (หน้า 199)

21. ทิดจุ่นบอกว่าถูกแล้ว กินแต่ปลาไม่กี่ครั้งเดือนมันทำให้เห็นใครๆ มีใบหน้าเป็นปลาไป
หมดแล้ว ยังดูงานนั้นเหมือนกับปลาถูกไม่มีผิด (หน้า 212)

22. “โฮ เสียงดีแท้ๆ น้อ คือ เสียงเจียดแะร้องอยู่ในช่องนั้นแหละ” บักจันดีที่อยู่เกวียนเล่ม
ข้างหน้าตะโกนมา (หน้า 213)

23. เกวียนทุกเล่มที่เคยดังออกแอดเมื่อวันก่อนเจียบเสียงตั้งแต่ยามบ่ายเมื่อวานนี้ เพราะฝน
หาใหญ่ตกลงมาป่านฟ้ารั่ว (หน้า 237)

24. บางสาวใส่แต่เสื้อกะແหล่ง มีสายห้อยที่บ่าทั้งสองข้างเล็กๆ เห็นเต้านมน้อยๆ ดันเสื้อ
ออกมางามเหลือเกิน ที่หูก็มีดอกไม้สีต่างๆ ทัดไว้ ทำให้มองดูแต่ละนางเหมือนรูปนางฟ้าในหนังสือ
ของพ่อไม่มีผิด (หน้า 246)

25. ไกลๆ เอื้อยคำกองมีไฟกองใหญ่ลูกโชนอยู่มีหม้อดินสีดำๆ ใบใหญ่ตั้งอยู่บนก้อนเสา
คว้นไอน้ำพุ่งขึ้นหาซื้อเป็นลำยาวเหมือนหมอกยามเช้าในวันหนึ่ง (หน้า 254)

26. “วิชาเหมือนสินค้ำ อันมีค่าอยู่เมืองไกล ต้องยากลำบากไป จึงจะได้สินค้ำมา จงตั้งเอา
กายเจ้า เป็นสำเภาอันโสภ...

อุปลักษณ์ (Metaphor)

1. “ไปอยู่บ้านดินดำน้ำชุ่ม ตากุ้งบื้อนคือแซ่แก่งหาง” (หน้า 5)

2. จันดียืมให้จุ่น พุดเบาๆ ว่ามันโกหก อีสาวนี้งามแท้ๆ นมสองเต้าคือฝาละมีปิดไหปลาแดก
แล้วบักจันดีก็ถึงฟังเขาพูดกัน ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยิบ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกคืบ
หญ้าย่อยอยู่ดูลด นานๆ จึงจะพูดขึ้นเสียงพึมพำ เหยื่อยที่ไหลลงอาบตามบ่าและแผ่นหลังของพ่อ
เหมือนจี่ดินหม้อลอยน้ำไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ ถึงพ่อกะนั่งผ้าเตี่ยวผืน
เดียวก็ดูเหมือนพ่อนั่งอยู่ท่ามกลางคืนเดือนหงาย (หน้า 107)

3. “ชกควายล้ม ถ้าขโมยมาปล้น พวกกูก็จับสองขาฟาดลงกับดินตายคือเจียด” แล้วจันดีก็ไม่พูดอีกต่อไป (หน้า 111)

4. “คนเมืองอุบลกับคนเมืองร้อยเอ็ดชกกันเอาไหม” จันดีก็จับมือคุณเดินหนีไวๆ จันดีบอกว่าหมาสองตัวสู้หมาหลายตัวไม่ได้ แต่ถ้าสองต่อสองเท่ากันบ่ยันสักนิด (หน้า 233)

5. “วิชาเหมือนสินค้า อันมีค่าอยู่เมืองไกล ต้องยากลำบากไป จึงจะได้สินค้านี้มา จงตั้งเอา กายเจ้า เป็นสำเนาอันโสกา...” (หน้า 256)

นามนัย(Metonymy)

1. ถึงโลกหนองใหญ่ ตะวันเกือบจะตรงหัว เพราะคุณเดินช้าไม่เหมือนพ่อ (หน้า 8)
2. ครั้นดวงตะวันตรงหัวแสงแดดร้อนเปรี้ยงๆ แม่จึงจะบอกให้คุณเตรียมตัว เพื่อไปร้านฉนวน (หน้า 20)
3. “เดี๋ยวดวงตะวันเลยหัว พ่อจะพาไปบ้านคนฉนวน ไปไหม” (หน้า 35)
4. พอถึงยามไถกระโถดลงจากคอน เอื้อยคำกองก็บอกแม่ให้รู้ว่าทิดจุ่นเข้านอนด้วย (หน้า 38)
5. พูดกันจนดวงตะวันขึ้นแดงจ้า คุณเห็นแม่ทิดจุ่นถือพานเท่าจานใส่ข้าวขึ้นมาวางบนโกสั่วๆ ขยายแก่คนหนึ่ง (หน้า 40)
6. คุณจำคำพูดของย่าได้บางตอนว่า ขอให้พ่อแม่และคุณกับน้องมีอายุนานๆ เกิดชาติหน้าก็ขอให้เกิดที่มีดินดำน้ำชุ่ม และให้ได้พบกับปู่อีก (หน้า 46)
7. ตะวันสีน้ำเงินปนแสดลอยขึ้นถึงยอดมะพร้าวข้างเรือน คุณกับจันดีก็ได้เดินตามหลังพ่อกับพ่อของจันดีไป (หน้า 56)
8. เมื่อตะวันตกดินจันดีก็ไปชวนเดินเล่นในบ้าน พ่อกับแม่ก็ไม่ว่าอะไรจึงทำให้คุณได้ใจเดินตามมันไปเรื่อยๆ (หน้า 68)

9. เลยโคกอีแหลวไปถึงโคนต้นสะโกเจ็ดแปดต้นที่ยืนอยู่กลางทุ่งนา ดวงตะวันก็ตรงหัวพอดี (หน้า 71)

10. ฝ่ายแม่อยู่เรือนทำกับข้าวเพื่อจะเอาไปให้ลูกชายกิน แต่วันนั้นลูกชายไถนาได้หลายไร่ ไปจนตะวันขึ้นสูงก็ยังไม่เห็นแม่เอามาให้กิน (หน้า 85)

11. ดวงตะวันเกือบจะตรงหัว หลังคาเรือนของคุณก็มุงมิดพอดี พ่อกับทิดจุ่นได้เดี๋ยลงมาเอามือปาดเหงื่อตามใบหน้า ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยับ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกคันท้ายอยู่อดุลูด นานๆ จึงจะพูดขึ้นเสียงพึมพำ เหงื่อที่ไหลลงอาบตามบ่าและแผ่นหลังของพ่อเหมือนจี้ดินหม้อลอยน้ำไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ ถึงพ่จะนุ่งผ้าเตี่ยวผืนเดียวก็ดูเหมือนพ่อนั่งอยู่ท่ามกลางถิ่นเดือนหงาย (หน้า 104)

12. เมื่อเข้าเขตดินบ้าน ดวงตะวันเพิ่งจะฉายแสงสีแสดขึ้นเพียงกลางๆ ผูกควายเจ็ดแปดตัวสะบัดเกราะที่แขวนคอตรงมาเสียงโคร่งๆ (หน้า 118)

13. ลูกกาบอกว่า ป้าเถวนี่ชื่อว่า ดงใหญ่ มันกว้างขวางมาก กว่าจะพ้นดงใหญ่นี้ก็ตกเวลายามบ่ายควายพอดี เมื่อตะวันตรงหัวจึงจะหยุดเกวียนกินข้าว (หน้า 128)

14. ดวงจันทร์ลอยขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เห็นพ่อกับทิดจุ่นได้ชัดเจน เมื่อพ่อเดินก้มไปทางไหนครุไบนั่นก็จะลอยตามไปด้วย (หน้า 151)

15. ลูกกาตะโกนมาว่ากว่ายี่สิบจะได้ตักน้ำไปให้อาบ แกคงเข้าโลงไปแล้ว ลงไปอาบนํ้าที่ชายหาดโน่นดีกว่า (หน้า 153)

16. คุณดีใจมากที่จะได้ต่างคนต่างจับเสียที เพราะคุณอยากได้ปลามากๆ แล้วช่วยแม่ทำปลาแห้งปลาเค็มเอาไปขาย ได้เงินไปซื้อรองเท้ากับเข็มกลัดลูกเสือ เหมือนลูกเจ๊กอู๋ (หน้า 158)

17. มีเสียงขานตอบมาว่า “มีแต่ปลาโตๆ ใหญ่ๆ บักคุณเอ๊ย” แล้วคุณก็สะพายข้องตามพ่อไป กว่าจะรู้ว่าตะวันคล้อยลงมาแล้วก็ต่อเมื่อพ่อนั่งขัดสมาธิลง (หน้า 163)

18. ตะวันลอยขึ้นลักสามวา ลุงกาตะ โทณว่า ออกเดินทางกันได้แล้ว พ่อจึงไปเอาแหขึ้น พาดบ่าขวา (หน้า 168)
19. ตะวันเกือบตรงหัวลุงเข้มก็ลุยน้ำนำหน้าคุณขึ้นมา แล้วลุงกากับทิดจุ่นก็ตามมาอีก (หน้า 170)
20. ตะวันเลยหัวไปสองวา ทุกคนก็พากันขึ้นจากหนองตรงไปที่ร่มไม้ ลุงกาสะพายข้อง ขึ้นมาก่อนบอกว่าพวกเราไม่ต้องไป กลับไปที่พักกันเลย (หน้า 171)
21. ในพลัน เสียงแคนของพ่อคุณก็ดังขึ้นอีก ที่นี้พ่อเป่าทำนองเดินดง ทำให้ทุกคนนั่งฟังหู ห้อยไปตามๆ กัน นาน...และนานจนแสงตะวันเสียดขอบฟ้าขึ้นมาร่ำไร (หน้า 179)
22. ดวงตะวันทอแสงขึ้นแล้ว ทุกคนก็พูดคุยกันอยู่แข่งแซ่ด้วยความดีใจ ทิดจุ่นพูดว่า ถ้า คุณไม่มีอะไรให้หรือกบไขก็ให้ไปเอากับแก (หน้า 195)
23. ขณะที่ขบวนเกวียนเคลื่อนออกไปตะวันอยู่ตรงหัวพอดี แต่ก็ยังมีเมฆฝนก้อนหนาใหญ่ ลอยไปมาอยู่เต็มฟ้า (หน้า 197)
24. ตะวันอ่อนแรงลงมากแล้ว คณะพาปลาก็พากันเดินคุ่มขึ้นจากหนอง แม่เดินไวๆ มา ก่อนพ่อ (หน้า 201)
25. เมียลุงกาพูดมาว่า “บักจี่ครอกเอ๊ย เขียนหนังสือยังไม่ถึง ฮ นกฮูกก็หัดจะเล่นสาวแล้ว หรือ” จันดีจึงไม่พูดอีก (หน้า 201)
26. ตะวันเลยหัวไปสามวา สิ่งของทุกอย่างก็ถูกเก็บขึ้นบนเกวียนอย่างแน่นหนา (หน้า 207)
27. เมื่อเลขเขตทุ่งนาถึงป่าโปร่งอีกป่าหนึ่ง ดวงตะวันก็ตรงหัวพอดี (หน้า 214)
28. ขณะนี้ไม่มีดวงตะวันแล้ว สายฝนยังตกลงมาอยู่เรื่อยๆ ยี่สุน่ถามแม่ว่าคำมิดแล้วไซ้ไหม เมื่อใดจะได้กินข้าวกัน แม่ลูกหัวยี่สุน่เบาๆ บอกว่า ไซ้แล้วตะวันตกดินเมื่อคืนนี้ (หน้า 218)

29. ขบวนเกวียนหยุดพักที่ริมทุ่งชาป่าอีกครั้งหนึ่ง ขณะนี้ตะวันเลยหัวไปนิดหน่อย พื้นดินแถวนี้ยังชุ่มชื้นเหมือนที่พักครั้งก่อน (หน้า 227)

30. คินนี่คุ้นตื่นก่อนสว่าง เพราะแม่ปลุกขึ้นมามากกว่าจนจะถึงบ้านเราแล้ว เมื่อถึงบ้าน ดวงตะวันก็งอกขึ้นมาพอดี (หน้า 236)

31. คุณดีใจมากที่ได้เดินในนาที่ดินเปียกและ ดวงตะวันสีแดงเข้มลอยขึ้นมาทางขอบฟ้า โนนแล้ว (หน้า 237)

32. ตะวันสีแดงเข้มลับยอดไม้ลงแล้ว เสียงแคนของผู้บ่าวเริ่มเจื้อยแจ้วไปมา (หน้า 247)

สัมพจน์ (Synecdoche)

1. บางเรือนก็มีเสียงตำครกและสับกระดานเสียงอยู่ไปๆ เมื่อมีกลิ่นข้าวคั่วโชยมา คุณจึงพูดกับจันดีว่า เรือนนั้นถ้าจะทำลาปลาตุกระมัง (หน้า 147)

2. เมียผู้ใหญ่บ้านพูดพลางชี้มือใส่จันดีว่า บักนี่ใหญ่ขึ้นน่าจะเจ้าชู้เอากัน ดูตามันก็สู้คน ถ้าเป็นหมอมวย หรือตำรวจก็จะเก่งแท้ๆ (หน้า 148)

3. แม่กำลังนั่งผิงไฟอยู่ได้ฟังคนเดียว พอไ้หอมและไ้แดงเห่าฮังๆ วิ่งมา ลูกาก็ถามว่า ได้ปลูปลาเต็มข้องแล้วหรือจึงกลับไว้นัก (หน้า 194)

4. “ถ้ามีงใหญ่มาสิหัดเป็นนายช่างเีดเกวียนก็ได้ มีงสิมีเงินแสน” ลูกกว่า (หน้า 220)

5. ลุงนั้นพูดอีกว่ามีของกินอะไรบ้างลองว่าใหม่ดูซิ จันดีก็บอกว่ามีหลายอย่าง เช่น ส้ม ปลาน้อย กบเขียดอย่าง ปลาอย่าง อึ่งอย่าง และปลาเค็ม ถ้าลุงอยากกินก็อย่ามัวนั่งเหลาตอกอยู่เลย (หน้า 232)

6. จันดีมายืนพูดข้างหลังยายแล้วว่าไม่ให้พรมันบ้างหรือ ยายมองไปทางต้นจึงพูดว่า “บักห่าน้อยนี่คือสิคือหลาย แต่ใหญ่มาสิมีเงินหมื่น” มันก็ตีปีกขึ้นผับๆ (หน้า 235)

อติพจน์ (Hyperbole)

1. ความแห้งกรัวยังแผ่คลุมบ้านของเด็กน้อยคุณอยู่ บางวันคุณอยากจะขึ้นไปกระชากดวงตะวันให้ล้มหายลงไปไถๆ (หน้า 44)
2. “ออกมาขึ้นข้างหน้าก่อน เบิ่งหน้ามึงสิบอกอาบน้ามาสามปีมีแต่ตัว ก.ไก่ ถึง ฮ. นกฮูก เต็มหน้ามึงไปหมด” (หน้า 60)
3. ก็สามสิบปีมาแล้วมีคนไปเห็นลายแทงในใบลานว่า อีกหกปีสิมีเหตุภัยใหญ่โต หินเหล็กเป็นเงินเป็นทอง ลูกฟักทองลิเป็นช้างเป็นม้า วัควายลิกลายเป็นยักษ์กินคน (หน้า 78)
4. พ่อก็พูดขึ้นว่า ความรู้ของพ่ออัดไว้ในพุงมาตั้งแต่ตอนบวชเป็นพระหนึ่งพรรษาโน้น เรื่องราวของผาแดงนางไอ่ หรือขุนนางอ้าว พ่อจำได้หมด (หน้า 123)
5. “จักมื่อ จึงถึงแม่น้ำชี” “ปฐู บางทีไปถึงแผ่นดินสุดพื้น” ทิดจุ่นบอก “แผ่นดินสุดพื้นอยู่ไกลป” จันตีถาม “ไกล ต้องเดินเป็นเวลาโกฏิปี” (หน้า 128)
6. ฝ่ายทิดจุ่นกึ่งหัวเราะอยู่เหะๆ พูดว่าพาคูณกับจันตีไปหัดเล่นสาวเฉยๆ จะมาชวนเล็กกัน ไม่ยอมเด็ดขาด จะขออยู่กับเอี้ยคำกองไปจนเมืองอุบลร้างโน้นแหละ (หน้า 160)
7. พอพ่อบอกให้คุนจุตได้ขึ้นหนึ่งเล่ม ฝนใหญ่ก็ตกลงมาปานว่าฟ้าแตก (หน้า 177)
8. ลูกาค่าว่าอย่าเพิ่งดีตัวก่อนเป็นไซ้ ต่อให้สายน้ำไหลเป็นคลื่นเท่าภูเขาที่ไม่มีวันจะเลิกกัน (หน้า 186)
9. จันตีจับมือคุนไปนั่งลงทันที ทำให้คุนนั่งฟังมันพูดกับวันด้ามเหมือนคุนไม่มีปาก (หน้า 249)

บุคลาธิษฐาน (Personification)

1. 47 ปี ครั้งกระโน้น... มีเรือเฝ้าไม้กลมหลังหนึ่ง ยืนอาบแดดอันระอุว่าอยู่ใต้ต้นมะพร้าวอันสูงลิ่ว (หน้า 1)
2. คุณเคยขอลูกหมาสีดำและสีดำปนขาวมาให้พ่อดู แต่พ่อไม่เอา พ่อบอกว่าหมาดำกับหมาดำใจไม่สู้ (หน้า 8)
3. “ก็เสื้อร้องไห้ ของว้าวไงเล่า” พ่อบอก (หน้า 43)
4. วันสงกรานต์ผ่านไปอย่างเจิบเจียว เดือนหย่างเข้ามาแทนที่ (หน้า 48)
5. คุณกลืนน้ำตาที่ไหลลงปากแล้วนั่งพับเพียบ “จำไว้ให้ดี จะบอกให้ ต่อไปอย่าเกลียดฟ้า ฟ้าไม่เคยลงโทษใคร จำได้ไหม” (หน้า 51)
6. แล้วหลวงพ่อบอกว่า คุณจึงตามหลวงพ่อดังๆ “ต่อไปผมจะไม่โทษฟ้า ฟ้าไม่เคยให้โทษใคร” (หน้า 51)
7. ควายแก่ๆ ตัวหนึ่งนอนหลับตาเคี้ยวเอื้องอยู่ได้ร่มข่อยข้างหน้า จันดีวิ่งเข้าไปตบกันมันแรงๆ ทีหนึ่ง พู่ว่า “ถ้ามีงับมีหูกิ้งกือกลั่นใจตายชะว๊าว กูถือเอาเนื้อมึงไปกินแซบๆ” (หน้า 71)
8. เลยโคกอีเหาะไปถึงโคนต้นสะโกเจ็ดแปดต้นที่ยืนอยู่กลางทุ่ง (หน้า 71)
9. เรือนหมอยาโคดเดี่ยวอยู่ได้มะม่วงสามสี่ต้น (หน้า 83)
10. ไอ้ตุลโมโหมเอาสองดินตะกุกที่ปากถูเป็นจ้ำละห้วน ปากมันก็เห่าฮ้างๆ มาทางลุงเมฆ (หน้า 88)
11. มันมีหนวดสี่เหลี่ยมสองเส้นสั้นริ้วๆ ด้วยความโมโห ปีกของมันก็มีสี่เหลี่ยมปนทองสวยงาม (หน้า 93)

12. เพราะจิ้งหรีดมันชอบอยู่ใกล้ๆนา คือ ตกยามดึกๆมันจะพากันขึ้นจากรูออกไปหากิน น้ำค้างในกอหญ้าแล้วมันก็ร้องเพลงแข่งกัน (หน้า 93)
14. “ให้เทวดาลงมากินมธุ แล้วเทวดาสีพาคความเจ็บไข้ในตัวหายไป” (หน้า 96)
15. ไอ้มอมกับไอ้แดงวิ่งมาตะกุกขาคุนด้วยความดีใจเหมือนมันจะรู้ว่าวันนี้จะต้องได้กินของดีสักอย่าง (หน้า 101)
16. ป่าข้างหน้านี้นี้ยังไม่เคยมา ต้นไม้ใบโกร๋นยืนตระหง่านตัดกับโค้งฟ้าเบื้องหน้า ทำให้คุณใจหายลงอีก (หน้า 128)
17. กระดังแขวนคอว่าที่ได้ยินบ่อยๆ กลับเจ็บหาย วัคคงเมื่อล้าจนขี้เกียจสะบัดหัวให้กระดังดังก็เป็นได้ (หน้า 138)
18. กึ่งก่าตัวนั้นยังเดินกระแต่วอยู่ สักครู่มีเลือดสีแดงปนขาวไหลออกมาข้างๆ ลูกพลู สักครู่มันก็หลับตาพริ้มไปไม่ไหวดิ้ง (หน้า 141)
19. หมาสามตัววิ่งพล่านไปมา มันพากันหอนฮู้ๆ อยู่ริมฝั่ง ครู่หนึ่งก็วิ่งกลับมา มันคงจะตื่นตื่น และดีใจที่เพิ่งเคยเห็นแม่น้ำสายยาวใหญ่เหมือนกับคุณและจันดี (หน้า 146)
20. เพราะก่อนที่เกวียนจะมาถึง 10 วัน ฝนตกลงมาถึงสองท่า ต้นประดู่ใบหนาต้นหนึ่งยืนเด่นบนคันนา (หน้า 161)
21. วัคทุกตัวเมื่อถูกงูไปเข้าแอกมันดีใจมาก เดินไปเข้าแอกแล้วสะบัดคอทำให้กระดังดัง โหน่งเหมือนมันจะนึกว่า ทีนี้จะได้กลับไปพบเพื่อนฝูงในทุ่งนาเก่าเสียที (หน้า 197)
22. ลูกกาเล่าว่าคนเป็นผีปอบเพราะเรียนเวทมนตร์คาถามากแต่ไม่ปฏิบัติตามที่ครูบาอาจารย์สอนสั่ง คาถาเหล่านั้นจึงเที่ยวเร่ร่อนไปหากินดับกินไต่คน เมื่ออิ่มแล้วและคนตายแล้วเวทมนตร์จะกลับมาอยู่กับเจ้าของอีก (หน้า 203)

23. หมาของคุณวิ่งไปมาแล้วนั่งเหม่อมองลงไป มันคงไม่รู้หรอกว่าบัดนี้เจ้าของมันได้มาดู
ถ้ามันเป็นหนสุดท้ายแล้ว และไม่แน่ว่าจะได้มาเห็นมันอีกหรือไม่ (หน้า 209)

24. ความมืดมนอนธกาลสืบคลานมาอีก เสียงเขี่ยคน้อยในป่าเริ่มร้องขึ้นแะๆ แล้วลมเย็น
ในทุ่งก็พัดมาเบาๆ (หน้า 210)

25. ที่พุ่มไม้เล็กๆ ริมป่ามีนกเล็กๆ ร้องเพลงอยู่แจ้วๆ เหมือนกับมันจะถามคุณที่กำลัง
ครุ่นคิดไปว่า จะกลับบ้านแล้วหรือเด็กน้อยคุณเอ๋ย (หน้า 211)

26. ขณะที่ฟ้าแลบแปลบปลาบ คุณเห็นวัฏทุกตัวเดินวนเวียนรอบๆ ต้นไม้อย่างกระวน
กระวาย (หน้า 222)

27. คุณถามว่าที่นี้ลูกกาไม่กินตับไก่แล้วหรือ แกบอกว่าให้ปิ่นกินแทนแล้ว คือ เอาตับไตไก่
ที่ย่างไฟทาตามล้ากลิ้งปิ่นจนเป็นมันขลิบอยู่นั่น (หน้า 226)

28. ยี่สุ่นเงี่ยหูฟังอยู่ถามคุณว่า นกกดตัวนั้นทำไมไม่ร้องอีก คุณบอกว่ามันร้องเพลงมานาน
แล้วมันต้องหยุดพักเสียบ้างซิ แม่หันมาพูดว่านกมันก็ต้องไปหากินเหมือนกัน จะมัวแต่ร้องเพลงอยู่
มันก็อดตายกันหมด “อ้อ นกกดตาแดงมันร้องเพลงยามเช้าแล้วมันไปหากิน” ยี่สุ่นว่า “แม่นแล้วมัน
ก็ไปหากินคือกันกับเฮานี้” (หน้า 226)

29. เสียงหมาเห่าจากหมู่บ้านทางขวามือลอยมากับสายลมเบาๆ ทำเอาไอ้มอมเห่าตอบ
ไปส่งๆ แล้วไอ้แดงกับหมาทิดจู่ก็เห่าตามกัน ไอ้มอมคงจะกลัวเพื่อนเก่งกว่า (หน้า 227)

30. หมาแม่ลูกอ่อนๆผอมๆ ตัวหนึ่งนอนให้ลูกดูคนมอยู่ใต้ถุนเรือนลูกขึ้นเห่าอึ้งๆ สองที
แล้วมันก็นอนลง มันคงจะหิวมากและไม่ได้กินของอร่อยเหมือนหมาของคุณตอนอยู่บ้าน (หน้า 232)

31. แล้วบอกให้คุณเอาท่อเนื้อเค็มไปไว้ที่ชานเกวียน สั่งว่าเอาไว้ให้ดีๆ เดี่ยวไอ้มอมกับไอ้
แดงจะลักกินกันหมด แต่ความจริงหมาของคุณทั้งสองตัวไว้เคยลักของกินสักที (หน้า 234)

32. แสงของมันสาดลงมาอาบทุ่งนาข้างหน้า เห็นหญ้าตามคันนาเขียวจีเป็นหย่อมๆ (หน้า 237)

33. มีเขียดเล็กๆ สองสามตัวโดดลงจอมแจ่มลี้ครุ่มนก็โผล่หัวขึ้นมาร้องจะจำเหมือนจะ
สนุกเหลือหลาย (หน้า 237)

34. ลมหนาวอ่อนๆก็พัดมาเพียงค่อยๆ ฝูงนกเอี้ยงกับอีกาได้ตีกันอยู่บนยอดมะพร้าวอย่าง
สนุก (หน้า 253)

35. บางครั้งก็ดูเหมือนเสียงระฆังโรงเรียนกังวานขึ้นแห่งหนึ่ง...บางครั้งก็มีเสียงหลวง
พ่อเคนกังวานอยู่ในหู...ฟ้าไม่เคยลงโทษใคร...แต่นี้ต่อไปมึงอย่าโทษฟ้า... (หน้า 256)

ปฏิหารณ์ (Paradox)

1. แต่คุณก็เคยนี้รักกับเกลียดพวกนี้พอๆกัน พ่อเคยบอกคุณว่า “อย่าไปยุ่งกับมันนักคน
พวกนี้” (หน้า 2)

2. ทำให้คุณใจดีขึ้นบ้าง ส่วนเสียได้ไปโรงเรียนนั้นจะซื้อให้ก่อนกางเกง เป็นอันว่าพรุ่งนี้
เข้าคุณจะได้นั่งกางเกงตัวเก่ากับเสื้อใหม่ไปพบหลวงพ่อ (หน้า 48)

3. ที่เรียกว่า ขนมหดหมา เพราะต้องเอาใบคดหมาที่มีกลิ่นเหม็นจนมาตำคั้นเอาน้ำไปนลง
ในแป้งที่จะทำขนม แต่เมื่อนึ่งจนจนสุกแล้ว กลิ่นเหม็นจนนั้นก็กลายเป็นกลิ่นหอมชวนกิน (หน้า 99)

4. ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยิบ พร้อมกับทิดจุ่นพากันผูกคืบหน้าอยู่ตุลุด
นานๆ จึงจะพูดขึ้นเสียงพึมพำ เหนือที่ไหลลงอาบตามบ่าและแผ่นหลังของพ่อเหมือนจี๊ดนหม้อลอย
น้ำไม่มีผิวด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ ถึงพ่อจะนุ่งผ้าเตี่ยวผืนเดียวก็ดูเหมือนพ่อนั่ง
อยู่ท่ามกลางคืนเดือนหงาย (หน้า 103)

นวนิยายเรื่อง “นายฮ้อยทมิฬ” ประพันธ์โดย คำพูน บุญทวี

อุปมา (Simile)

1. นายฮ้อยบอกว่า ยังดีนะที่มีคนบอกเสียก่อน ไม่งั้นจากกลับมาคงโดนลูกหน้าไม้จุ่มยาง
หนอง เหมือนกิ่งก่าถูกย่างไฟแน่ๆ (หน้า 23)
2. นายฮ้อยก็อธิบายให้ฟังว่า สาวตุ้มทองเปรียบตัวเองว่า รูปร่างขี้เหร่เหมือนกับทองเก็ๆ
(หน้า 32)
3. เฒ่าโสมโพล่งขึ้นด้วยความโมโหว่า อุวะบักจ๋อนนั่นหรือจะเป็นลูกเขยกู ดูหน้าตา
เหมือนกับกิ่งก่าบนโลก (หน้า 59)
4. เธอก็บอกว่าไม่กลัวสักนิด ถ้ากลัวแล้วก็ไม่ใช่ลูกนายฮ้อยเก่า ทำเอาผู้ช่วยโทนส่ายหัว
ไปมาเหมือนกับม้าไ้ปากดำง ไม่มีผิด (หน้า 66)
5. แสงโสมเป็นอะไรไปแล้วละ ดูๆ คออ่อน ตาโรยเหมือนไก่ถูกรอคห่าจับ (หน้า 66)
6. หลงเข้ามาถามนี่คือว่าอะไร นายฮ้อยบอกว่า มีชื่อว่า “อิง” ขึ้นอยู่ในป่าทั่วไป ขุด
ขึ้นมาใหม่ๆ มันมีลักษณะหัวป้อมๆเหมือนอิง (หน้า 71)
7. “มันมีดเหมือนดาบอดนะพีทิด แต่เอ้อ...ไปก็ไป” (หน้า 106)
8. เธอตะโกนขึ้นเหมือนคนบ้า แล้ววิ่งฝ่าดงหญ้าไปอย่างแรงรูด ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อขล้า
ทำให้เธอทรุดสวลงกับพื้นดินในเวลาไม่นานนัก แต่ก็ยังฝืนใจประจุนป็นได้ชุดหนึ่ง จึงส่องปาก
กระบอกปืนขึ้นฟ้า แล้วยิงโป้งขึ้น (หน้า 107)
9. สีระของทิศย่อยที่นอนนิ่งอยู่นั้น แะะออกเป็นเสียงๆ เหมือนแดงโหมถูกผ่าไม่มีผิด
(หน้า 113)

10. ต่อไปนี้ให้เดินมีเสียงเบาที่สุด และห้ามกระแอมไอโดยเด็ดขาด แล้วก้มตัวลงต่ำออกไปเหมือนกับแมวจะตะครุบหนูไม่มีผิด (หน้า 114)
11. ทำให้พระเครื่องแขวนคอมันดังขึ้นกรุ๊งกริ๊ง แล้วมันอ้าปากหาไอหอกหนึ่งให้เห็นใบหน้าเหมือนตะโขงอยู่ในเขาดินเมืองกรุงเทพฯ ไม่มีผิด (หน้า 115)
12. ไอเปล่งร้องไห้อี๋ เต็มขึ้นเหียงๆ เหมือนกับหมึกควายเหยียบไฟไม่มีผิด (หน้า 116)
13. ส่วนเวรยามนั้นจะนั่งหรือยืนก็ได้แต่อย่าหลับเด็ดขาด ต้องพากันใช้หู ใช้สายตาให้เหมือนหมาไล่เนื้อกันแล้วนะ (หน้า 135)
14. เสียงหายใจของฝูงควายที่อืดๆ ช่างคล้ายกับเสียงผีห่าในนิทานพื้นบ้านไม่มีผิด (หน้า 138)
15. นายฮ้อยวิ่งเหยาะๆ ไปถามโพนที่ยืนถือดาบนิ่งอยู่เหมือนตอไม้ว่ามันเรื่องอะไรกันที่บ้าบิ่นแบบนี้ (หน้า 149)
16. กลืนลงพุงไวๆชิ ชินมั่วเกี่ยวก้อนน้ำแข็งกรุบๆ เหมือนเคี้ยวอย่างอย่างนี้จะเดินหลงเพื่อนเองง่ายๆ (หน้า 149)
17. เมื่อหายดีจึงไปรับบัวเขียวหรือจะอยู่กับแสงโสม ก็แล้วแต่ ชินให้รักษาตัวอยู่โคราชพวกนั้นจะไปปาดคอเหมือนกับควายเชียนะ (หน้า 178)
18. ไอสีโทก็ลื้มควายเท่านั้นชิ เพราะแก้มของควายมันไม่เหมือนแก้มอีบัวเขียวนี้ะ จริงไม่จริง แล้วมีเสียงหัวเราะขึ้นกรีนครั่น (หน้า 183)
19. บางคนสูงโย่งเหมือนกับลิงเสนเดินสองขา (หน้า 200)
20. ลุงเขียวพูดสั้นๆ เอาดอกลูกหน้าไม้้ออกแล้วเอาขาโปะปากแผลให้แล้วเป่าเวทมนตร์ใส่แผลแล้วมันยังครางอยู่ปานลูกหมาหลงแม่นะนายฮ้อย (หน้า 225)

21. “นี่ลูกเคนเอ๊ย...ถ้าลูกริจะเป็นนายฮ้อยอย่างพ่อจะต้องอยู่ง่ายกินง่าย... ต้องอดทนและ
แข็งแรงปานหินผา (หน้า 259)

22. ชั่วโมงกว่าๆ คนในบ้านของหมู่บ้าน 2-3 หมู่ คุ่มเดินตรงมาเป็นกลุ่มๆ ทิดจันทาเห็น
คนมากมายขึ้นจึงร้องว่าโฮ มันพากันมาป่านแห่กลิ่นเชียนะ...มามึงมาหอบเงินมาให้เป็นฟ่อน ว่าแต่ว่า
อย่าเอาเงินเก็บมาแลกควายกูก็แล้วกัน (หน้า 261)

23. “โฮ คูมันพากันมาเต็มทุ่งป่านมาแห่บุญพระเวส (หน้า 269)

24. อาซิ้มบางคนไปชะเง้อดูอยู่เดี่ยวเดียวต้องเอามือปิดจมูกเดินหนี เพราะกลิ่นควันใบตอง
ที่เป็นควันโขมงอยู่นั้น เหมือนกับควันปล่องรถไฟ (หน้า 271)

อุปลักษณ์ (Metaphor)

1. มิฉะนั้นจะยิ่งทั้งเป็นผีเฝ้าป่าอยู่ (หน้า 35)
2. “มันเรื่องจีฝุ่น ข้อยซิไปเอามากินให้ทั้งสองโต เมื่อเลงนี้แหละ” (หน้า 41)
3. ลุงหาพุงปีกแสงโสมออกมาจากป่าริมทุ่ง (หน้า 63)
4. เขาจะพากันดูถูกว่า คนลาวอีสานนั้นโง่งเงาเต๋นา เข้าใจปะ? (หน้า 78)
5. ช่างพากันใจทมิฬหินชาติแท้ๆ (หน้า 90)
6. ถ้ามีพิรุณว่ามาเป็นหนอนบ่อนไส้ให้พวกขโมย ให้ตัดหัวได้เลย พวกเราเป็นคน
เลือดเนื้อเชื้อไขของนายฮ้อยเหมือนกัน (หน้า 98)
7. เพราะในสมองทิดถึกนั้นมีแต่ลาโง่ในนิทานอีสบอยู่เป็นฝูงๆ (หน้า 109)
9. “หยุด บั๊กผีเปรต” (หน้า 111)

10. ใจมันทมิฬหินชาตินัก (หน้า 115)
11. เอาใบไม้พับเป็นข้อดักน้ำตัมชิมดู โสภหนึ่ง (หน้า 128)
12. ท้องฟ้าเกิดดำมืดปานเอาผ้าดำผืนใหญ่ไปปกป้องไว้ ไม่มีผิด (หน้า 131)
13. ถ้าไม่ได้กินว่านสามพันตึงก่อนมันจูโจมเข้าจับตัว คงหัวนมเป็นลูกส้มโอเผาไปแล้ว (หน้า 133)
14. อย่าไปปลงใจให้ผู้ชายง่ายๆ นะลูกพ่อ...มันได้กินไข่แดงเราแล้ว...มันก็บินหนีเข้ากลีบ
15. เดี่ยวนายฮ้อยมาเห็นแล้วเขาจะว่ากูเป็นเต่าหัวลิง (หน้า 141)
16. ไว้สักวันหนึ่ง ความรักของโสมมันต้องกลายเป็น้ำผึ้งหวานบนภูเขาภูพานแน่ๆ (หน้า 146)
17. ถ้าผมไม่มาพบคงพากันกลานเป็นควายไปแล้ว พากันกลับไปซะ เอาไว้ขายควายหมด จึงมาใหม่ (หน้า 162)
18. เพราะชาวอีสานทุกคนมักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เสียงรถไฟที่ดังคึกคักๆ อันนั้นมันคือเสียงสถาปแห่งผิห่า ให้คนที่นั่งรถไฟมาเมืองล่างว่า “ทุกซ์คักๆ” หรือ ต้องทุกซ์แน่ๆ อย่างไม่ต้องสงสัย (หน้า 170)
19. นายฮ้อยพูดว่าจะพาไปยามเย็นๆ ให้แสงโสมไปก่อน ทำให้ทุกคนหยุดเคี้ยวข้าวพักหนึ่ง และบัวเจียวนั้นก็หน้าแดงเป็นลูกตำลึงสุกอยู่เหมือนกัน (หน้า 172)
20. ผู้ช่วยโทนพูดว่า ถ้าไม่มาตามกงหลับนกกตักต้นไม้ค้อหักตายก่อนสว่างแน่ๆ (หน้า 209)
21. “ฮ่วย บั๊กหมาแม่มึงเอ๊ย” ทิดสุบินคำลั่น ในท่ามกลางเสียงฮือๆ (หน้า 216)
22. “โอ๊ย พวกหมาไหนไซโยจิ้นก่อนเพื่อนจนควายถูกตักใจหือ?” ทิดจันทาโมโห (หน้า 216)

23. ความของติดติดตัวหนึ่ง ถูกงูเหลือมตัวเท่าเรือต้นกล้วยรัด (หน้า 219)

24. นายฮ้อยเคนเอามือล้วงเอาก้อนวานจากกระเป๋าสีเสื้อขึ้นมาสามก้อน เหยียงเข้าปากเลียวกรุบๆ แล้วถือดาบกระโจนเข้าหาสองศัตรูตั้งเสือหัว (หน้า 223)

25. เท่านั้นยังไม่พอเขาลั่นเข้าไปจิกผมตั้งขึ้น เจ็ดดาบจะเชือดคอที่ยังไม่ขาดให้หลุดจากบ่า แต่พลันนั้นก็มียี่สิบร้อยไอ้ยี่สิบตั้งขึ้นข้างหลัง จึงปล่อยหัวมันลงแล้วรีไปหาศัตรูคนเก่าปาดเสือโคร่ง ขณะที่เจ้าคนนั้นยกมือซ้ายขึ้นเทียมหัว ขอชีวิตดาบของเขาที่ฟันจะลงที่กบาลเสียแล้ว (หน้า 233)

26. พอเสียงฟ้าบนหัวลั่นขึ้นเสียงครืนๆ ทุกคนแหงนหน้าขึ้นพร้อมๆ กัน เพราะบัดนี้เมฆก้อนใหญ่เท่าภูเขากำลังลอยดำดำนมาโน่นแล้ว (หน้า 238)

นามนัย (Metonymy)

1. “คือสิแม่น พ่อเฒ่าบอกว่าสาวบ้านนี้บ่มีกิมมิดีต่างกัน เอว่าต่างสวนมาปลูก” (หน้า 14)

2. มิฉะนั้นแล้ว ทั้งม้าทั้งคนคงไปนอนในหลุมกลางทุ่งฤดูหนาว (หน้า 68)

3. “กูไม่เข้าใจเลย พูดให้ขาวๆ หน่อย” (หน้า 152)

4. แต่พอเจ้าของควายพากันเหลียวไปเห็นทิดจันทาแบบลู่เงี้ยววิ่งเลาะชายฝั่งมาเหย้าๆ จึงพากันตะโกนถามอยู่แข็งแะว่า ลู่เงี้ยวยังหายใจอยู่หรือไม่ (หน้า 199)

5. “ขอบใจ ไม่มีเบงค์เก้ ปีหน้าฟ้าใหม่อุดหนุนกันอีก” นายฮ้อยว่าแล้วเดินหนี (หน้า 203)

6. “ตามมาทำพิธีแบบรถไฟด่วนเมืองโคราชก็แล้วกัน ไหนๆ พ่อแม่มันก็ฝากไข่มากับพวกเราแล้ว (หน้า 211)

7. เป็นอยู่อย่างนี้กระทั่งควายทุกตัวฟันเขตช่องเขาซึ่งเป็นยามดวงตะวันตรงหัวพอดี (หน้า 218)

8. “พุดมาให้ขาวๆ ดูซิว่าแม่ของโสมหายไปทำไม?” (หน้า 226)
9. “ว่าอย่างไรผู้ช่วยโธน ปีหน้าฟ้าใหม่ค่อยพากันมาทั้งคู่ ส่วนเรานั้นขอพักผ่อนแล้ว”
นายฮ้อยว่า (หน้า 230)
10. “ไอ้สิโหนูก้องขึ้นไปว่า โบกมือไว้ให้ดีเถอะ ถ้าเป็นป่วงรากแต่นบนเขานี้ละก็ไม่ต้องได้
สังญาติกันแหละ” (หน้า 240)
11. “ให้มันไปเกิดบนสวรรค์แล้วรี?” ทิดจันทาถามดังๆ (หน้า 244)
12. “ไม่เอาทั้งควายทั้งคนก็เป็นบุญอยู่แล้ว แถมจะโดดเข้าโลงเองแล้วยังชอบกระดุกมาขาย
ควายกับเขารึ?” (หน้า 252)
13. ฟรุ้งนี้จะลงจากคงพญาเย็นนี้สิ โสจึงชักมีดปลายแหลมออกมาจากฝัก ตัดเอาเส้นผม
ของบัวเขียวใส่ในย่ามด้วยมือไม้อันสั้นเทา (หน้า 253)
14. แทบทุกคนพากันชะเง้อขึ้นไปทางเก่า ตะโกนร้องไปว่า สวัสดิ์นะเจ้าพ่อคงพญาเย็น ปี
หน้าฟ้าใหม่จะมาลุยอีก (หน้า 255)
15. ใครอยากได้ควายดีๆ ก็ให้รีบซื้อไว้ซะ บางทีปีหน้าฟ้าใหม่พวกผมอาจไม่ได้มาอีก
เท่านั้นแหละ ขอขอบคุณที่มาอุดหนุนผมอีก (หน้า 270)

สัมผัสพจน์ (Synecdoche)

1. แต่ก็ยังไม่วามวับเท่าลูกตาที่บ่งบอกความเอาจริง (หน้า 10)
2. มีชายหนุ่มและไม่หนุ่มสัก 40 คน เดินตามมาด้วยสายตาระวังระไว (หน้า 11)
3. เสียงเป้งป้างของหัวควายกระทบกัน มันดังสะท้อนทุ่งไปทั่ว (หน้า 16)
4. ต่อจากนั้นเสียงคนเสียงควายก็ดังขึ้นอิงคะนึ่ง (หน้า 18)

5. ตอนนี้อยากให้ยามเป็นคนหัวโตไว้ให้ดี (หน้า 25)
6. สาวค่อมทองตอบมาว่า ไม่เชื่อลมปากสักนิด (หน้า 32)
7. โบกมือไปอีกทีพร้อมกับพูดว่า (หน้า 32)
8. ปากก็บ่นพึมพำขึ้นว่า ป้าแถวนี้จะหานกหนูให้ยิงไปทำลาบทำป่นกินก็ไม่มี (หน้า 45)
9. พวกวงโบกวงไฟ 4-5 วงพากันจ้องสายตามาเป็นจุดเดียวกัน (หน้า 48)
10. ก็พากันหน้าเหียวหดไปตามๆ กัน (หน้า 63)
11. มีเสียงบอกพร้อมกันว่าไม่มี (หน้า 74)
12. มึงอย่าพูดให้เมื่อยคอหอยเปล่าๆ ยามขึ้นภูเขาแดงพญาไฟนี้ มึงอาจจะทิ้งบั้งทิ้งหมด เพราะถูกเสื้อโคร่งไล่ขบหัว (หน้า 81)
13. คงมาดี เพราะถ้ามาร้าย คงไม่ยื่นแอนนอกให้เห็นอย่างงั้นหรอก (หน้า 89)
14. แสงโสมลุกทะลึ่งขึ้นโบกมือไปแทนคำตอบ (หน้า 101)
15. เพราะขบวนเกวียนที่ว่าจะหุงหาของกินไว้คอยทำ มันไม่มีแม่แต่เงาและไม่มีแม่แต่ควันไฟที่ทุกคนก็ว่าจะพวยพุ่งขึ้นทางเหนือห้วยริมป่า (หน้า 104)
16. ทำให้แสงโสมกระโจนไปทางนั้นทันที เห็นเงาชายคนหนึ่งดำตะกุ่มอยู่ข้างหน้า จึงเล็งปืนไปอย่างแน่วแน่แล้วกดไก (หน้า 105)
17. นายฮ้อยตอบไปว่า ยังก่อนต้องเป็นตอนขายควายหมดโน่นละ ตอนนี้อยู่กำลังดูใจกันไปเท่านั้น (หน้า 152)

18. แล้วแต่บุญวาสนาของมัน ถ้าเป็นจริงยามผู้ช่วยโทนได้เป็นนายฮ้อย มีแสงโสมมาเป็นหูเป็นตาด้วยจะดีไม่หยอก (หน้า 153)

19. เสียงหัวเราะนี้มีเสียงกังวานและแจ่มใสกว่าวันก่อนๆ เพราะบัดนี้เขาได้จากทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาล และมีแต่เปลวแดดอันระอุเผาหัวเขาอยู่ทั้งวันทั้งวัน (หน้า 155)

20. ทิดถึกตอบไปว่าก็ลองไปยืมดูซิ เอาอย่างหรือกบย่างไปขายบ้างก็ได้ พอจะแก้หนาวหัวใจได้สักหน (หน้า 156)

21. เพราะทิดจันทายนหมูีประกาศก้องว่า (หน้า 178)

22. ควายตัวนั้นเป็นควายหัวหน้าฝูงเสียด้วย ให้นายฮ้อยช่วยตามไปดูมันด้วยเถอะ ทิดจันทาพูดว่าตามไปซิไอ้ใคร่งจะคาบหัวไปกินอีก (หน้า 188)

23. “ทำไมยังแสงโสม...ทำไมจะฆ่าคู่รักฉัน เมียฉัน...อิจฉานฉันไซ้” หมอละนายฮ้อย” ผู้ช่วยโทนว่าด้วยสายตาแดงกำ (หน้า 224)

24. พอขึ้นมาใกล้เห็นสีหน้าเหี่ยวๆ ทุกคนถอนใจใหญ่ตามๆ กัน เพราะบัดนี้ไม่มีบัวเขียวกลับมาเสียแล้ว แล้วการประหม่เปิดขึ้น ณ ที่เนินแห่งนั้น ทิดถึกพูดขึ้นว่า (หน้า 250)

25. จารย์เม้าว่าเท่านั้นทุกคนกัศพินอยู่กริดๆ เพราะโจรคนที่ถูกลูกศรปักหลังร้องเสียงดังขึ้นเรื่อยๆ ลูกตาทั้ง 2 เขาแดงกำแสดงถึงความเจ็บปวดยิ่งนัก (หน้า 253)

อติพจน์ (Hyperbole)

1. สักครูก็มีเสียงลำเต้ยของสาวทางบ่อน้ำลอยมาเสียงแจ้วๆ ทำให้หนุ่มสีโหย่นฟุ้งเหมือนคนไม่มีหัวใจ (หน้า 18)

2. นายฮ้อยพูดว่า ถ้าไม่มีปัญญะจะไล่หมดหนีกี้ให้มดคาบไปกินเสียซิ (หน้า 19)

3. ทิดจันทาพูดเสริมทิดแสงไปว่า ถูของมันแล้ว ทีนี้พวกเราจะได้บึ่งไปลาบไปก้อยกินบ้าง และจี๊ะปอมหรือกึ่งก้านั้นแถวป่านี้นี้คงจะมีตัวฟี้ๆ มันๆ ถ้าได้ทำก้อยใส่มะม่วงอ่อนๆ คงจะแลเห็นเมืองเวียงจันทร์อยู่รำไร (หน้า 34)
4. แสงโสมพูดขึ้นว่า เมื่อน้องสาวคนหนึ่งร่วมทางไปช่วยขายควายให้ จะพากันรุมกินดับก็ให้มันรู้ไป (หน้า 44)
5. ทำลาบทำป่นกินก็ไม่มี เอาผักหวานไปต้มปลาร้าชดกแล้วคอดีกว่า จะกินแจ่มปลาแดกจนเห็นหน้ากันเป็นปลาแดกไปหมด (หน้า 45)
6. หนุ่มมีคำถามว่า ถ้าเป็นจริงอย่างแล้วมีวังกันปาราบหรือ (หน้า 47)
7. เห็นเหตุการณ์โดยตลอด แต่ละคนยกมือไหว้พวกนั้นจนมือแทบหลุดจริงไม่จริง (หน้า 50)
8. “มีงินบั้งสูงถึงกับกินกำปั้นพวกนั้นอันได้แซ่บกว่ากัน” (หน้า 52)
9. พากันไปขอให้โชคดีมีเงินแสนกลับบ้านทุกๆ คน (หน้า 58)
10. ถ้าเห็นโจรบุกเข้ามาอย่าร้องถามให้ยิงไปเลย ใครมีปืนยิงปืน ใครมีหน้าไม้ยิงหน้าไม้ แต่อย่าลืมเอาปลายลูกหน้าไม้จุ่มยาพิษก่อน กิ่นนี้พวกเขาได้เข้าสู่ศึกสงครามแน่ๆ (หน้า 70)
11. ทองแก้วร้องโอ๊ยๆ ว่ามันร้อนจะตายจะทนไม่ไหว (หน้า 71)
12. “ใช่แล้ว ทุงกุลาร้องไห้บางคนเขาเรียกมันว่าท่งหมาหลง คือมันกว้างใหญ่ไพศาลจนหมาหลงตาย” (หน้า 78)
13. “ผู้ช่วยถึกเอ๊ย ระวังอย่าให้โจรมาขอวักกับชนของกินในเกวียนไปเสียหมดละ ถ้าอย่างนั้นพวกเขาต้องกินดินทรายกับยอดผักแทนข้าวกันละ” ไอ้หนุ่มลีโตะโกนไป (หน้า 78)

14. แห่ผืนนี้ทอดที่ไฉมันติดเตาใบหญ้าแห้ง ถ้ากูไม่นั่งสถานมันแทบกระดุกบันเอวผุ กูจะเผามันทิ้งแล้ว (หน้า 78-80)
15. บางทีก็มีก้อนเมฆกลุ่มใหญ่ลอยมาบดบังก็ทำให้คลายร้อนลงบ้าง แต่เมื่อมันลอยหนึ่ก็ทำให้เขาเหล่านั้นพากันบ่นอยู่พึมพำว่า ถ้ามีปีกบินจะขึ้นไปทาบดวงตะวันให้แตกแหลกเป็นผงแน่ๆ (หน้า 80)
16. ครั้นนายฮ้อยกับผู้ช่วยวิ่งไปยกมือไหว้ชาย 3 คน การชักถามก็ดังขึ้น ทำให้ทุกคนเงยหูฟังจนแทบจะลืมหายใจ (หน้า 84)
17. เมื่อเสียงปืนเจียบบลง ทุกคนก็แทบลืมหายใจ (หน้า 87)
18. ยามนี้แต่ละคนเมื่อยล้าแทบกระดุกจะหลุด (หน้า 89)
19. ยังไงๆ ก็อย่าเอาอิ้วเขียวไปต้มกินเสียล่ะบักหลานเอ๋ย (หน้า 94)
20. “สาธุขอให้นายฮ้อยจงมีคำเป็นแสนเป็นล้านเถิด” (หน้า 94)
21. ชาติก่อนสตุงได้เก็บดอกไม้ร่วมต้นกันมานะอีหลาน จึงได้มาร่วมทางกันแบบนี้ (หน้า 95)
22. และต่อไปให้สีโตะโกนจนคอแตก ก็อย่าหวังว่าพวกขบวนเกวียนจะได้ยิน (หน้า 105)
23. ผู้ช่วยโทนเอ๋ย ขออนุญาตไปขอน้ำกินในหมู่บ้านโน้นได้ไหม บัดนี้ในคอในหัวอกเหมือนใครเอาทะเลทรายมาตั่งไว้แล้ว (หน้า 109)
24. แต่ไม่มีใครพูดกับมันจึงเจียบเหมือนกับคนไม่มีปาก (หน้า 114)
25. “เรียกว่าพีชีวะอีหอกหัก เดี่ยวกูบมึงแก้หนาวเสียหอก” (หน้า 115)
26. “เอาไปเลยผีตายโหงจะได้ไปแย่งคืนมา” นายฮ้อยว่าแล้วหัวเราะหึๆ (หน้า 120)

27. พลันนั้น บัวเขียวร้องหวีดขึ้นแล้วพบลง ไอ้หนุ่มมีดร้องขึ้นว่าผีออกไปแล้ว โห... ไม่รู้ว่าผีกองหรือผีตายโหงหรือผีเป่าผีโพง นายฮ้อยทำตาเขียวยังไม่ได้พูดอะไรพวกผู้ช่วยโทนกัก็ถือปืนวิ่งนอกตั้ง (หน้า 125)

28. แต่ทุกคนก็ได้แต่หัวเราะหึๆ เพราะความหิวโหยบวกกับความอร่อยในรสอาหารทำให้ทุกคนตั้งใจกินแทบจะไม่ลืมหูลืมตา (หน้า 128)

29. มีสายฟ้าแลบแปลบปลาบพร้อมกับเสียงครืนๆ ป่านแผ่นฟ้าจะพังลงมา (หน้า 130)

30. ช่วงหนึ่งหนุ่มสี่โตะโกนขึ้นว่า เทวดาเอ๊ยถ้าจริงลองทำฝนให้ตกลงมาท่วมโลกดูสิวะ (หน้า 130)

31. ไปถึงสุดทุ่งริมป่าโปร่งแห่งหนึ่ง ฝนก็ตกหนักลงมาปานฟ้าแตก (หน้า 130)

32. คิดไปนอกจะแตก จึงตัดสินใจอย่าเหวี่ยงไปหาฝูงอ้วมที่นอนกรนอยู่ครอกๆ (หน้า 140)

33. ผู้ช่วยโทนว่าเท่านั้นลมแรงก็พัดมาหวิวๆ จากนั้นไม่นานนักฝนทำใหญ่ก็เทลงมาปานฟ้ารั่ว (หน้า 146)

34. นายฮ้อยตอบไปว่า อย่าเพิ่งไว้วางใจไป หญิงสาวคนนี้รู้ลึกจะกินยา ถ้าเขาไม่แน่งไม่บินเคียงมากับเราแบบนี้ (หน้า 152)

35. สี่โตะพูดว่า สถานีรถไฟนั้นไม่มีของแปลกจะดูหรอก ไปดูอีสาวๆ ที่เขาว่าสวยปานพระอินทร์ปั้นแต่งมาดีกว่า (หน้า 158)

36. ฝูงอ้วมพูดว่า มึงอย่าไม่ให้หามันเห่า พูดตรงๆ ว่าจีเหนียวจีตืดและคอยจะขอเพื่อนก็ไม่ว่า ทำเอาหนุ่มนั้นเจ็บเหมือนไม่มีปากไปอีกคน (หน้า 163)

37. มีเสียงของไอ้มีดตะโกนไปว่า ดูที่ตีนๆ หน่อยเถอะนายฮ้อยเอ๊ย ตอนนี้หัวใจฉันไม่รู้ไปแขวนอยู่ไหนแล้ว (หน้า 194)

38. นั่นๆ เสียงบั๊กสีโหน่งๆ หนีไปเกิดที่ขอบๆ เถอะบั๊กสีโหน่งๆ ทิดถึกดำไปว่าถ้าสีโหน่ง ย้ายปากมึงไปไว้ทางท้ายทอยพุงนี้ อย่ามีใครช่วยมันก็แล้วกัน (หน้า 208)

39. นอกจากนั้นพ่อเสี่ยวของแสงโสม ยังดำพ่อแสงโสมว่า “บั๊กหมากินความคิด” (หน้า 210)

40. ผู้ชายอีสานจะเหยียบย่ำหัวใจสาวอีสานก็อกันมันเป็นบาปในใจไปตลอดชีวิต (หน้า 212)

41. นายฮ้อยเห็นผู้ช่วยโตนั่งกอดเข้า เพ่งสายตาไปยังข้างล่างเหมือนคนไม่มีหัวใจ (หน้า 221)

42. พอเขาไปถึงทุกคนก็หันขวับมาเป็นจุดเดียวกัน แต่พลันนั้นทุกคนก็แทบลืมหายใจ เพราะผู้ช่วยโตนั่งกอดอย่างสามชุกเข้ามาหาเสียแล้ว (หน้า 224)

43. พลันนั้นทุกคนก็แทบลืมหายใจอีกครั้งหนึ่ง เพราะแสงโสมพูดด้วยเสียงดังกังวานว่า (หน้า 226)

44. บัวเจียวยกปั้นข้าวเหนียวชูขึ้นพูดมาว่า กินลาภนกอีลุ้มนี้แซบกว่า จารย์เม้าพูดไปว่า กินลาภนกแล้วอย่าบินหนีจากไอ้สีโหน่งเสียละ บัวเจียวทำคอนให้ทีหนึ่งจึงก้มหน้ากินเสียงจับๆ (หน้า 241)

45. พอติดจันทาตวาดเอาว่า ร้องไห้ให้หัวใจมันหดลงอีกทำไมเล่า (หน้า 260)

46. ถึงฝนจะตกปานฟ้ารั่ว นายฮ้อยเคนก็ไม่ยอมให้หยุดทัพ (หน้า 267)

บุคลาธิษฐาน (Personification)

1. นกกะปูดตัวหนึ่งร้องมาเสียงปูดๆ รวากับจะบอกเพื่อนของมันว่า ดูทัศนียภาพในทุ่ง กุลาโนนชิ มันช่างงดงามไม่มีที่ไหนมาเทียมทัน...(หน้า 9)

2. มีควายตัวอ้วนพีเดินนำหน้า ชำบนหลังของมันก็มีคนนั่งไถมันมาเสียงอื้อๆ บางมัน สะบัดเกราะไม้ไผ่ดัง โกร่งเกร่งเหมือนมันจะอวดพวกเด็กน้อยนั้นว่า ข้านี้คือ หัวหน้าหมู่ควายใน หมู่หนึ่งๆ มีสิทธิ์แขวนเกราะได้เพียงตัวหนึ่ง (หน้า 11)
3. ครูใหญ่ๆ มันก็พาเจ้าของมันห่อไปทางริมบ้านคงลานจนฝุ่นฟุ้ง พอมันเห็นสาวๆ 7-8 คน มีผ้าขาวม้าคาดอก ยืนยิ้มอยู่ใกล้ๆ บ่อน้ำ ก็หยุดก็ให้เจ้าของมันลงจากหลัง ต่อจากนั้นมันก็กระดิก หูฟังนายฮ้อยคุยกับพวกสาวๆ เหมือนกับมันจะขบใจเหลือหลาย (หน้า 14)
4. แล้วดูดื่มน้ำกินอย่างดื่มด่ำ (หน้า 18)
5. ความมืดสลัวก็คืบคลานเข้ามา (หน้า 18)
6. ทุ่งแถวนั้นตกอยู่ในโอบกอดของความมืดมนอีกครั้งหนึ่ง (หน้า 52)
7. บัดนี้มีแต่เสียงถอนใจของฝูงควายดังอืดๆ (หน้า 52)
8. ต่อจากนั้นก็มืดความเงียบงัน กำลังคอยความเย็นยะเยือกกำลังจะมาเยือน (หน้า 52)
9. เงาตะคุ่มของมันคืบคลานมาแต่ไกล (หน้า 54)
10. “ลุกขึ้น แล่นไปไวๆ เดี๋ยวปืนคูลีโมโหโกรธา” (หน้า 55)
11. ความมืดมืด ย่างมาครอบคลุมบริเวณแห่งนั้นอีกครั้งหนึ่ง นานๆ จะมีเสียงหมาหอน ลอยข้ามป่ามาอย่างโหยหวน (หน้า 72)
12. ต่อไปนี้พวกมันอย่าตกใจเสียงปืนนะไอ้ทุย เมื่อไปถึงเมืองล่างแล้วพวกมันจะได้หอม แก้มควายสาวๆ เลยแหละ (หน้า 76)
13. ทุ่งกลาโร่ให้ (หน้า 78)

14. แทนที่ฝูงควายจะได้ลงไปเล่นน้ำให้สนุกก็กลับผิดหวัง (หน้า 80)
15. พอนายฮ้อยกลับมาความมืดก็ย่างมาพอดี (หน้า 85)
16. นายฮ้อยตอบว่าเพราะควายเมื่อยล้ามากแล้ว (หน้า 102)
17. ราวกับว่าจะสังหรณ์ใจขึ้นว่า ลางร้ายมันกำลังจะย่างกรายมาหา ในยามตะวันตกดิน
ข้างหน้า (หน้า 104)
18. ไม่นานนักทุกคนก็ถอนใจแข่งกันอยู่ฮึดฮาด เพราะศีรษะของทิศจ่อยที่นอนนิ่งอยู่นั้น
แบะออกเป็นเสี้ยวๆ เหมือนแดงโมกถูกผ่าไม่มีผิด (หน้า 113)
19. ขณะที่พระจันทร์คืนแรม 8 ค่ำ กำลังโผล่ขึ้นมาทางขอบฟ้าเบื้องตะวันออกอยู่รำไร
(หน้า 113)
20. ท้องฟ้าเริ่มสว่างขึ้นพอเห็นเงาต่างๆ ทั่วทุกคู่ถูกรังจ่มกไปเข้าแอกอย่างเชื่องช้าราวกับว่า
มันพากันอาลัยติดจ่อยยิ่งนัก (หน้า 122)
21. ลุมมาบพุดต่างๆว่าอย่าไปยุ่งกับบักอ้วนนักก็เขียว เดี่ยวโรคประสาทจะกินหัว (หน้า 128)
22. ขณะพุดกันอยู่โง่งเงนายฮ้อยก็กลับมาพุดว่าควายทั้ง 3 ตัวนั้นถูกโจรฟันที่น่องทั้ง 4
ข้าง นอนน้ำตาไหลรินอยู่ (หน้า 134)
23. กบเขียดและอึ่งอ่างเริ่มร้องระงมทุ่งราวกับว่ามันชอบใจที่ได้ดูเหตุการณ์ที่ผ่านมา
เหลือหลาย (หน้า 134)
24. ความเย็นเยือกเริ่มกระซิบตัวเข้าเรื่อยๆ (หน้า 138)
25. ควายทุกตัวเหมือนจะดีใจเหลือหลาย ยามเจ้าของไล่ตะกรับกบและอึ่งอ่างที่จีหลังกัน
อยู่อย่างเพลิน มันก็หลีกทางให้ไปงูๆ ถ้ามันพุดได้คงจะพุดว่าที่พวกสูจับอึ่งและกบมาผูกเอาไว้
เป็นพวงพากบ้านมันไม่หมั่นควาบ้างหรือไร (หน้า 151)

26. วันนี้จะให้ควายพักผ่อนอีกคืนหนึ่ง พรุ่งนี้จึงจะเคลื่อนทัพแต่เช้ามืด (หน้า 172)
27. เอ้า ใครจะเบิกเงินธนาคารเดินได้ก็มาไ้ๆ ส่วนเราเงินค่าขายควายยังมีอยู่บ้าง (หน้า 172)
28. ลูกเขี้ยวลูกทะเลึ่งเงี้ยวฟังบอกว่า นั่นล่ะคือ เสียงนกขี้หลังเสือกำลังออกหาเหยื่อ ขณะ
นกตัวนั้นขี้หลังเสือกไปมันก็ร้องเตือนเสือกว่า “ค่อยๆ คอหัก ค่อยๆ คอจะหัก” ซึ่งบอกเสือกให้ระวังอย่า
ตกลงเหวจนคอหักนั้นแหละ (หน้า 190)
29. ดูเหมือนฝูงควายจะรู้ว่า จะได้ไปจากที่นี่เสียที พอเจ้าของมันแก้เชือกออกจากเสาเอา
พันคอมันออกอย่างแนบแน่น มันก็เดินจุกๆ ออกไป (หน้า 191)
30. เมื่อฝูงควายไปถึงฝูงของนายฮ้อย มันแหงนหน้าร้องเสียงเบาๆ ไอ้มีดตะ โจนไปว่า
เห็นไหมล่ะ ทิดจันทาเอ๊ย ควายแท้ๆ มันยังไม่อยากจากกัน (หน้า 192)
31. แต่พอทั้ง 3 ทิดไปจับเชือกอีก ควายทั้ง 3 ตัวก็ถอยหลังกรูดเข้าควายของทิดสุบินทำท่า
โมโหจะขวิดเอาพวกไล่หลังเอาอีก (หน้า 196)
32. ที่นี้เหมือนควายทิดจันทาจะเหนื่อยใจ จึงก้าวขาลุยน้ำลงไปอย่างช้าๆ (หน้า 197)
33. ทุกคนเดินไปไล่ควายของตัวอย่างเร่งด่วน ควายตัวหนึ่งของทิดแสงยังเหม่อมอง
กลับไปทางแม่น้ำร้องเสียงเบาๆ (หน้า 200)
34. ทัพควายได้เดินทางรอนแรมมาเรื่อยๆ ถึงคืนวันที่ 4 จึงถึงภูเขแห่งหนึ่งมีชื่อว่า
“ปากช่อง” (หน้า 213)
35. บางที่เสียงนางชะนีโหยรับแสงตะวันสีทองก็องลงมาชวนชะเอือกหัวใจยิ่งนัก นานๆ
(หน้า 218)
36. ต่อจากนั้นเสียงหักฟืนและเสียงปิ่นยังสวดไว้ในป่าดงขึ้น ไม่นานนักความมืดมน
อนธกาลอย่างเข้า พร้อมกับอาหารค่ำผ่านไปอย่างอ้อยอิ่ง (หน้า 233)

37. จากนั้นสามวันทำให้ทุกคนสนใจใหญ่อีกครั้งหนึ่งเพราะภูเขาใหญ่ที่ยืนตระมืนอยู่ข้างหน้าโน้นมันกลืนชีวิตคนและสัตว์มานับไม่ถ้วน ภูเขาสูงนี้คือ ภูเขาคงพญาเย็น (หน้า 237)

38. ผูกควายได้คุมเดินหน้าขึ้นบนเนินไปเรื่อยๆ เสียงตะวันเริ่มสาดส่องรัศมีแรงขึ้น ทำให้หนาวเหน็บในตัวคนเริ่มโอบยิบจากไป (หน้า 239)

39. พอมิเสียงนกร้องแข่งแซ่อยู่ข้างหน้า มีพวกหน้าไม้และปืนแก๊ปจึงวิ่งไปเสียงสวบสาบ (หน้า 240)

40. ถึงจะมีดฟ้ามีดฝนทุกคนต้องทำตาม ส่วนเจ้าควายนั่นก็ช่างเดินงูๆ ไม่ขัดขึ้นสักตัว ราวกับมันจะรู้ว่าที่มันอยู่ขณะนี้มันแต่ยรอบตัวทั้งนั้น (หน้า 241)

41. นานๆ ได้ยินเสียงผู้หญิงละก็มันทำให้มีแรงเดินขึ้นอีกหลาย แล้วมีเสียงหัวเราะขึ้นหะหะ แต่เสียงนั้นก็เจียบหายไปพร้อมกับยามเย็นกำลังกลับคลานเข้ามา (หน้า 242)

43. ทั้งคนทั้งควายหันหลังให้กับเหตุการณ์อันหดหู่อีกครั้ง เพราะนายอ้อยเคนตะเบงเสียงขึ้นว่า ให้เคลื่อนทัพและเร่งควายต่อไปเพื่อจะลงจากทิวเขาคงพญาเย็นพຽ່ງนี้ (หน้า 254)

44. และจะต้องให้ควายสดชื่นมีแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจึงจะขายได้ ไม่อย่างนั้นแล้วราคาควายจะตกลงถึงตัวละ 2-3 ร้อยบาท (หน้า 257)

45. ดี 3 กว่าๆ ขณะถูกความเย็นยะเยือกครอบงำ ไอ้มีดก็ร้องลั่นขึ้นเสียงระรัวเปลี่ยนมาเป็นเสียงอือๆ ยามเกราะที่บ้องแบ๊วอยู่แล้วพากันรัวเกราะแตกไปหลายลูก (หน้า 258)

46. เป็นอย่างนี้อยู่จนถึงสองทุ่มกว่าๆ ก็ไม่มีท่าว่าจะซาเซา น้ำในนาเริ่มเจ็นนองขึ้นเรื่อยๆ และท่วมทันคันทันที่ขึ้นอยู่เสียงกบเขียดยังระงมแข่งแซ่ แต่ควายเหล่านั้นยังยืนเคี้ยวเอื้องเฉยๆ บางมันลั่นเกราะขึ้นแข่งกันเสียงโกร่งกร่าง ราวกับมันจะพูดกันว่าลันเข้าไปเถอะเพื่อน ชุ่มช่ำอย่างแสนสบายเหลือหลาย...ส่วนพวกคนนั้นจะเป็นอย่างไรข้างมัน อยากด้อนพวกเรามาลำบากตรากตรำนักนี่...คนหนอคน (หน้า 265)

ស្ថាប័ន (Symbol)

1. คนอย่างเรานี้ตายลงวันใดไม่มีใครปั้นรูปไว้เหมือนท้าวสุรนารีเมืองโคราช โน่นหรือก
(หน้า 95)

ปฏิกิริยา (Paradox)

1. สี่วันหมั้นตัวนั้น (หน้า 10)
2. แต้นายฮ้อยเคนก็หยุดม้ายืนดูอย่างครุ่นคิด เมื่อเห็นควายตัวหนึ่งถูกขวิดจนได้แตกนอนร้องอู้ๆ เบๆ ก็หัวร่อขึ้นก๊ากๆ ทำเอาพวกลูกน้องที่ช่วยกันแยกควายออกจากกันหันขวับมาทันที (หน้า 16)
3. นายฮ้อยพุดเท่านั้น ก็เดินนำหน้าออกไปในความมืด โดยให้พ้นจากแสงไฟในกองที่แตกเสียงเปรี้ยะๆ (หน้า 30)
4. เฒ่าโสมหัวเราะหึๆ ในลำคอแล้วพุดว่า “เห็นบ่ละนายฮ้อยเคนเฮ้ย บัดนี้มึงสิได้ว่ากับโจรหัวกับสาวหาญก๊ากๆ” (หน้า 42)
5. ทิดถึกหันมาถามว่าลูกสาวตานายฮ้อยเก่าคนนี้ดูท่าทางมันน่ากลัว หนุ่มโตนพุดว่าทั้งน่ากลัวและน่ารัก (หน้า 44)
6. ถึงคราวมืออ่อนก็ต้องอ่อนให้สมกับนักเลงบ้างซิ (หน้า 50)
7. ปั้งงูสิงสุกเสร็จสรรพ หนุ่มสิโห้ก็ตะโกนเรียกเพื่อนๆ มากินเสียงลั่นทุ้ง แต่ก็มีเพื่อนมากินด้วยเพียง 3-4 คนเท่านั้น (หน้า 52)
8. เพราะเสียงปืนทางเกวียนเล่มหนึ่งดังโป้งขึ้น ต่อจากนั้นก็มีความเจี๊ยบอ๊ากครั้งหนึ่ง (หน้า 53)
9. เฒ่าโสมพุดปากสั่นว่าลูกที่แสงโสมบอก คือบักคำแสนรักชอบแสงโสมจริง แต่พวกนี้มีแต่รักกับเล่น จึงอยากให้แสงโสมหนีไป (หน้า 58)

10. เสียงหัวเราะดังครืนใหญ่แล้วก็เงียบหายลง (หน้า 64)
11. แต่แล้วเขาก็ถอนใจขึ้นเฮือกใหญ่ คงจะเป็นเพราะนึกสงสารตัวเองและลูกน้องที่มีคำตอบสองข้อ คือ “ขาดทุนหรือกำไร” คอยอยู่ข้างหน้า (หน้า 103)
12. ขบวนทัพเคลื่อนไปไม่หยุดหย่อน สายฝนที่เบาบางกลับกระหน่ำลงมาอีก (หน้า 130)
13. ยอดฝักในป่าแถวนี้ กินกับปลาร้าได้ดีไม่มีเมา ไม่มีพิษ (หน้า 135)
14. ส่วนเวรยามนั้นจะนั่งหรือยืนก็ได้แต่อย่าหลับเด็ดขาด (หน้า 135)
15. บัวเขียวบอกสั้นๆ ว่า ไม่รู้ว่าผีหรือคนมาเขย่าต้นไม้ (หน้า 146)
16. แล้วเสียงควายลูกขึ้นจากที่นอนสลัดกับเสียงขอร้องเทวดาให้ฝนหยุดตั้งขึ้นอิงคะนึ่ง ทันใดมีเสียงตะโกนขึ้นว่า ให้ทุกคนเตรียมพร้อมไว้ให้ดีเพราะบัดนี้มีคนกลุ่มหนึ่งเดินลัดทุ่งตรงมาโน่นแล้ว เสียงสวดและแข่งด่าพแล่นเงียบหายไปกับสายฝนที่ซัดลงมาอยู่ช่าๆ (หน้า 146)
17. โทนคิดอยู่ครู่ใหญ่จึงพูดดังๆ ว่าเอาไว้ให้ถึงสระบุรีก่อนเถอะ ไหนๆ ก็ร่วมทุกข์มาด้วยกันแล้ว จะให้ปลีกตัวไปหาความสุขได้อย่างไร (หน้า 150)
18. แสงโสมก็พูดไวๆ ว่าพูดให้สนุกไปยั้งนั่นแหละ เพราะพวกเรามันมีแต่ความทุกข์
ทรมาน จริงไหมล่ะลุงอ่วม (หน้า 154)
19. พูดเท่านั้นก็มีฟ้าร้องขึ้นครืนครืน ทุกคนจึงแยกย้ายไปทางควายของตน มีเสียงจ่อแจขึ้นว่า เทวดาเอ๊ยอย่าให้ฝนตกลงมาเลย เพราะมันทรมานทรมานเหลือหลาย ครั้นมีเสียงฟ้าแลบแปลบปลาบและครืนใหญ่ทุกคนก็เงียบกริบ (หน้า 166)
20. ครั้นแล้วการถกเถียงกันดังขึ้นโหวกเหวกสักครู่ก็เงียบงัน (หน้า 178)

21. ต่อจากนั้นก็มียี่สิบห้าร้อยขึ้นครั้นใหญ่ทำให้ทุกคนลุกพริบขึ้นมา แต่เสียงฟ้าร้องเงียบหาย เสียงนางชะนีละเมอลอยลงมามีเสียงฟัวๆๆ ทำให้ผู้ไม่ถูกยามนั่งจับกลุ่มคุยกันอยู่ใกล้ๆ กองไฟด้วยความร้อนใจ (หน้า 190)

22. พลันนั้นทุกคนเริ่มกระสับกระส่าย เพราะเสียงโห่ฮือดังมาจากบนเนินเขาข้างหน้า ขวนให้ขลุ่ยถึงนัก พอสิ้นเสียงโห่ฮือก็มีเสียงนกแสกร้องมามีเสียงแสกๆ แล้วต่อจากนั้นมีเสียงนางชะนีละเมอขึ้นฟัวๆๆ แล้วขาดห้วงหายไปกับสายลมยามดึก (หน้า 206)

23. จารย์เม้าเล้งปิ่นขึ้น ไปพร้อมลำทับว่า คนหรือผี “คนนะคน นี่นายสีโห่กับผู้ช่วยโทน” (หน้า 209)

24. บางคนตอกหลักถามควายอยู่ไปๆ บางคนยังมอมหอยหาปูอยู่ในห้วยอย่างสนุกรื่นเริง แต่ไอ้มีดนั้นตะโกนขึ้นไปว่า บัวเขียวเอ๋ยถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้ได้มาไล่ควายด้วยกันกับสีโห่ให้ได้ ทำให้เพื่อนๆ หลายคนหน้าสลดไปตามๆ กัน (หน้า 255)

25. บางคนยังลืมหืมตาว่าอาหารมื้อเย็นน้ำมันเป็นอะไรบ้าง ทุกคนล้วนอ่อนระโหยโรงแรงทั้งใจและกาย แต่หัวใจของเขานั้นยังสู้และสู้ (หน้า 258)

26. ไม่มีคำว่าหนาวหรือร้อนเหมือนกับควายอีกใหญ่...ต้องเรียนจบในวิชาไสยศาสตร์และอยู่ขงกะพัน (หน้า 259)

27. คำพูดว่าเมื่อมีมิดก็ย่อมมีสว่าง (หน้า 260)

28. เมื่อร้องไห้แล้วจะต้องได้หัวเราะสักวันนั้นเป็นแน่โดยไม่มีข้อยก (หน้า 260)

29. เสียงเกราะ เสียงต๋องดังสลับกันขึ้นอยู่อิงออด เมื่อเสียงต่างๆ เงียบลงเสียงนับเงินดังขึ้นตามหลัง ผู้ที่เหนื่อยมากที่สุดคือนายฮ้อยกับทิดตึก เพราะนอกจากจะสั่งว่าให้ขายหรือไม่ขายแล้วยังต้องวิ่งไปตรวจดูเงินที่จ่ายว่ามันปลอมหรือไม่ (หน้า 262)

30. นายฮ้อยตอบว่าถ้าอย่างนั้นก็ตกลง แล้วมีเสียงปรบมือขึ้นดังฟัวๆ เสียงปรบมือเงียบลง (หน้า 263)

นวนิยายเรื่อง “เลือดอีสาน” ประพันธ์โดย คำพูน บุญทวี

อุปมา (Simile)

1. ยามกลับมาเห็นดวงตะวันกำลังลอยขึ้นมาใหม่ ๆ ทำให้ขุนชอบมองยืงนั้ก บางเข้าเส้นขอบฟ้าใกล้ดวงตะวันคดโค้งเหมือนลำชี้นี้ คั่นเดือนหงายบางแห่งเห็นก้อนเมฆเป็นกลุ่มก้อนเหมือนรูปภูเขาในหนังสือ ทำให้ขุนอยากเห็นภูเขาจริงๆ และแม่น้ำโขงอันกว้างใหญ่ที่พ่อเล่าให้ฟัง (หน้า 25)
2. ทิดจำปาพูดขี้มว่า ถ้าผมมีงไม่ยาวเหมือนผีผด-ผีปรต ก็ไม่มาสักที (หน้า 26)
3. ริมฝีปากของคุณและยี่สุ่นเริ่มแตกและเจ็บ มันแข็งเหนียวเหมือนเอาดินเหนียวโปะไว้ (หน้า 34)
4. จันดีจับมือจับมือคุณให้หยุดพูดเสียงสั้นๆ ว่า “เซาๆ อย่าปากอย่าว่า เป็นนมเอ้อยค่ากองยานลงคือบักบวบแห้ง” (หน้า 52)
5. ขบวนแห่เจ้าบ่าวเริ่มเคลื่อนออกไปแล้ว โดยเจ้าบ่าวถือผ้าเช็ดหน้าด้วยมือซ้าย เดินไปอย่างสงบเสงี่ยม และมีคนกางร่มสีดำให้เดินเคียงกันไปช้าๆ ถัดจากเจ้าบ่าวก็เป็นผู้หญิง อุ่มพวนที่มี กระทรงดอกไม้เหมือนยอดเจดีย์ (หน้า 88)
6. พอหญิงนั้นเดินเข้าไปที่โถงน้ำทางขวามือ คุณก็แทบไม่หายใจ เพราะ ต้นขา 2 ข้างนั้นขาวเหมือนกับหยวกกล้วย (หน้า 122)
7. เมื่อทุกคนนั่งลงกับดินอันเปียกชุ่ม ควันยาสูบลอยขึ้นไปปนกับหมอกสีมัวๆ ทำให้เห็นเหมือนก้อนเมฆกำลังลอยต่ำลงมา (หน้า 127)
8. เมื่อข้ามทุ่งไปทุ่งหนึ่ง ลุงเข้มพูดขึ้นว่าไหนๆ ก็มาแล้วไปได้กระต่ายดีกว่า เรื่องหากบไปกินนั้นหยุดเสียที ดูสีหน้าของใครๆ เหมือนกบเหมือนเขียดไปหมดแล้ว (หน้า 130)

9. ก่อนจะสอบไล่ใหญ่ ครูเจียมใจช่วยกวาดวิชาเลขให้คุ้นเกือบทุกวัน ยามแค้นงูไถ่ๆ ทำให้คุ้นดีใจจนพูดไม่ออก เพราะทั้งเนื้อทั้งตัวแถมเหมือนอาบด้วยน้ำหอมตานี้ไม่มีผิด (หน้า 158)

10. ข่อยเดินปาดเหงื่อตามใบหน้ามาที่หลัง ผมเผ้าที่ยุงเหยิงอยู่แล้วก็มีจี้หยากไข่เกาะเต็มไปหมด ยามข่อยหัวเราะไม่หมดปาก ดูเหมือนรูปเจ้าเงาะไม่มีผิด (หน้า 196)

อุปลักษณ์ (Metaphor)

1. วันหนึ่ง เป็นวันที่หนาวมากกว่าทุกวันนี้ในฤดูนี้ อากาศเริ่มสงบเงียบและเยือกเย็นขึ้นอีก ยิ่งถึงโรงเรียนเล็กก็ยิ่งหนาวขึ้นอีก จนรู้สึกว่าคุณเป็นท่อนไม้ไปหมด ลมที่พัดมาซู่ๆ นั้น มันบีบผิวหนังจนมีขนชาอยู่หนึบๆ (หน้า 35-36)

2. สองคนนี้มีคาถาอาคมแก่กล้ามาก พวกหลาวแหลนหรือหอกดาบเหล่านี้ สองคนนี่ถือเป็นผ้าห่มกันหนาว จันคิดบมือผัวๆ ขวนคุณว้างฝ่าลมหนาวไปอีก (หน้า 37)

นามนัย (Metonymy)

1. ครั้นแหงนหน้าดูดวงตะวันเริ่มจะสาย คุณจึงวิ่งกลับเรือนไปโดยเร็ว เพราะคุณจะต้องไปโรงเรียน ให้ทันเวลาเหมือนวันก่อนๆ (หน้า 13)

2. คุณกับจันดีใหญ่ขึ้นมาถ้าไม่เป็นคนชั่วเข้าไปอยู่ในคุก ก็จะได้รู้ได้เห็นช่องเหล่านี้แน่ๆ (หน้า 22-23)

3. จำได้ว่าหลวงพ่อบุญสั่งว่าใครที่วาทสวดมนต์ที่ว่า “ธรรมะคือคุณากรส่วนชอบสาธ” นั้นยังไม่ได้ ก็ให้หัดท่องให้ได้ทุกคน และเด็กนักเรียนชั้นจี๋หมุ่ไหลคือชั้นมูลไว้เคียงสา และป.1 อย่างขึ้นไปนั่งกินข้าวบนห่อลิม (หน้า 29)

4. ผู้ใหญ่สิงห์พูดแกมหัวเราะว่า “บ่เป็นหยังดอก ความจริงข่อยอยากให้พี่น้องมาแต่มีโอเปาๆ นั้นแหละ” (หน้า 81)

5. ทั้งหลวงพ่อกเนและครูทองหัวเราะขึ้นพร้อมกัน หลวงพ่อพูดว่าจันนี่ใหญ่ขึ้นมานั่นจะเอาตัวรอดไหมยังสงสัย เพราะมันสนใจแต่ทางนักร้อง (หน้า 140)

6. ส่วนทิดจำปานั้นให้ไปหาซื้อหมูน้อยหรือไก่มาไว้สัก 10 ตัว คินนี้จะกินฉลองลูกสาวให้ถึงฟ้าแจ้งเลยแหละ (หน้า 157)

7. แต่คินนั้นความวิตกกังวลก็หายไป เมื่อยามไถ่ในบ้านชั้นเสียงเซ่งแซ่ (หน้า 197)

ลัมพอนัย (Synecdoche)

1. แม่ของคุณพูดว่าคงจะใช่ เพราะเสียงนี้ตรงมาจากทางบ้านเจ๊กอู๋ เจ๊กอู๋นั้นเจ้านายที่ไหนๆ มา มักเชิญไปกินเหล้าที่ร้านทุกที ทำให้ครูโรงเรียนและผู้ใหญ่บ้านพากันชอบใจนัก (หน้า 15)

2. “แม่นแล้ว เลือดอีสานต้องสู้คือพ่อหลวงเคนว่า” (หน้า 62)

3. พ่อพูดขึ้นว่านี่แหละทางเมืองบางกอกเขาเรียกว่า “ดอกกรสสุคนธ์” ดอกไม้แบบนี้ทางป่าบ้านเรามีมาก (หน้า 65)

4. ยามสายๆ จะเดินตามไปกับเพื่อน พ่อถามว่ามีใครไปบ้างแล้ว แยกบอกว่ามีเกวียนไปกันหลายเล่มแล้ว แล้วพ่อก็นั่งหย่อนขาลงผิวปากไปเสียงก้อ๊กๆ (หน้า 106)

5. จันดีถามป้าคนเก่าว่า ทำไมพ่อใหญ่กาจึงให้เอาเข็มกับด้ายใส่ในกระดังก่อนวางเด็กลง แกก็บอกว่าเพื่อเด็กหญิงคนนี้ใหญ่ขึ้นมา จะเย็บปักถักร้อยและทอชิ้นทอผ้าเก่งนั้นแหละ (หน้า 157)

6. “เอากระดานกับดินสอมาน่า” เสียงคนแก่อีกคนบอกให้เอากระดานชนวนกับดินสอไป “แม่นแล้ว ยามมันใหญ่ขึ้นมาเขียนหนังสือเก่งๆ” (หน้า 157)

7. ก่อนมีงานนี้ ทุกครัวเรือนจะทำขนมจิ้นและขนมหวานต่างๆไว้กันมาก แม่ของคุณทำหลายอย่างเหมือนกัน (หน้า 161)

8. ขณะพระเทศน์ก็มีชายคนหนึ่งถือขันเดินเรียไรไปเรื่อยๆ มีเสียงสตางค์แดงและสตางค์
ห้าหล่นลงขันดังกรูกริ่ง (หน้า 164)

9. คุณจึงได้ตั้งใจแน่วแน่อีกครั้งหนึ่งว่า คุณจะไปเรียนหนังสือให้ได้ แล้วก็จะเป็นนาย เป็น
ตำรวจ ทหาร หรือเป็นครู และเป็นกรรมการอำเภอ (หน้า 197)

อติพจน์ (Hyperbole)

1. เสียงแคนด้อยเล่นแต่ของพวกผู้ป่าวลอยมากับสายลมเรื่อยๆ จันดีพูดว่าฟังดูซิคุณเสียง
แคนขามกลางคืนหน้าหนาว ฟังแล้วชวนให้หัวใจหลุดจริงๆ (หน้า 38)

2. ป้าคำกองถามว่า แล้วหนังสือปู้นไม่อยากจะดูหรือ แก็บบอกว่าดูมาจนตาจะหลุดจากเบ้า
แล้ว ให้พาเด็กน้อยไปก่อนเถอะ (หน้า 107-108)

3. พอติดจุ่นเดินไปหา กลับมาก็ส่งถั่วลิสงคั่วให้ลูกกับยี่สุ่นคนละ 2-3 ฝัก พูดเบาๆว่าเพิ่ง
ได้กินของพ่อใหญ่ๆทีนี้แหละ คงจะมีอายุยืนมากทีเดียว เพราะพ่อใหญ่กานันจีดีดจีเหนียว
เหลือเกิน (หน้า 112-113)

4. โรเอีย พวกไปรับจ้างถางป่า มีแต่หนุ่มน้อยทั้งนั้น ระวังอีสาวๆบ้านน้ำเกลี้ยงจะจับเอา
ไปเป็นผัวหมด พ่อแม่ทางนี้ต้องร้องไห้จนตาหลุดกันละ (หน้า 193)

บุคลาธิษฐาน (Personification)

1. เพราะบัดนี้รวงข้าวสีทองถูกเก็บเกี่ยวไว้ในยุ้งกันหมด ตามท้องทุ่งจะเหลือแต่ต่อข้าวยืน
อาบแสงแดดอุ่นอยู่คู่เป็นมันระยับ (หน้า 6)

2. ไม่นานนักหมู่บ้านนี้ก็ตกอยู่ในความมืดสลัวอยู่รำไร แล้วเสียงในป่าน้ำฝ้ายและเสียงแคน
ของพวกหนุ่มก็เจื้อยแจ้วไปกับลมหนาวที่พัดมาเบาๆ (หน้า 6-7)

3. วัวยืดมกเวียนคูนี่ พ่อชื่อมาจากญาติฝ่ายแม่ที่อยู่บ้านอื่น ถึงมันจะมีอายุเกินหนุ่มไปบ้างก็ดูกระปรี้กระเปร่า (หน้า 11)
4. ตะวันแดงดวงใหญ่ทะยานข้ามแม่น้ำโขงมาโน่นแล้ว มันลอยมาเรื่อยๆ และเหมือนมันตามหลังคุณมา (หน้า 11)
5. แกลดไวได้ไต่ตะของแก่นะชิ เกือกหนังใหม่ๆอย่างนั้น กัดตีนเจ็บจะตาย (หน้า 53)
6. แสงแดดอ่อนๆสาดลงอาบผิวหนังน้ำดูงามตายิ่งนัก (หน้า 63)
7. “เป็นหยังมันจ้งตกลงมา” ยี่สุ่นถามต่อ “มันกอดกันกับผู้สาวแล้วหล่นลงมานะ” พ่อว่า กึ่งก่ากอดปล้ำกันเหมือนพ่อว่านี่ คุณก็เคยเห็นมาแล้ว บางทีมันหล่นลงมาทั้งคู่ แล้วมันก็พากันวิ่งขึ้นไปอีก (หน้า 64)
8. นกแซงแซว นกนี้มี 2 อย่างคือชนิดหนึ่งมีปลายหางเป็นบ่วงวงกลม อีกชนิดหนึ่งหางเป็นแฉกอย่างตัวที่เห็นเมื่อกี้ ยี่สุ่นพูดว่าถ้าจับไปเลี้ยงในกรงคงจะได้ฟังมันร้องเพลงทุกวัน พ่อก็บอกว่านกแซงแซวนี้จับมันยาก มันหุไวตาไวและบินเร็วมาก บางทีได้มันมาก็ต้องยิงเอาในระยะไกลๆ (หน้า 65)
9. เมฆบดบังแสงตะวันแล้วจริงๆลูก ขึ้นเกวียนกันเถอะ เพราะอาจจะมึนงี้ยัวออกเที่ยว (หน้า 72)
10. เดี๋ยวนี้หมาของเรานั้นไม่จึกเหมือนแต่ก่อนแล้ว เพราะมันมีอายุเลยบ่าวหนุ่มมาแล้ว และมันหนาวเป็นเหมือนกันกับคนเรา (หน้า 95)
11. พ่อข้ามทุ่งนาไปทุ่งเดียว ก็ถึงที่นาของพี่แดงอ่อน ต้นยางใหญ่ยืนอยู่บนคันนาข้าง อยุธยา ริมป่าฝืนนาข้าง (หน้า 97)
12. ทิดฮาดพูดว่าขอให้พบอีเห็นลองดู หมาของแกกำลังเป็นหนุ่มยังจี้ มันคาบหางอีเห็น ฟัดกับโคนต้นไม้ทีเดียวก็น่าตายดิกๆ (หน้า 126)

13. แต่พอลับตามันก็วิ่งตามมาเหย่าๆ พ่อบอกพ่อใหญ่กว่าช่างหัวมันเถอะ เพราะไปป่าไปโคกไหนๆ มันไปด้วยทุกที อีกไม่กี่เดือนมันก็แก่เต่าตายไปเอง (หน้า 186)

สัญลักษณ์ (Symbol)

1. ลูกชายหมอลำหนักกับลูกชายเจ้าอยู่ดินจับมือกันมาอีก แฉ่งตัวด้วยเสื้อฝางามๆทั้งนั้น กางเกงขาสั้นสีเขียว เป็นผ้าตราเรือบิน ที่คุ้นเคยเห็น (หน้า 182)

ปฏิทรรศน์ (Paradox)

1. ถึงหลวงพ่อเคนจะแก่มากก็ยังกระฉับกระเฉง บางวันท่านให้พระภิกษุหรือจวน้อย – สามเณร ไปสอนแทนก็เคยมี (หน้า 7)

2. ถึงคุณจะเป็นเด็กก็พอรู้ว่าสิ่งใดผิดและถูก เพราะคุณเชื่อฟังคำสอนของพ่อและหลวงพ่อ เคนเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นงานหนักเบาพ่อสอนให้คุณหมด แม้กระทั่งการจับปลา (หน้า 9)

3. คุณเล่าให้แม่ฟังด้วยเสียงสั้นๆ แม่พูดว่าช่างเขาเถอะ คนเรานั้นย่อมมีคนชั่วและคนดี (หน้า 11)

4. คุณบอกว่า “ไม่รู้และหนาวขนาดไหนเราก็ต้องมาโรงเรียนทุกวัน ความหนาวนั้นมันไม่น่ากลัวเหมือนความร้อนยามฝนแล้ง” (หน้า 36)

5. ในปีที่แล้งจัดจะมีดินทรายและก้อนกรวด แต่มาปีนี้ยังมีน้ำไหลอยู่เอื่อยๆ บางแห่งก็เป็น วังน้ำลึกและตื้น (หน้า 48)

6. จี๊วในคอกได้ดูเรือนนี้ มีจี๊วเปียกและแห้งปนกันอยู่ (หน้า 58)

7. ผู้คนทยอยมาเรื่อยๆ ทำให้เรือนหลังใหญ่ ผู้ใหญ่สิ่งเล็กลงลดตา (หน้า 80)

8. ครั้นขบวนแห่เจ้าบ่าวไปหยุดที่หน้าเรือนหอเจ้าสาว เสียงกลองยาวและจอแจก็เงียบ (หน้า 88)

9. พ่อใหญ่กำลังบอกให้พ่อของคุณรวบรวมสตางค์ไปซื้อตัวคนเดียว ครัวใหญ่ๆ พ่อจึงเบียดฝูงคนออกมา พูดว่า ร้อนจนหายใจแทบไม่ออก (หน้า 108)

10. บัดนี้คุณหนาวๆ ร้อนๆ ขึ้นตามตัวบ่อยครั้ง คือยามเห็นผู้สาวที่ใดก็ใจเต้นแรงกว่าเก่า (หน้า 172)

นวนิยายเรื่อง “อีสานพเนจร” ประพันธ์โดย คำพูน บุญทวี

อุปมา (Simile)

1. นกกลุ่มตัวเมียนี ทำไมมันวิ่งไปหาตัวผู้ที่ร้องเพราะอย่างจับใจ...ตัวผู้บางตัวมันมีเสียงเพราะๆ มันคงมีคู่ขึ้นหลายตัว เหมือนหมอลำหนูคราว เป็นหนุ่มที่มีสาวต่างบ้านรักชอบแถมกันนับไม่ถ้วน แต่คุณนั่นเล่าเสียงคงไม่เพราะชอบฟังจึงหาคู่รักยากเหลือเกิน (หน้า 4)

2. มีเสียงพิณเจื้อยแจ้วมาอีกในทำนองเดียวกันกับพิณของหนุ่มนั่น ทำให้คุณวาบหวีในหัวใจยิ่งนัก บางครั้งเสียงพิณช่างเหมือนเสียงพูดเบาๆ ของนกเขาแว่วๆ ในหว่า แซ่บบ่อ้ายคุณ...แล้วคุณก็หลับไปอย่างมีความสุข (หน้า 11)

3. ไอ้สมรตาเอกมาได้ยินเข้า พูดว่าถ้าจะเรียนอังกฤษก็ไปจอครถอยู่ทางโรงแรมโทรกาเดโรแถวถนนสุรวงศ์โน้น เพราะฝรั่งมังค่าแถวนั้นมีมากเหมือนมันพากันมาแห่กัน (หน้า 48)

4. นึกว่าถ้าเขาปฏิเสธคงจะกลับไปนอนคอยท้องก๊วยอยู่หลายวัน พลันนั้นเสียงของเจ้าแก้วหลีซั่วๆ หนักๆ เหมือนเสียงพระผู้เป็นเจ้ามาจากสวรรค์ดังขึ้นว่า (หน้า 53)

5. “ประเทศไทยในสมัยแปดสิบเก้า มีเหตุแสนเศร้าเมื่อวันที่เก้ามิถุนายน มหิดลองค์เจ้าได้สิ้นพระชนม์...สายลมพัดเมฆฝนหล่นลงมา ดังหยาดน้ำตาของเหล่าประชาชนที่รักดี...” (หน้า 59)

6. นึกจะคำตอบไปก็กลัวจะมีเรื่อง ยิ่งดูลำแขนกับหน้าแข้งแต่ละคนใหญ่และคมเหมือนไม้คานหาบน้ำไม่มีผิด จึงได้แต่พยักคอดูมันจนลับสายตาไป (หน้า 61)

7. ถึงสมรจะมีเสียงเหมือนกระแทกเหมือนไอน้ำยว่ำ มันก็ตั้งใจร้องอย่างตั้งใจ เพลงๆ
หนึ่งที่สมรชอบร้องก็คือ เพลง “ยามจน” (หน้า 65)
8. นับว่าสุขยังโชคดีที่จะได้เดินแผ่นดินไทยต่อไป เพราะผู้หมยี้มนักปั้นไวปานลึง
ทีเดียว (หน้า 80)
9. พี่ลอยตัดซ้ำจริงๆ สมกับเจ้าของร้านคำว่าตัดซ้ำไม่ทันกิน มือก็หนักเอาการยามจับหัว
คุณบิณฑ์แรงๆ ปานคอกหอยจะหลุด ยามโกนจอนผมและกางเขราปานกับชุดหนังหมู (หน้า 115)
10. จะเขียนลงไปว่า ใครไม่เรียนหรือไม่ศึกษาก็จะโง่เหมือนควาย มันก็เป็นภาษาชาวบ้าน
ไป จีนเขียนตอบไปคงได้ศูนย์แน่ๆ ยึดเอาเพลงวิชาเหมือนสินค้านำอันมีค่าอยู่ทางไกลเป็นหลักดีกว่า
(หน้า 120)
11. ยังมีเสียงพูดว่ากรรมการคนที่หัวล้านปานทุ่งหมาหลงนั่นถามแต่ละที่ต้องสะดุ้งยิกๆ
(หน้า 122)
12. เย็นวันพฤหัสบดีวันหนึ่งต่อมา คุณมีอาการละล้าละล้งเหมือนฝัน ลมอุ้มมาพัดยอด
มะพร้าวริมรั้วเหมือนเสียงหัวเราะของนางฟ้ามาจากสวรรค์ (หน้า 147)
13. ถึงพ่อจะสอนไว้ว่าการร้องไห้ของลูกผู้ชายมิใช่วิสัยที่พึงกระทำ คำว่าลูกผู้ชายนี้มัน
เปรียบเหมือนขุนเขาที่แข็งแกร่ง แต่ครั้งนี้คุณไม่ได้เจตนาจะร้องไห้จริงๆ (หน้า 148)
14. ถามว่าจะเซ็นชื่อแบบไหนกันแน่ คุณๆ ที่หัดเซ็นชื่อมาหมดกระดาษสิบกิไลแล้วนะ คุณ
สระอุลายเซ็นนี้เหมือนวงล้อรถสามล้อไม่มีผิด (หน้า 150)
15. คุณตัว ค. ควายของมึงเหมือนจอมปลวกอยู่กลางทุ่ง นี่ๆ ตัว น. หนูทำไมหางมันยาวนัก
(หน้า 150)
16. คุณบอกว่ามันงงงวยไปหมดเพื่อนเอ๊ย เขียนกระดานก็เลื้อยลงเหมือนงู (หน้า 188)

17. ไข่แล้วถูกแล้ว...คุณต้องระวังชีวิตเหมือนจิ้งหรีดอย่างแน่นและตั้งใจอย่างมั่นคง... (หน้า 189)

18. พี่ลอยตอบดั่งๆ ลงมาว่า ภูก็เกลียดปานหมาเลียตัว เพราะเมื่อคืนนี้ไปเที่ยวช่องจนหมด (หน้า 195)

อุปมาอุปไมย (Metaphor)

1. “ได้บุญ แต่เอารอดสามล้อเป็นโรงแรมมันก็ช่วยเหมือนกันละนะ” ใช้น้อยว่า (หน้า 50)
2. คนชื่อหวดที่อาสาว่าจะเป็นคนเข้าแทงหม้อหุ้มหัวเราะแหยๆ ใส่คุณ แล้วพูดว่าดูสิหน้าบักนี่เหมือนผู้หญิง ยังไม่ได้ลงมือก็หน้าขาวเป็นไขลวกเสียแล้ว (หน้า 79)
3. เอาไม้แขวนเสื้อแต่ละข้างก็ไม่ระมัดระวังเสียเลย ราวกับว่ารูกูคุณเป็นกระบอกไม้ไผ่ (หน้า 115)
4. คุณพูดเท่านั้นจึงเดินอ้อมไปทางหลังพินิจดูลายมือตัวเองในกระดานดำ ทำให้ใจหายวาบลงอีก เพราะตัวหนังสือมันคดเป็นงูเลื้อยเสียแล้ว (หน้า 184)
5. ชีพคือชีวิตก็คืองานเรานี้ กิจกรรมจะดีต้องอาศัยจิ้งหรีดช่วยกัน (หน้า 189)
6. ถึงจะมีคำกล่าวที่ครูคือเรือจ้างที่ถูกคนโดยสารถีบหัวเรือเมื่อขึ้นฝั่ง (หน้า 189)

นามนัย (Metonymy)

1. บอกคุณว่าถ้าจะไปเที่ยวในบ้านก็ไปได้ แต่อย่ากลับดึกนัก เพราะพรุ่งนี้จะออกเดินทางพร้อมไกล่ลงคอน (หน้า 13)
2. ครั้นตะวันเลยหัวไปหน่อยพอก็พาหยุดพักกินข้าวที่ขนานาแห่งหนึ่ง (หน้า 15)

3. ตอนหนึ่งหลวงพ่อกำลังจะไปอยู่ทวีปไหนไม่สำคัญ ถ้านายคุณไม่สั่งสมบาปและก่อศัตรูก็จะอยู่ได้สบาย (หน้า 23)

4. ทั้งคู่หัวเราะคิกๆจับมือกันเดินหนีไป สักครูเขาก็หันกลับมาอีกพูดดังๆว่า “ไปก่อนนะพ่อลูกท่านปลัดอำเภอข้าวเหนียว” (หน้า 61)

5. สมรพุดว่าที่คนจีนคนญวนเขากินกันจะทำไมเขามีตึกอยู่หลายชั้น ทิดจำปาพุดว่าเขาไม่กินกันดอก เขาทำขายให้คนไทยเรากินต่างหาก (หน้า 76)

6. ท่านผู้แทนชวนคุณให้ไปอยู่กับท่านอีก เพื่อมีงานเสมียนจะได้ฝากให้ แต่คุณก็ได้แต่พูด “ขอบพระคุณ” เพราะบัดนี้คุณหลงแสงสีของเมืองกรุงจนลืมตัวเสียแล้ว (หน้า 77)

7. ตะวันเลยหัวไปวากว่าๆ รถก็จอดที่สถานี “ควนเนียง” พอดี (หน้า 97)

8. ทำไมใจฉันกะไม่เห็นใจคนลูกเมืองอุบลฯ เหมือนกันสักนิด จักรไฟมาสายเดียวกันกินข้าวเหนียวจำปลาแดกคือกันแท้ๆ ยังไม่เมตตาปราณีเราเสียเลย (หน้า 111)

9. เอาไว้ให้ฝ่ามือด้านๆ จะได้วันละ 100 ดันเลยแหละ แล้วแกก็ไถ่ไม่ได้โดยไม่หันมาพูดกับคุณสักคำ ครั้นตะวันตรงยอดไม้ไผ่กองกาง ลุงแสงบอกหยุดไปกินข้าว คุณนี่ก็อยู่กว่าจะไปนั่งข้าวสุกมิเป็นลมก่อนหรือ (หน้า 142)

10. เอาเมียคนอีสานเหมือนกันดีกว่า จะได้กินปลาแดกข้าวเหนียวกับซุบหน่อไม้ได้เหมือนกัน” คุณนายให้ความเห็น (หน้า 146)

11. คุณได้มานั่งอยู่ใต้ต้นมะพร้าวริมถนนแห่งหนึ่งยามไหนไม่ได้ กว่าจะรู้สึกตัวก็ต่อเมื่อมดแดงไฟกัดที่ขาอ่อนอยู่แปลบๆ หันไปดูดวงตะวันก็หล่นหายไปแล้ว ทั้งแต่แสงเรืองๆ ไว้ตามยอดมะพร้าวอยู่ร่ำไร (หน้า 148)

12. ช่วงชีวิตคุณทำงานออกเหงื่อแรงแลกกับเงินอยู่กรุงเทพฯ ได้ยินแต่คำว่าเฮ้อ - บักคุณลูกบักขาลาย บักเดียวลูกข้าวเหนียวปลาแดกปลา เป็นต้น (หน้า 168)

สัมพจน์ (Synecdoche)

1. บุญหลายยืมแก้มแดงมาบอกพ่อให้มาตามไปกินข้าวเดี๋ยวนี้ (หน้า 8)
2. คราวนี้ป่าใหญ่ก็พูดอีกว่า “ได้ดีแล้วอย่าลืมแจ่วเพวผักเต๋อคุณเอยได้กินเงินกินคำเจ้าอย่าลืมกะเบียนฮ่าง” (หน้า 24)
3. พี่ล้อยถามว่าทำไมไม่ชอบขอยืมเงินท่านศึกษาธิการจังหวัดก่อนเล่า คุณก็บอกว่าเกรงใจท่านเหลือเกินได้อาศัยกินข้าวสุกอยู่ทุกวัน และได้มาสอบเป็นครูก็นับว่าท่านมีพระคุณต่อคุณมาก ล้น (หน้า 134)
4. คุณเปลี่ยนผ้าอย่างว่องไว ตักน้ำใส่ตุ่มแล้วเข้าในครัว จัดแจงล้างถ้วยชามเหมือนวันก่อนๆ (หน้า 188)

อติพจน์ (Hyperbole)

1. คุณเริ่มกำลังใจเสียและเกรงต่อมากอีก จนลืมไปว่าวันและเดือนมันช่างโบนยบินจากไปไวเหลือเกิน (หน้า 73)
2. ไปอยู่ทวีปไหนมันไม่สำคัญ ข้อสำคัญให้มืออ่อนดินอ่อน และยึดพระรัตนตรัยเหมือนพ่อสั่งไว้ ส่วนพวกคุณนี่ไม่ได้เรียนชั้นมัธยมเหมือนมึงจะขอสู้อยู่ที่นั่นจนหัวหลุดจากบ่า (หน้า 86)
3. คุณหาเงินยังไม่ถึง 100 บาท จดหมายของบุญกองฉบับที่ 2 ก็ตามมาอีก ค่าคุณว่าทำไมไม่ตอบจดหมาย หรือว่าโรคผู้หญิงกินกระดูกกระเดี้ยจนตาถั่วขาเป๋ไปแล้ว (หน้า 87)
4. ใ้ฉันพูดว่าก็มีงมมือไหว้วัดพระแก้วกับปืนใหญ่หน้ากระทรวงกลาโหม ปานมือจะหลุดยังจำไม่ได้ชื่อหรือ (หน้า 91)
5. คุณพูดด้วยเสียงหนักแน่นว่า เป็นใจเป็นกันสับกว่าวันนี้จะดูหนังสือให้ตาแตกเลย (หน้า 102)

6. คุณคิดไปเดินไปถึงหน้าคุกเอายามไหนไม่รู้ พี่ลอยช่างตัดผมก็เดินหัวร่อฮาๆตรงมา พูดว่าไอ้น้องชายเอ๊ย อุตสาหักขำภูเขาเลากา ทะเลเจ็ดหมื่นโยชน์ยังเอาผ้าขาวม้าเคียนเอวบอกยี้ห้อคนลาวอยู่นะ (หน้า 134)

7. “อูวะ มีแต่พวกเจ้านายเขาเดินกินอากาศเช้าๆ แต่น้องคุณยังไม่ทันใดก็จะเดินกินอากาศ” (หน้า 134)

8. บางทีก็เหมือนตัวคุณลอยไปอยู่บนยอดไม้ บางครั้งก็แลเห็นหลังคาโรงรถสามล้อเก่าอยู่รำไรจะเสียวอะไรอีก (หน้า 147)

9. อุตสำหรับหอบกระดูกขามโลกมาถึงนี้แล้วจะลาออกง่ายๆ มันไม่ใช่ลูกบักข้าวเหนียวดอกเอาอิติปิโสถอยหลังไปท่องเดินไปโรงเรียนซิ (หน้า 163)

10. เอาละคุณจะตั้งใจสอนอย่างเต็มที่ มีอะไรสงสัยต้องถามครูใหญ่กับครูหมัด พ่อเราเป็นครูเหมือนกันจะไปกลัวทำไม ไหนๆเราก็ตีดินมาสุดฟ้าแล้ว (หน้า 185)

บุคลาธิษฐาน (Personification)

1. คุณพูดว่าดีแท้ๆ และต้นไม้เหล่านี้ยังสดชื่นเหมือนไม่ได้ขุดมา (หน้า 1)
2. ถ้าอากาศดีๆ อย่างนี้แล้วพี่คุณจะหนีไปกรุงเทพฯทำไม ถ้าจะกลับไปอีกต้องให้ต้นไม้เหล่านี้ มีขอดมีใบอีกสักหน้อยก่อน ไม่อย่างนั้นแล้วต้นไม้มันจะคิดถึงพี่คุณจนเหี่ยวเฉาตายไป (หน้า 2)
3. ต้นข่อยและต้นประดู่ที่ยืนนิ่ง อยู่มุมคันทนา มีรอยลานกิ้งก้านลงมาแทบจะเหลือแต่ต้นได้เค้ (หน้า 2)
4. ต้นพะยอมต้นนั้น ยังยืนตระหง่านอยู่ที่เก่า (หน้า 3)
5. แต่ปีนี้คงจะได้ทำนาเล่าไปแน่ๆ เพราะฝนฟ้ามันทำทำจี้เกียจตกเสียจริงๆ (หน้า 3)

6. ยามเย็นวันที่ 4 คุณกับพ่อก็ไปถึงพระธาตุจริง ๆ พระธาตุนี้สร้างงามเหมือนเจ้าอาวาสว่าไว้ไม่มีผิด (หน้า 18)

7. แต่จู่ๆ ก็มาหาคุณที่โรงรถในเช้าวันหนึ่ง เล่าให้คุณฟังว่าไปหาเงินทางฝั่งลาวอยู่ 3 ปีได้เงินกลับบ้านไม่ถึง 50 บาท จึงลงไปรับจ้างทำสวนอ้อยทางเมืองชลบุรี แต่ก็ได้แต่ใช้จับสันมาหานี้แหละ (หน้า 77)

8. ไปอยู่กับอดีตผู้แทนบ้านเราซึ่งจะใจเสียอยู่อีกหรือ ที่นี้แหละคุณจะได้เป็นนายแน่ๆ ว่าแต่ว่าจะวังอย่าให้ใช้จับสันกินดับตายก็แล้วกัน (หน้า 85)

9. เมื่อมะพร้าวแก่ทะลายนั่นหมดเจ้าของมันก็กระตุกเชือก พร้อมกับส่งภาษาอยู่พิมพ์เจ้าลิงขยับไปหาอีกทะลายนึงแล้วจัดแจงปลิดมะพร้าวอย่างตั้งใจ (หน้า 104)

10. คุณคิดได้เท่านี้ก็ถอนใจเฮือกใหญ่ ถอนใจครั้งหนึ่งดูเหมือนความทุกข์มันหนีไปครึ่งหนึ่ง แต่แล้วความทุกข์เหล่านั้นมันก็กลับมาเกาะกุมหัวใจคุณอีก (หน้า 147)

11. ปล่อยให้พูดตามหลังว่าเกือกใหม่เป็นเงาขาวๆ นั้นมันกัดตีนไหมล่ะ ครูใหญ่หันมามองที่

12. ส่วนขาแข้งและลูกสะบ้าหัวเข่าก็ให้อ่อนเพลียชอบกล (หน้า 174)

ปฏิหารศน์ (Paradox)

1. คุณพ่อจะย้ายไปอยู่จังหวัดปัตตานีเร็วๆ นี้ คุณไม่รู้จะอยู่กับใคร และถ้าสอบตกก็จะต้องทุกข์หนักลงอีก ท่านพูดว่าในเมื่อเธอเป็นชนิดหนักเอาเบาแล้วจะวิตกกังวลทำไม (หน้า 110)

2. คุณถอนใจขึ้นทีหนึ่งจึงบอกตรงๆ ว่า ตอนนี้กำลังมีทุกข์หนักยังไม่สุขใจ เอาไว้เดือนหน้าจะไปอุดหนุนให้ได้ ทำให้หล่นลูกทะเล้งขึ้นคำหัวคุณทันใด (หน้า 149)

นวนิยายเรื่อง “นาฏกรรมชีวิตของมนุษย์ลุ่มน้ำโขง” ประพันธ์โดย คำพูน บุญทวี

อุปมา (Simile)

1. ลำน้ำ 2 สายที่ไหลเรียงขนานกันลงมาทางใต้ เหมือนงูเลื้อยนั้นคุณเห็นแล้วใช่ไหม
(หน้า 11)
2. ไม่เช่นนั้นจะเจ็บป่วย หรือถูกปลาบึกคาบกลางลำตัว พาดำดิ่งลงไปชนโขดหิน จนเสียชีวิตเสมือนพญาระเซ่นนั้น (หน้า 15)
3. แต่สาวงามนั้นสยкмมือไหว้เทียมหน้าอก แล้วหัวเราะจนเห็นฟันทุกซี่งาม ปานเอามุกไปใส่ไว้กระนั้นแหละ (หน้า 22)
4. สาวมาลีหน้าแดงปลั่งปานลูกตำลึงสุก อยากพูดออกมาสักคำ มันอัดอั้นตันใจเหมือนมีดินจุกปาก (หน้า 56)
5. วารีดอบเสียงโขมกโขงเจงว่า มีแรงมากกว่าเก่าเลยจะเดินเหินไปไหนตัวปลิวปานหุ่น
(หน้า 58)
6. ป้าแหวนอีกคนหนึ่งที่ร้อนรุ่มเหมือนไฟสุ่มอก เดินกลับกลับมาระหว่างทางเข้าไร่กับกระท่อมตั้งแต่ค่ำมืด ถึงยาม 4 ทุ่มไม่รู้วาก็หลับ (หน้า 63)
7. จำเรือพายจากฝั่งขวาไปฝั่งซ้าย ตรงไปหาดสวนผักของ “สาวมาลี” สาวลาวจนเหงื่อไหลไคลหยด ผูกเรือไว้แล้วเดินย่องขึ้นไปชายหาดเหมือนแมวจ้องตะครุฑหนู (หน้า 98-99)
8. “ถ้ามีงคืบบ่หยุดและร้องขึ้น กูตีเอาเม็ดแทงพุงมึงตายอยู่ในป่านี้ ขอนอนกับมึงคนละทีแล้วค่อยกลับไปมันบ่ตายดอก มึงอยากเกิดมาสวยปานพระอินทร์ปั้นแต่มึงนี่ (หน้า 117)
9. สามโจรใจอำมหิตหันขวับ ลูกขึ้นยืนชักดาบปราดออกจากฝักกระโดดดาหน้าเข้าหาเพชร ปานเสือโคร่ง (หน้า 118)

10. เงินขวงทำก้อนให้พูดว่าตัวเธอนี้ เปรียบเหมือนนกอยู่ในกรงไม่รู้จะไรมากเลย (หน้า 125)

11. ลูกเจ้าของไร่เล่าว่าโจรเห็นวารีเดินมาฉันทั่วเราะชอบใจ พอเข้ามาใกล้มันถึงปืนได้วารี ตะเบ็งเสียงปานเสียงฟ้าผ่า (หน้า 128)

12. ส่วนเงินขวงถือดาบไม่มีฝักเล่มน้อยของวารีแน่น แต่เมื่อเสียงอึ้งๆ ของลมพัดคล้ายเสียงร้อง จึงพากันวิ่งกลับมาอยู่ไร่ด้วยใจระทึก (หน้า 130)

13. “มันเอาไปคือกัน แม้สักกับครกมันก็ไม่เอาไว้ให้ มันคงลักตอนตีสี่ตีห้าอายุหลับสนิท เพราะเมื่อตัวตนปานค้อนทุบ โจรเหล่านี้ใจดำแท้ จมวกกับหอกมันก็อุตส่าห์เอาไป” (หน้า 131-132)

14. ทางที่ดีที่สุดคือเอาไปจำหน่าย “ลูกแถม” อยู่ท่าเรือบ้านกาหลงโน้น นายเพชรพูดชอบใจแล้วใช้ให้เงินขวงจ่ายเงินค่าไปส่งข่าว 2 สลึงรับเอาไว่ปานลึงรับกล้วย (หน้า 137)

15. เด็กชายข่าตัวดำถามว่า ในป่าแถวนี้มีกิ่งก่าไหมละ แกตอบว่า มีแต่ไม่มากนักดอก ระวังอย่ากิ่งก่ามีปีกบินได้มาทำกินโดยเด็ดขาด ไม่เช่นนั้นจะพียักคอเหมือนกิ่งก่าอยู่ทั้งวันทั้งคืน (หน้า 158)

16. ขาขาวมานั่งใกล้ همینควาฮากสือก ขาขาวมานั่งใกล้หอมเนียมอ้มกะบ่ปาน ซึ่งแปลว่าหนุ่มที่มานั่งใกล้ฮีสาวนั้น ขาไม่มีสักลายฮีสาวจะรักแตก แต่ถ้าขาขาวมานั่งใกล้ละก็ เนื้อตัวหอมปานพรมน้ำอบเข้าใจไหม (หน้า 168)

17. แล้วคนอย่างนายเพชร นักสู้ผู้มีใจแข็งปานเพชรก็เป็นคนคือกัน จะเอาดีมีชื่อเสียงสักอย่างไม่ได้เชียวหรือ (หน้า 179)

18. ทุกคนกระปรีกระเปร่ารอยยิ้มบนใบหน้าแฝงด้วยความหวังอย่างเต็มเปี่ยม โดยเฉพาะ เจ้าสองหนุ่มน้อยยิ่งคึกคักเหมือนปลาได้น้ำใหม่ไม่มีผิด (หน้า 180)

19. กระแสน้ำไหลเซาะโขดหินลงสู่วังน้ำวน เกิดประกายระยิบเหมือนมีใครโปรยกากเงิน ลงใส่กระนั้นแหละ เสียงสาธซำจ้อกๆ เบาๆ สดลั่นหวานอ่อนๆ โขยมาฟังแล้วเหมือนดนตรีทิพย์ จากสวรรค์ชั้นฟ้าไม่มีผิด บางทีฝูงปลาตัวใหญ่กระโดดโลดแล่นทวนกระแสน้ำ เสียงจ๋วมจ๋วมแล้ว เจียบหาย รวากับมันจะพากันนอนหงายดูดวงจันทร์สุกปลั่ง พลังรำพึงขึ้นเบาๆว่า งามแท้ดวงจันทร์วันเพ็ญ เจ้าจงอยู่บนฟ้าอย่างนี้ไปนานเถิด (หน้า 184)

20. เป็นอันว่าเราจะให้ลูกสืบสกุลในห้าหกเดือนข้างหน้า ถ้าเป็นหญิงคงสวยคือแม่มั่น หรืองามปานดวงจันทร์วันเพ็ญคืนก่อนโน้น (หน้า 192)

21. สักวันหนึ่งเวียงจันทน์ต้องรุ่งเรืองอีก ผู้คนชาวลาจะฮั่นพินีสุข เปรียบเหมือนลูก แดงลูกสุดท้ายในเตาเครือเริ่มเหี่ยวเฉานั้นแหละ ส่วนเมืองบางกอกนั้นอาจจะเศร้าหมองเหมือน เวียงจันทน์สักวันหนึ่ง บางทีอาจเป็นเมืองร้างเปรียบเสมือนจอมปลวกโล้น ยืนอยู่กลางทุ่งกลางป่าก็ได้ (หน้า 213)

22. บุกรป่าออกไปถึงลานหญ้าค่อนข้างกว้างใหญ่แห่งหนึ่ง ต้องหยุดแขนคออุกตัวใหญ่ บินข้ามหัวไปวิ๊ตๆ หัวือ ปานลมแรงพัดยอดเขา (หน้า 222)

23. ยิ่งเกิดในปลายเดือน 5 เมษายนอย่างนี้ยิ่งดวงแข็ง เป็นนักสู้มีฤทธิ์เกรียงไกรปานดวง ตะวัน แล้วถามนายเพ็ชรว่าคิดซื้อไว้หรือยัง (หน้า 230-231)

24. ไม่นานจะมีเหล็กถอยน้ำหรือเรือรบของฝรั่งมั่งคั่งมาเมืองบางกอก และจะมีเรือหา บินว่อนอยู่บนฟ้าเหมือนนกตัวใหญ่ๆ พวกเราอาจได้เห็นได้ชื่อก่อนตายจากโลกนี้ไปได้ (หน้า 233)

25. เพียง 20 วันเลขไปข่าวจะมีนายพรานไปล่าปลาบึกที่วังปลาบึก อำเภอสรีเชียงใหม่ กระเพื่อมพัดไปปานไฟลามทุ่ง เมืองหนองคายนครพนมมุกดาหาร และต่อลงไปที่อยู่ใกล้ฝั่งลำน้ำโขงดังว่าไปถึงหมด (หน้า 250)

26. ผมเฝ้าจู่จ้องใบหน้าหมองหม่น แล้วยังไม่เคยอมเกลือบ้วนปากตอนเช้าและก่อนนอน เหมือนเคยประพุดิ มีอยู่อย่างเดียวที่เอาใจใส่ปานไฟในหินคือ “เด็กชายออกเพ็ชร” นั้นแหละ (หน้า 277)

27. วาริประกอบเงินขวงลงจากเรืออย่างทุลักทุเล บัดนี้เธอตัวอ่อนเปลี้ยเหมือนนกปีกหัก เสียแล้ว นัยน์ตาโศกเศร้าซึมยื่นโงนเงนไปมา เหมือนจะล้มตึงลงเดี๋ยวนั้น (หน้า 293)

อุปลักษณ์ (Metaphor)

1. คุณหยุดสายตาตรงจุดนี้แล้ว ทอดสายตาข้ามแม่น้ำโขงไปนิดเดียว ก็จะเห็นฝูงคนตัว
เท้ามดเดินยั่วเยยอยู่ ไซ้ไหม (หน้า 12-13)

2. ไซ้สิ แม่งามอนนางนี้ รักเราปรารถนาเราสุดชีวิต นั้ดให้เราไปหากี่ฝากรักต่อกัน โดยมี
พวงห้อยเป็นเบาะรองนอนอย่างดูดี (หน้า 43)

3. เจ้าวาริสิ้นหัวพูดว่าให้มันก้อนเดียวก็พอ วันนั้นมันว่าผมเป็นเด็กโง่คือควายเมืองลาว
และยังว่าผมรู้รู้แต่จะวันขึ้นและตกทางใด (หน้า 54)

4. อีกอย่างหนึ่งตั้งใจแน่วแน่ว่าจะไปปลุกผีขายทางเชียงแสนหรือแม่สาย เพื่อได้เงินสัก
ก้อนแล้วจะกลับบ้านเกิด แต่แทนที่จะเป็นอย่างว่ากลับมาพบต้นฝิ่นอันหอมหวานชวนขึ้นชื่อเงินยวง
นี้แหละน้องว่าจริงไหม (หน้า 73)

5. พวกเราอยู่ริมน้ำโขงหรือไทยสยาม ทางภาคนี้ก็มีคนเข้าใจว่าเป็นคนดงคนป่าโง่เง่าคือเต่า
นามาแต่ปู่ย่าตายาย (หน้า 179)

6. น้องงกนข้าวปลาให้มากไว้เถอะ เพื่อน้ำนมในสองเต้าจะได้เข้มข้นขึ้นทุกวัน คอยให้
เด็กน้อยคนหนึ่งดูกินมีกำลังคือช้างสารนะน้องเอ๋ย (หน้า 206)

7. สัตว์ร้ายในปากกลัวหมด แม้กระทั่งช้างก็กลัวคนขำนี้นะ นอกจากนั้นคนขำยังใจทมิฬ
หินชาตินัก (หน้า 219)

8. แต่นายเพชรไม่ตอบสักคำ เพราะลมแรงหมุนกระโหลกลงมาจนเรือทุกลำหมุนเป็น
ลูกข่าง ชำมีหน้าฝนท่าใหญ่ก็เผลอมาปานฟ้าแตก (หน้า 272)

นามนัย (Metonymy)

1. ยามตะวันตกตรงหัววันหนึ่งนางบัวคำกลับมา พ่อใหญ่คำผางถามว่าไม่กลัวพวกแมว
กะเหรี่ยงจับไปทำเมียเลยหรือแม่คนงามเอ๋ย (หน้า 17)
2. ดิ้นขึ้นมาตะวันตกสีแดงดวงใหญ่ ก็ลอยอยู่เหนือยอดไม้ริมโขงฝั่งเมืองลาวเสียแล้ว (หน้า 21)
3. “มันคงกลัวพ่อแม่ อีกอย่างหนึ่งมีหนุ่มจากเชียงของและเชียงยืน ไปจับเกี่ยว แต่มันสั้น
หัวให้ทุกคน” (หน้า 40-41)
4. ภาพอันระทึกใจในชีวิตของผู้คนสองฝั่ง ปิตลากลมเมื่อตะวันตกลอยขึ้นสูง 4 วาเศษ (หน้า 48)
5. กว่าปลาอยู่ในฝันแหะจะขึ้นไปนอนนิ่งอยู่บนหาด ดวงตะวันตกจวนอยู่ตรงหัวรำไร มีเสียง
แข็งแข็งขึ้นว่ามันตายแล้ว หรือทำเป็นตายละหนอ (หน้า 49)
6. ตะวันตกเลยหัวไปเกือบสองวา อาจารย์จึงพาลูกศิษย์นั่งเรือพายกลับ โดยมีเนื้อปลาห่อด้วย
ใบตองถึง 4 ห่อ (หน้า 54)
7. ดวงตะวันตกบ่ายคล้อยลงทางฝั่งโขงทิศตะวันตกไปเมื่อครู่ แต่แสงของตะวันตกยังลอคแมก
ไม้สาดส่องกระทบผิวน้ำดูงามนัก (หน้า 55)
8. แล้วขอลากลับไปขณะดวงตะวันตกทิ้งแสงสีแดงเกมเหลือง ไว้ที่ขอบฟ้าเบื้องตะวันตก
อยู่รำไร (หน้า 68)
9. อาจารย์จึงทบทวนแผนการให้ฟังอีกครั้งหนึ่งว่า ยามตะวันตกตรงหัววันนี้เป็นฤกษ์งามยาม
ดีทำพิธีบนเจ้าที่และเจ้าของวังปลาบึก (หน้า 85)
10. ดวงตะวันตกเลยหัวไปทางทิศตะวันตกสัก 1 วา ผู้คนสองฝากฝั่งเสียบกริบ (หน้า 86)
11. ยามตะวันตกตรงหัวขณะนี้แดดร้อนเปรี้ยงๆ ปานจะแผดเผาลำน้ำโขงให้แห้งเหือดในเร็ว
วันกระนั้นแหละ (หน้า 98)

12. แล้วมีเสียงเหล่าลูกศิษย์ดังแข็งแซ่ขึ้นจนเรือล้นสายตาไป พร้อมกับเสียงไก่ขันรอรุ่งอรุณวันใหม่ดังมา จากสองฟากฝั่งอยู่เฉยเฉย (หน้า 104)

13. ขณะนี้ดวงตะวันสีหมากสุกยังลอยอยู่บนทิวไม้ฝั่งขวามือสักวาหนึ่ง นายเพ็ชรอยู่ท้ายเรือตะโกนบอกคนทั้งสองอยู่หัวเรือว่าตรงที่โค้งงอ มีต้นไม้หนาแน่นฝั่งขวาโน้นแหละ คือที่พักนอนและจับปลา (หน้า 114)

14. กว่าจะได้หลับนอนเอาแรง เสียงไก่บ้านขันหนแรกบอกยามตี 4 แ่วมาแต่ไกล เอ็กอีเอ็กๆ (หน้า 117)

15. วารีนั่งร้องไห้พลางทอดขาเงินยวงเสียงหือๆฮือๆ แล้วพูดว่าดวงตะวันขึ้นแล้ว ส่งมันไปนรกวันนี้เสียเถิด (หน้า 119)

16. เลี้ยวโค้งซ้ายขวารวม 2 ครั้ง ดวงตะวันลอยสูง 3 วาพอดี เห็นหาดทรายแห้งหนึ่งอยู่ใกล้ชายป่าเงียบสงบ (หน้า 121)

17. วารีหอบสาดกับหมอนไปนอนริมป่าหลังสนิท ตะวันเกือบตรงหัวจึงถูกปลุกกินข้าว แล้วอาสาหาปลาสดไปขายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งไม่ไกลนัก (หน้า 121-122)

18. เงินยวงพูดเท่านั้นก็ร้องร่ำพันจันอีก ปีมะจะขาดใจตาย จนดวงตะวันโด่งฟ้าขึ้นมา 2 วา (หน้า 132)

19. เงินยวงทำตามคำบอกด้วยสีหน้าอันบานเบิก แล้วเรื่องราวในอดีตของแกช่วงจับปลา บีกก็พรุ้งพรูออกจากริมฝีปากเหียวๆว่า (หน้า 201)

20. แต่พลันนั้นทุกคนก็ยืนส่งยิ้มให้กัน ขณะแสงตะวันเรือเรือเหลืองอ่อน โลมไล่ผวน้ำโจง เป็นประกายระยิบ (หน้า 229)

21. รอคอยคนมาถามเรื่องราวปลาบึกจนตาฝ้าฟาง ผมหงอก เต็มหัว เพิ่งมีนายเพ็ชรนี้แหละเป็นคนแรก ว่าแต่ว่าล่าปลาบึกมาหรือยัง (หน้า 235)

22. แกะแหนงหน้าดูดวงตะวันก่อนตอบว่า ตะวันเคลื่อนลงห่างยอดไม้สัก 3 วา ก็เป็นเวลาทำพิธีและลงลุยวังปลาบึก (หน้า 239)

23. พวกหัวหงอกหัวขาวหลายคนนั่งอยู่นั้น เคยเข้าวัดฟังธรรมหรือไม่ มันเรื่องอันใดชักชวนคนมาหาญ (หน้า 241)

24. ถาโมนายเพชรเสียงแข็งแซะว่า นายชูดายหรือเพียงสลบเท่านั้น จึงพูดเสียงดังว่านายชูดกใจมาก จนเป็นลมเท่านั้น ขอให้รีบลากปลาขึ้นฝั่งก่อนตะวันจะตกดินเถิด (หน้า 245-246)

25. บัดนี้ได้เวลาฤกษ์ยามของนายเพชรจะขอลาพวกเราไปแล้ว แกพูดเท่านั้นก็มีเสียงอวยพรดังขึ้นอิงคะนิง จนเรือลัดสายตาไปท่ามกลางแสงตะวันกำลังสาดส่องลงมาอยู่เจดจ้า (หน้า 250)

26. วันขึ้น 15 ค่ำวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวง เวลาประมาณ 4 โมงเย็น หรือดวงตะวันอยู่ห่างยอดไม้ 4 วา เป็นเวลาทำพิธีขอปลาบึกจากแม่นางทอหูก (หน้า 257)

27. ตะวันลอยขึ้นสูง 3 วา เงินขวงเริ่มมีแรงขึ้น ขณะนี้เด็กชายยอดเพชรกำลังหลับใหลอยู่ในอุ้ (หน้า 275)

28. เวลาล่วงเลยมา 1 เดือน เงินขวงหารู้ไม่ว่าตะวันขึ้นและตกยามใด แม้กระทั่งฝนทิ้งช่วงมา 15 วัน และสายน้ำโขงเริ่มลดลงเรื่อยๆ เธอก็ไม่รู้ (หน้า 277)

29. บางคืนสองหนุ่มร่วมวงคุยอยู่จนดึกดื่น ดื่นเข้าจันให้ระโยยโรยแรงจนต้องนอนต่อถึงตะวันโด้งฟ้าขึ้นเจดจ้า (หน้า 285)

30. เงินขวงเป็นอะไรไปทำไมไม่ปลุกให้ตื่น หรือมึงจะบ้าแล้วหรือไอ้วาริ วาริตอบว่าอยากให้เงินขวงนอนเอาแรง ไปจนถึงยามไก่ขันนั่นแหละ (หน้า 288)

สัมผัสพจน์ (Synecdoche)

1. “ฮื่อเพราะบุญคุณของน้ำพริกปลาแดกของเจ้านั้นแหละ เอาไปทำกินซะ จะได้ทำมาค้าขายขึ้น มีผัวดีเป็นแม่ศรีเรือนในภายหน้า” (หน้า 56)

2. ชายวัยกลางคน 3 คน รูปร่างล่ำสันมีหนวดรุงรังไม่สวมเสื้อ เดินอ้อมเฟล่ฝ่าเปลวแดด ขึ้นมานำเกรงขามไม่หยอก ถึงพวกนี้ไม่มี**หอกดาบ** วารีกี่ไปยืนคุมเชิงอยู่ห่างๆ (หน้า 122)

3. การแลกเปลี่ยนซื้อขายปลาของหวานมากินก็ 2 คนนี้นั่นแหละ เช่น **กล้วยสุก มะละกอสุก และแดงโมพันธุ์พื้นบ้าน**ลูกไม่ใหญ่นัก (หน้า 195)

4. “ก็เขาเล่ากันมานานแล้วว่า คนฆ่าทรหอคอดทน มีมนต์คาถาล้ำแก่่ง สัตว์ร้ายในปากกลัวหมด **แม้กระทั่งช้าง**ก็ยังกลัวคนขำนี้นะ (หน้า 219)

5. “สักบาทเดียวกะพอก่อน นอนนั่นซ้อยส์จัดการเอง ตอนนีขอให้เจ้าไปหา**ปูปลา**เลี้ยงลูก เมื่อก่อนเกิด” (หน้า 236)

6. นายเพชรหัวเราะเหะหนึ่งแล้วพูดว่า อย่าเรียกเขาว่าท้าวเลยเพราะเป็นคนธรรมดาสามัญแล้วยังหา**ปูปลา**ขายเลี้ยงลูกเมียอยู่ในลำน้ำโขงสายนี้เท่านั้น (หน้า 252)

อติพจน์ (Hyperbole)

1. ลักษณะและสายตาของสาวนางนี้ ทำให้เจ้าหนุ่มพเนจรบอกตัวเองอยู่ในใจว่า ในหัวใจทั้ง 4 ห้องของนาง **ต้องมีตัวเราคนหนึ่งละเข้าไปนั่งอยู่** (หน้า 23)

2. ถ้าเชื่อก็อธิวชื่อของลูกสาวผู้ใหญ่กับน้องละอ่อนได้ไหม **เวลาคิดถึงจะได้ฝากคำพูดมา กับสายลม** (หน้า 24)

3. **กว่าความสุขทั้งความหวานทั้งมวลในโลกที่มากองอยู่บนตักของทั้งคู่เริ่มจากไป** ดวงจันทร์บนหัวลอยต่ำลง 2 วาพอดี (หน้า 71)

4. **ตามลิบนาที่ที่นายเพชรหายไป มันเหมือนตามลิบชั่วโมงไม่มีผิด** เมื่อทุกคนเห็นเงา นายเพชรวิ่งมาเหย้าๆ จึงพากันวิ่งไปดักรับแล้วสอบถาม (หน้า 84)

5. แล้ววาริเล่าต่อว่า **ต้องผลัดกันหาบถุงใส่เสบียงอาหารเดินป่าแทบป่าหลด**แล้วยังทำกับข้าวให้มันกินอีก (หน้า 133)

6. อาแป๊ะลูกขึ้นตะเบ็งเสียงตามว่า พวกสุหนี่ไม่ฟังเรื่องคนจีนคอก ตั้งแต่ตะวันโด้งฟ้า ขึ้นมาถึงมืดค่ำ พ่อ แม่พวกสุกักำเงินไปซื้อของของคนจีนทั้งปี ทั้งชาติ (หน้า 164)

7. ถามเขียงคำว่า จ้องตุ๋นและหน้าอกเกปานตาจะหลุดจากเบ้าแบบนี้ แสดงว่า อยากได้ เครื่องรางของขลังใช่ไหม (หน้า 165)

8. ถ้ามีปีกเหมือนนกวันไหนจะชวนพ่อบินหนีไปอยู่เมือง ที่ไม่มีคนซื้อทาสกันอย่างไม่ ต้องสงสัยได้วารีเอ๋ย (หน้า 183)

9. ทั้งคู่ไม่ห่อกว่าความหวานทั้งมวลในโลกนี้ ไหลรินมาอยู่ภายในเรือลำนี้แห่งเดียวจาก ไปยามใด (หน้า 185)

10. “วังปลาบึกที่ศรีเชียงใหม่ นั่นแหละ คือว่าลงล่าปลาบึกยามกลางคืนเดือนหงายในเดือน ยี่ ยังไม่ได้กางมุ้งก็มีน้ำหลากไหลลงมาจากข้างบน พร้อมฝนตกท่าใหญ่ปานฟ้ารั่ว” (หน้า 203)

11. สามสี่เดือนข้างหน้า โลกจะหยุดหมุนสักพักหนึ่งก็ได้ เพราะคนสำคัญมาเกิดในท้อง หญิงชื่อเงินขวงนะน้องนะ (หน้า 206)

12. หมอตำแยยกกระดังงาออกมาที่หัวเรือ ชูขึ้นพูดกับเด็กว่า มีงูสุมไ้อากาศบริสุทธิและ แสงตะวันเข้าฟุ้งชะ โตใหญ่ขึ้นมาจะได้มีอิทธิฤทธิ์คือดวงตะวัน (หน้า 229)

13. นครมนครวัดหรือตำนานพระธาตุพนม อย่ามีใครไปเถียงแกเด็ดขาด ประวัติความเป็นมาของเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง แกกัเก็บไว้ในพวงหมด (หน้า 234)

14. ถ้าหากคนซื้อเพชรเก่าขายก่อนสองชิ้นนี้ จะไม่ไปไหนให้ไกลห่างโดยเด็ดขาด จะคอย คุ่มครองป้องกันให้อยู่เย็นเป็นสุข ไปจนถึงอายุขัยแน่ๆ ต่อให้กระแสน้ำพัดไปอยู่ใต้ท้องน้ำเป็นปีๆ ก็ไม่มีวันตายดอก ถ้าเป็นอย่างว่าละก็ ไปคอยพบที่ท่าเรือฝั่งพระธาตุพนมโน้นนะน้องนะ (หน้า 261)

15. ในที่สุดเธอต้องยอมแพ้เหตุผลของลุงเคนโดยไม่ปริปากคำเดียว แต่เมื่อลุงเคนลง เรือไปแล้ว ความกลัดกลุ้มป่านหัวอกจะระเบิดก็ประดังมาหาเธอไม่หยุดหย่อน (หน้า 264)

16. บ้างก็ตะโกนถามว่าผูกตาข่ายฝันที่ถูกปลาบึกไว้ก่อน ค่อยมาสู้เมื่อฝนหยุดดีไหม แต่นายเพ็ชรไม่ตอบสักคำ เพราะลมแรงหมุนกระโชกลงมาจนเรือทุกลำหมุนเป็นลูกข่าง ซำมิหน้าฝน ห้าใหญ่ก็เทลงมาปานฟ้าแตก (หน้า 272)

17. ครู่หนึ่งฟ้าแลบแปลบปลาบขึ้นอีกแล้ว มีเสียงเปรี้ยงปร้างดังขึ้นปานฟ้าถล่ม ทำให้เด็กขายน้อยขอดเพ็ชร ตกใจสะดุ้งตื่นจนปากหลุดจากห้วนม (หน้า 274)

บุคลาธิษฐาน (Personification)

1. ทั้งๆที่รู้ว่าฝันคือนักฆ่าประชากรโลกให้ตายซากลงอย่างช้าๆและเลือดเย็น (หน้า 12)
2. ทีนี้พอเจ้าลำน้ำโขงทะยานลงมาทางตอนใต้ของอำเภอเชียงของช่วงหนึ่ง ก็ไหลเรื่อยไปทางขวามือ ซึ่งเป็นดินแดนของประเทศลาวทั้งสิ้น กว่ามันจะไหลไปถึงเมืองหลวงพระบาง คงเหน็ดเหนื่อยพอควร (หน้า 12)
3. อีกไม่นานคุณจะได้เห็นสายน้ำนี้ไป “จวบ” กับสายน้ำมูลช่วงหนึ่ง ที่ตรงนี้เรียกกันว่า “โขงเจียม” อยู่ในพื้นที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีนั่นเอง (หน้า 14)
4. ปีนี้ลมหนาวข้างรีบร้อนมาเยือนชาวอำเภอเชียงของซึ่งอยู่เหนือสุดของประเทศสยาม เสียเหลือเกิน ยิ่งตกเข้ามาต้นเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงนี้ยิ่งทวีความหนาวเหน็บขึ้นอีก ราวกับว่าลมหนาวโมโหโกรธาผู้คนแถวนี้ จึงอยากให้นาวตายกันหมดกระนั้นแหละ (หน้า 16)
5. ขณะนี้ยามย่ำสนธยากำลังย่างกรายมาเยือนบริเวณดอนแวงอีกวาระหนึ่ง ลมหนาวเคยพัดมาเสียงฮือฮากลับเงียบกริบ (หน้า 19)
6. ต่อจากนั้นไม่นานเขาหลับสนิทอยู่ในฝันผ้าผวยสีดำคล้ำ เพราะความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ามาขับกล่อม (หน้า 23)
7. “ที่พูดมาทั้งหมดถ้าเป็นเท็จ ขอให้เจ้าแม่ลำน้ำโขงหักคอตายเป็นผีอยู่แถวนี้ ขอให้เรือลำโน้นจมน้ำอ้ายตายเป็นเหยื่อปลาเลย” (หน้า 23)

8. นั่งกอดเข้าฟังท้องร้องจ๊อกๆขอข้าวกินอยู่ครู่หนึ่ง จึงลืมสนิท เพราะเจ้าหนุ่มครุ่นคิดถึง ความฝันเมื่อคืนนี้ ว่ามีคนแก่หัวขาวโพลน มาถามไถ่เรื่องราวชีวิตจึงเล่าให้ฟัง (หน้า 26)

9. พรานหนุ่มหาว่าไม่ว่าที่ปลาบึกไม่กลับเข้าวังของมันนั้น เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งเวลา बादเจ็บด้วยน้ำมือของคน มันหวังจะให้คนกำลังติดตามเข้าใจว่ามันอยู่แหล่งอื่น ลูกหลานเพื่อนฝูง ของมันในวังจะได้ปลอดภัยนั่นเอง (หน้า 29)

10. หนุ่มพเนจรพูดเท่านั้นลมแรงพัดมาซู่ๆ แล้วความหนาวเย็นเริ่มกระซิบตัวเข้ามาเรื่อยๆ หนุ่มเพชรบ่นพึมพำว่าลมหนาวทำท่าจะหมดไปแล้ว เหตุใดจึงจะมาอีกหนอ (หน้า 42)

11. พาหมาอาบน้ำเล่นน้ำที่เห็นคนงาม จะเป็นสาวแก่ค้ำบ้านเอ๋ย (หน้า 45)

12. คำคินนี้เป็นคินเดือนหงาย ดวงดาวกระจ่างฟ้า ดวงจันทร์สีนวลส่องแสงส่องโลมได้ผิว ลำน้ำโขง เกิดประกายระยิบระยับงามนัก (หน้า 70)

13. “แม่นแล้ว ฝูโปตาโกรธจึงบอกโรคหายไปลงกินชาวบ้าน เอื้อยเงินขวงใช้ให้ช้อยมาลา เอื้อยมาลี” (หน้า 100)

14. ไม่นานนักนายเพชรก็เดินรอบๆ ไร่พลางครุ่นคิดเหมือนคนเสียสติ ถ้านางชะนีไม่ร้อง ฝูวๆๆอำลាយเย็นลอยมากับสายลม คงเดินอยู่จนมืดค่ำ (หน้า 129)

15. อีกร้านหนึ่งเป็นของแกว แต่ไปเปิดร้านอยู่ในป่าละเมาะ ดินทุ้ง ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน แกวร้านนี้เลี้ยงเป็ด ไก่ขายด้วย ชาวบ้านเรียกว่า “แกวหมาดำ” เพราะชอบกินหมาสีดำ ยามฤดูหนาว ย่างกรายเข้ามา (หน้า 157)

16. ยามเช้าตรู่วันหนึ่งของกลางเดือนพฤศจิกายน ลมหนาวจากเมืองญวนเริ่มครางมาเสียง ฮือฮา (หน้า 165)

17. กว่าจะขึ้นไปถึงลานดินกว้างใหญ่ตะวันตกดวงใหญ่กำลังลอยอยู่เหนือยอดไม้ทาง ทิศตะวันออกพอดี เห็นกระท่อมหลังหนึ่งยืนช่มอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ใบดกอย่างเงิบเขยิบ (หน้า 165)

18. โพลี พระจันทร์ดวงนี้มีแต่ให้ความร่มรื่นขึ้นอารมณ์แก่มวลมนุษย์ ทั้งสัตว์โลกมานาน ปีติดีดก ดวงจันทร์ไม่เคยเลือกที่รักมักที่ชังว่าผู้ใดเป็นไพร่หรือเศรษฐี ไม่ว่ากระท่อมสับปะรังเคของ คนจน หรือเพิงพักของขอทาน จันทรเจ้าสาตส่องเข้าไปทั่ว แม้กระทั่งถ้ำของโจรร้ายอยู่ท่ามกลาง ขุนเขา ซึ่งมันกำลังวางแผนไปปล้นฆ่าเหยื่อรายต่อไป จันทรเจ้ายังอุตส่าห์ส่องแสงนวลเข้าไปให้ และแม้กระทั่งหนุ่มสาวคู่หนึ่งกำลังโลมได้กันอยู่ได้ประทุนเรือลำหนึ่งอย่างคึกคัก พระจันทร์ก็ยัง สาตส่องเข้าไปให้อยู่ไร ราวกับว่าพระจันทร์ดวงนี้ หวังจะให้สรักของหนุ่มสาวคู่นี้ ชุ่มฉ่ำเป็นทับ ทวีคุณกระนั้นแหละ (หน้า 184)

19. ต่อจากนั้นสาวหน้านั้นแทบพระจันทร์เจ้าได้อายก็จะๆจำๆ ฟังเสียงของลูกผู้ชายชื่อนายเพชรด้วยใบหน้าอ้มเอิบ (หน้า 185)

20. เพราะปลาคงรู้แน่แกใจว่าน้ำโขงเริ่มลดลงเรื่อยๆ ต้องหาที่หลบซ่อนมิดชิดคอยฝนใหม่ในปีหน้า (หน้า 206)

21. ถ้าตะวันใกล้ตกดินอยู่ในป่าเปลี่ยวอย่างนี้ คาบอยู่ในฝักมันจะเต็มไปด้วยกรุ่งกริ่ง เพราะอยากกินเลือดคน (หน้า 218)

22. คนบางเมืองเรียกชื่อมันว่า “นกกระเรียน” ถ้ามันมีคู่รักละก็ นกตัวอื่นอย่าไปแย่งนกตัวเมียเด็ดขาด ไม่อย่างนั้นมันจะสู้จนตายต่อหน้านกตัวเมียเลย (หน้า 223)

23. หนนี้ความเย็นยะเยือกมันแผ่คลุมไปทั่วบนบกและผิวน้ำ ราวกับว่าเจ้าแม่ลำโขงอยากจะรู้ว่าคนหาปลาในลำน้ำสายนี้ ใครจะทรทอดทนกว่ากันกระนั้นแหละ (หน้า 224)

24. บางวันแลบแปลบปลาบอยู่นานแล้ว มีเสียงครืนครึกมาแต่ไกล ราวกับฟ้าจะบอกชาวไร่ชาวนาว่า ไม่นานนี้น้ำฝนจะถั่งเทลงไปอย่างไม่ต้องสงสัย (หน้า 232)

25. สายน้ำมิตรภาพอันยาวเหยียดแห่งภูมิเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงอำเภอศรีเชียงใหม่ ยามตี 4 ขณะนี้เงียบสงัดเหมือนอุกมณฑลสะกด เสียงกระแสน้ำสาตซัดแก่งหินในวังปลาหมึกดังจ๊อๆ ซ้ำๆ เคยกล่อมชาวเรือนแพก็เงียบกิบ ราวกับว่าลำน้ำสายนี้ห่อเหี่ยวห้วงอกที่ไม่มีน้ำฟ้าหลั่งลงมาเหมือนปีก่อนกระนั้นแหละ (หน้า 259)

26. ครูหนึ่งฟ้าครวญครיןๆอยู่ก่อนข้างนาน แล้วมีเสียงหนึ่งก้องขึ้นว่า “ลำน้าโจงร้องไห้ ได้น้ใหม่พี่น้องเ” (หน้า 273)

27. พระอาทิตย์สีแดงเข้มดวงใหญ่ลอยขึ้นเหนือยอดไม้มาแล้ว ถ้าพระอาทิตย์เจ้ามีตัวตน พุดได้อย่างนิทานปรัมปรากล่าวไว้ ท่านคงพยักหน้าดู 4 ชีวิต กำลังอยู่ในเรือพลางหัวเราะเหะๆ (หน้า 278-279)

28. นกกระยางตัวหนึ่งบินวัดผ่านมาแล้ว บินไปทางตอนใต้เสียงพับๆ เงินขงพุดเสียงดัง ด้วยความลืมหืมว่า “นกยางมาบอกข่าวดีแล้ววารีเอ๋ย” วารีตอบรับว่า “อ้อ” แล้วยืมมองไปข้างหน้า (หน้า 279)

29. พอเงินขงเห็นเข้าก็พุดขึ้นเสียงรัวลั่นว่า พาลูกนกพลัดพราจากแม่มันมาทำไม ป้านนี้ แม่มันไม่ร้องไห้จนไม่มีน้ำตาแล้วหรือ (หน้า 282)

30. ยิ่งเหลือเฟียไม่กี่นาทีข้างหน้า เรือจะเข้าเทียบท่าตรงข้างพระราชอุทยานยี่นตระหง่าน อยู่เบื้องหน้า ยิ่งทำให้สองหนุ่มแทบหัวใจจะเพ่งลงเดี๋ยวนั้น (หน้า 291)

31. ยามบ่ายแก่กำลังย่างเข้ามา พร้อมกับภาพการเผาของหญิงผู้รักเดียวใจเดียวในตัวผู้ เป็นผิว และลูกในไส้ ณ ป่าช้าไม่ห่างไกลจากวัดธาตุพนม (หน้า 295)

ปฏิทรรศน์ (Paradox)

1. มันเป็นขุมนรกและสวรรค์ของนักกล้าฝันหลายชนชาติ ซึ่งเอาชีวิตไปสั่งเวยแม่น้ำโจงจน นับไม่ถ้วน (หน้า 12)

2. “ยังเลลดูเพียงนึกชื่นชมเฉยๆ ผมรู้ตัวว่าไม่มีวาสนาจะได้สอยดอกฟ้ามาถือ ก็เหมือนคำ พังเพยว่า ดอกฟ้ากับหมาจรันนั้นแหละ”

3. เพราะเด็กชายวารินนอนฟูปลงกับทรายร้องไห้ฮือๆหือๆ เนื่องจากรู้ว่าบัดนี้เหลือแต่เรือ ลำเดียวเท่านั้น เงินขงพุดว่านี่ละเขาเรียกว่า “ทุกข์ลาภ” นื่องเอ๋ย (หน้า 135)

4. ขาขวามานั่งใกล้หมื่นควาฮากลิออก ขาซ้ายมานั่งใกล้หอมเนียมอัมกะบ่ปาน ซึ่งแปลว่าหนุ่มที่มานั่งใกล้สาวนั้น ขาไม่มีสักลายฮากลิจะรากแตก แต่ถ้าขาซ้ายมานั่งใกล้ละก้อ เนื้อตัวหอมปานพรมน้ำอบเข้าใจไหม (หน้า 168)

5. ไซ้สิ พระจันทร์ดวงนี้มีแต่ให้ความร่มรื่นขึ้นอารมณ์แก่มวลมนุษย์ ทั้งสัตว์โลกมานานปี คัดัก ดวงจันทร์ไม่เคยเลือกที่รักมักที่ชังว่าผู้ใดเป็นไพร่หรือเศรษฐี ไม่ว่ากระท่อมสับปะรังเลขของคนจน หรือเพิงพักของขอมทาน จันทร์เจ้าสาดส่องเข้าไปทั่ว แม้กระท่อมถ้ำของโจรร้ายอยู่ท่ามกลางขุนเขา ซึ่งมันกำลังวางแผนไปปล้นฆ่าเหยื่อรายต่อไป จันทร์เจ้ายังอุตส่าห์ส่องแสงนวลเข้าไปให้ และแม้กระท่อมหนุ่มสาวคู่หนึ่งกำลังโลมไถกันอยู่ได้ประทุนเรือลำหนึ่งอย่างคึกคัก พระจันทร์ก็ยังสาดแสงเข้าไปให้อยู่ไร ราวกับว่าพระจันทร์ดวงนี้ หวังจะให้สรักของหนุ่มสาวคู่นี้ ชุ่มฉ่ำเป็นทับทิมอุณภรณ์นั้นแหละ (หน้า 184)

6. รั้งไปปลาบึกที่ตัวแก่ได้กินนั้นเอาใส่ครุ่่น้ำเกือบเต็มครุ่ ถ้าใส่ตาชั่งคงได้สัก 15 กิโลกรัม แต่แปลกประหลาดเหลือหลายที่ไปปลาบึกมีมากมาย ทว่าไม่มีปลาบึกเที่ยวพ่นฟันทันตามแม่น้ำลำคลอง เหมือนปลาชนิดอื่นพ่นอยู่ตามแม่น้ำลำคลอง (หน้า 204)

7. แต่หาดทรายตรงข้ามวังปลาบึก 2 ฟากฝั่งเคยเงียบเหงาวิเวกวังเวง กลับมีผู้คนเต็มไปหมด ลำน้ำโขงช่วงตอนเหนือและใต้ของวัง เริ่มมีเรือเบียดเสียดกันอยู่แทบมองไม่เห็นสายน้ำ (หน้า 262)

8. เรือลำหน้าที่มีคนจ้างพายหัวท้ายแทบแขนหลุดนั้นคือวารีกับเชียงคานันเอง ส่วนอีก 2 ลำมีพวกนายพรานอยู่เต็มลำเรือ แต่ทุกคนเหมือนไม่มีปากกันเลย (หน้า 274)

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวอัญชลี ใจบุญ
วัน เดือน ปีเกิด	12 มีนาคม 2519
สถานที่เกิด	จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษธุรกิจ) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ประวัติการทำงาน	ผู้จัดการฝ่ายบริการสายการบิน บริษัทเอเชีย ซิเคียวริตี้ เมเนจเม้นท์ จำกัด